

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 9.

Lördagen den 27 september, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning ävensom i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om 1 § i det under punkten A) upptagna förslaget till lag om arbetstidens begränsning enligt förut skedd anteckning ordet till

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

Herr Karlsson i Sandviken, som yttrade: Herr vice talman! Det skulle ju efter den ingående debatt, som ägnades denna fråga vid innevarande års lagtima riksdag, icke vara mycket att säga, ty den blev då mycket grundligt genomdebatterad. Men det har ju tillkommit några nya omständigheter, som göra, att man trots detta icke utan vidare kan låta detta utskottsutlåtande passera. Vi erinra oss det löfte, som gavs vid urtima riksdagen 1918, om att då skulle Sveriges arbetare efter en mycket lång väntan få sin åttatimmarsfråga löst, och det var också, kan man säga, ett jubel, som hördes från den breda arbetarklassen vid denna tidpunkt. Vi stå nu inför det faktum att kunna besluta om införandet av åtta timmars arbetsdag, och därest man hade kunnat få ut av detta utlåtande, att det skulle vara av den art, att det vore tillfredsställande för den svenska arbetarklassens, särskilt den organiserade arbetarklassens fordringar hade allt varit gott och väl, men så är tyvärr icke förhållandet, och desto sorgligare är detta därför, att denna fråga är den första av de stora frågor, som den nya demokratiska regimen går att lösa för Sveriges arbetare, särskilt de organiserade.

När man ser på detta utskottsutlåtande och ser den rörande enighet, som där trots allt ändå gör sig gällande från de partiets sida, som nu inneha makten, har man rättighet att betvivla, att det varit ett demokratiskt genombrott, som har skett, och att vi nu skola få se frukterna av detta genombrott i enlighet med demokratiens fordringar. Ty det, som har fötts av det omaka äktenskap, som ingåtts, är en

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 9. 1

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

sådan kompromiss, att man icke i någon mån kan godkänna densamma. Om man vill läsa lagen ärligt med alla de undantag, som där införts först vid den lagtima riksdagen och sedan vid den urtima riksdagen, är det åtminstone från min synpunkt enbart ett løjets stora skimmer, som sprider sig över hela lagen. Trots alla påståenden, som gjorts i utskottsutlåtandet därom, att man skall genom modifierande bestämmelser göra det möjligt att förekomma oskäligen och skadliga verkningar av lagen, blir det ändå så i det verkliga livet, att alla dessa undantag, som nu skola fastslås i lagen, bli skadliga enligt den allmänna uppfattningen, särskilt när det som det här gäller en lagstiftning och intressekonflikter mellan arbetare och arbetsgivare. Icke ens herr Hagman i Stockholm och hans meningsfränder, som ju icke mäktat komma fram med något mera än ett allmänt uttalande — och sedan är lagen från deras sida godkänd — icke ens de kunna vederlägga det direkta påståendet, att detta första undantag, som gäller i lagen, icke i någon mån skall komma att respekteras. När så icke är fallet, blir det endast löjligt att stifta en lag med sådana undantag, åtminstone är det min uppfattning. När man här säger, att man skall för den rena landsbygden göra undantag, och därigenom förmenar, att det skall göras smakligare för de grupper, som på landsbygden särskilt motsätta sig åttatimmarsarbetsdagen, frågar man sig ovillkorligen, vilken skillnad som råder mellan det arbete, som inom samma bransch, samma industri, utföres inom stadens, köpingens eller municipalsamhällets område, och det, som utföres på den rena landsbygden. Är det den synpunkten, som gjort sig gällande och som man tagit sikte på, när man skulle genomföra denna lag, att man ville socialt lyfta arbetarklassen och göra det möjligt för densamma att deltaga i samhällets angelägenheter, bör väl lagen tillämpas lika väl för de arbetargrupper, som arbeta på den rena landsbygden i den mindre industrien och hantverket, som för dem, som arbeta inom stadens hank och stór. Man kan icke fränkomma, att så bör vara förhållandet, och tror man sig genom detta undantag i någon mån kunna skapa arbetsro och arbetsfred för landsbygden, har man grundligt bedragt sig; den uppfattningen är jag icke ensam om. Till och med herr Hagman och hans meningsfränder äro av samma uppfattning, att denna lag kommer ovillkorligen att även göra sig gällande för dessa grupper på landsbygden. Då hade det varit en bjudande plikt att ovillkorligen säga ifrån direkt om den saken och icke krypa bakom ett allmänt uttalande, såsom vid detta tillfälle gjorts.

Jag är tvingad att även litet grand syna detta allmänna uttalande, därför att man fick genom det anförande, som nyligen hållits här, reda på, varför man kunnat gå med på denna lag utan att till utlåtandet foga någon reservation. Det var på grund av de svårigheter, som skulle möta näringslivet, om man skulle gå fram på den linje, som herr Hagman med flera föreslagit i sin motion. Man kunde icke gå längre enligt deras förmenande än detta utskottsutlåtande nu säger; man kunde icke fullfölja sina krav, när det gällde de olika undantagen, utan man tog lagen, såsom den nu föreligger. Men detta svär ju emot den uppfattning, som från deras läger hyses, när

det gäller att i det praktiska livet omsätta lagens bestämmelser. De ha icke någon annan uppfattning än att lagen bör tillämpas för dessa grupper. Då svär hela detta argument, att man skall gå med på denna lag för näringslivets skull, emot denna uppfattning, Men varför då icke vara så ärlig, att man ovillkorligen säger ut ett dylikt påstående under alla omständigheter, vilka konsekvenser det än kan medföra? Det är från denna synpunkt jag framför allt har velat säga, att nog hade man väl ändå kunnat orka fullfölja sina krav in i det sista, ty det visar sig, att de övriga grupperna och klasserna i detta samhälle fullfölja minsann sina krav in i det sista och pruta icke i någon mån på den uppfattning, som de hysa.

Jag tvingas också att i någon mån syna några paragrafer i lagen. Jag gjorde det föregående gång, men jag kan icke underlåta att i trots av detta göra det även vid detta tillfälle. Det är så, att vad § 4 beträffar, är det där en sak, som man icke kan förneka, att den kommer att ha menliga verkningar på de olika arbetargrupper, som skola inrangeras under andra styckets bestämmelser i denna paragraf. Ty när man har gjort det medgivandet, att arbetstiden skall få beräknas inom en tidrymd av tre veckor, kommer man ovillkorligen fram till det faktum, att söndagsvilan frântages de stora grupper av arbetare, som arbeta i mer eller mindre kontinuerlig drift. Det blir på bekostnad av dessa gruppers söndagsvila, som åttatimmarsdagen skall genomföras för deras vidkommande, och från dessa gruppers sida, som jag själv representerar, har rests en opposition emot något dylikt, ty man kan genom att beräkna arbetstiden inom en tidrymd av tre veckor utdraga arbetstiden så långt, att man på dessa ställen kan låta arbetet sluta klockan 6 på söndagsmorgonen och åter börja redan klockan 2 på söndagsmiddagen och ändå hålla sig inom ramen av lagens bestämmelser. Var det *den* utvecklingen man väntade sig och *den* lösningen av denna fråga, som dessa stora arbetargrupper väntade sig den dag, då demokratiën kom till makten i den lagstiftande församlingen? Ha vi den uppfattningen, ha vi antagligen grundligt bedragit oss.

Så är också förhållandet, när det gäller § 5 i lagen. Dess andra stycke medger undantag, och tillämpningen därav kommer att gälla generellt över hela landet. Man kan nämligen icke undanta den ena eller den andra platsen, ty på alla dessa platser arbetas under likartade förhållanden. Det gäller den s. k. kontinuerliga driften över hela landet. Där arbetas lika såväl söndag som vardag under hela året. Där har man redan infört åtta timmars arbetsdag, d. v. s. tre skift, men det blir 56 timmar per vecka, såsom det arbetas där. När man nu icke har i någon mån velat godtaga de skäl, som framförts för en förändring därhän, att även dessa grupper skulle få inrangeras under 48 timmars arbetsveckan, skola vi aldrig tänka oss annat än att arbetsrådet kommer att tillämpa den bestämmelse i lagen, som giver möjlighet att undantaga hela denna industri från tillämpningen av lagens föreskrifter. Detta gäller all hyttverksamhet och all annan verksamhet i detta land, som bedrives kontinuerligt.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Det är icke riktigt, som herr Hagman här nyligen meddelat, att arbetet vid den ständiga elden överallt varit indelat i tolvtimmarsskift, utan man har vid dessa hyttor redan långt före detta infört treskiftssystemet eller 56 timmars arbetsvecka. När detta var berättigat i fråga om dessa arbetargrupper, redan innan 8-timmarsarbetsdagen blir tillämpad för övriga grupper, när man från arbetsgivarnas sida måst medgiva, att en förkortning av arbetstiden för dessa grupper var behöflig på grund av arbetets art, hade det, när man gick att lagstifta om 8-timmarsarbetsdagen, också varit nödvändigt, att dessa grupper, som arbeta under sådana omständigheter, och den som icke deltagit i arbetet icke kan göra sig en föreställning om detta arbetes art, även inrangerats under 48-timmarsveckan. När man vet att det i det praktiska livet går att ordna det så, att man för dessa gruppers vidkommande icke behöver öka arbetsstynkan med mer än något över 16 % för att komma fram till 48-timmars arbetsvecka, då anser jag, att man kunnat gå den vägen, när man tillgodosett andra grupper i samhället, som icke i någon mån beröras av de undantag som här gälla. Jag tycker, att man i någon mån skulle varit konsekvent och försökt tillse, att man gjorde rättvisa, vilket icke skett i det utlåtandet som här är avgivet. Tänker man verkligen att genom denna lags tillkomst skapa arbetsfred och arbetsro på marknaden ifråga om krav på förkortning av arbetstiden, då har man grundligt bedragit sig.

Här skall visserligen tillsättas ett arbetsråd som skall övervaka, att lagen effektivt tillämpas på de områden, där den skall tillämpas. Jag medgiver gärna, att lagens tillämpning ovillkorligen måste övervakas av en myndighet, men när man ser alla dessa undantag som här gälla och de olika kryphål som finnas i lagen, så finner man att hela lagen med alla sina undantag utgör ett undantag från lagen och ingenting annat.

Ser man på sammansättningen av det arbetsråd som skall besluta över lagens tillämpning, då ställer man sig ännu mera tvivlande ifråga om den effektivitet beträffande lagens tillämpning å arbetsplatserna, som åberopats dels i detta allmänna uttalande och dels av herr Hagman i hans anförande. Ty vem avgör, om lagen skall tillämpas på det eller det området? Jo det är det arbetsråd som tillsättes. Makten till avgörande ligger icke hos arbetarna eller arbetsgivarna utan hos de grupper, som icke kunna anses ha sina intressen vare sig på arbetare- eller arbetsgivaresidan. (Det finnes ett yttryck som lyder: »Sådana djur finnas icke.» Detta kan man gott tillämpa på detta fall. En sådan grupp som icke skulle hava sina intressen vare sig på arbetarnas eller arbetsgivarnas sida existerar icke i samhället. Jag skulle kunna taga fram exempel på att man pekade ut personer såsom representerande det sociala intresset i samhället och såsom icke tillhörande arbetarna eller arbetsgivarna. De ha fått tjänstgöra som skiljemän i tvister mellan kapital och arbete och äro dock så starkt intresserade i kapitalet, att de sitta som ordförande i styrelser för stora fabriksaktiebolag. De få ändå avgöra tvister mellan arbetare och arbetsgivare, oaktat de själva stå på den ena sidan, näm-

ligen kapitalets. Det hade därför varit ännu mera nödvändigt, att vi fått en lag som medgivit så litet kryphål som möjligt.

Om också ingenting skall från socialdemokratiskt håll höras idag, så skola åtminstone voteringsklockorna höras i principerna.

Med dessa ord, herr vice talman, skall jag be att få yrka bifall till den reservation i fråga om första paragrafen som är avgiven av herr Lövgren i Nyborg.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Vidare anförde:

Herr Eriksson i Stockholm: Herr vice talman! För den åskådning till vilken jag bekänner mig och den klass i samhället som jag tillhör, är det ägnat att väcka tillfredsställelse, att vi nu kommit så långt i socialt lagstiftningsarbete, att riksdagen i dag behandlar frågan om lagstadgad normalarbetsdag för arbetare. De många undantagen från lagens tillämpning göra emellertid, att det helhetsintryck man eljest fått av frågan i betänklighetsstämman och den känsla av tillfredsställelse, varom jag nyss talade, helt och hållet eller åtminstone till stor del förbytes i motsatsen.

Jag har, i förening med 10 andra ledamöter av kammaren, i denna fråga tillåtit mig att väcka en motion, som just berör det spörsmål jag nyss omnämnde, nämligen frågan om de många undantagen från lagens tillämpning. De punkter i lagens första paragraf, som därvid beröras, äro de punkter, som handla dels om arbete, som bedrivs av staten, och dels om arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik. I den kungl. propositionen föreslås nämligen dessa arbetsområden undantagna från lagens tillämpning. I detta mitt anförande kommer jag också att uppehålla mig allenast vid dessa båda punkter i lagförslaget.

Vad beträffar det arbete, som utföres av staten, har i den av mig framburna motionen anförts ett par saker av rent principiell innebörd, som jag skall taga mig friheten att här citera. Det säges sålunda: »Man måste också här framhålla det oriktiga i att staten för sin verksamhet icke vill tillämpa de regler, som staten i samhällets intresse finner skäligt föreskriva för andra arbetsgivare. Särskilt framträdande blir detta förhållande, om staten driver samma rörelse som enskilda.» Längre ned på samma sida i motiveringen anføres vidare: »Nog skulle det väl te sig egendomligt, om vid statens kraftverk personalen ålades en längre arbetstid, än som lagligen tillåtes i ett kraftverk i annans ägo.» I motionen har sålunda anförts, att det väcker egendomliga känslor, när man ser att staten i sitt lagstiftningsarbete icke är villig att underkasta sig de regler, som statsmakterna i det allmännas intresse anser skäligt att andra arbetsgivare skola underkasta sig. Fortfarande håller jag före, att det uttalande som härvid gjorts har sin riktighet, och jag kan icke annat än beklaga, att icke utskottet kunnat följa det yrkande som i detta avseende framstälts nämligen att denna punkt skall ur lagförslaget utgå.

Vad sedan beträffar sådant arbete, som utföres av trafikpersonal, anställd vid järnväg, öppen för allmän trafik, så har man i detta

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

avseende att skilja på dels statens järnvägar, vars personal delvis är inbegripen i den punkt som jag nyss berörde, och dels de enskilda järnvägarna. För statens järnvägars personal ligger ju frågan så, att bestämmelserna om arbetstidens längd kunna regleras i administrativ väg, därför att det är ju järnvägsstyrelsen som äger rätt att besluta i frågor sådana som dessa. För de enskilda järnvägarnas vidkommande ligger saken annorlunda, därför att frågan om arbetstidens längd där regleras genom ett avtal, träffat mellan å ena sidan arbetsgivarna och å andra sidan arbetarna, ett avtal som gäller intill utgången av år 1921.

När man bedömer frågan om arbetstidens längd för järnvägspersonalen har man enligt mitt förmenande att bemärka tre olika saker, vilka var för sig tala för behovet av en lagstiftning på detta område. För det första är denna personal års- eller månadsavlönad. Den avlönas således icke i direkt förhållande till den tid, varunder den tjänstgör, en omständighet som enligt mitt förmenande är ägnad att skärpa motståndet från arbetsgivarnas sida, när det gäller framställningar från arbetarna om arbetstidens nedsättning. Särskilt vid de enskilda järnvägarna är ju detta sakförhållande av synnerligen stor betydelse.

För det andra har man att bemärka, att personalen har tjänstgöringsskyldighet varannan sön- och helgdag, vilket gör, att när man talar om en tiotimmarsdag för denna arbetspersonal, så har man icke att räkna med en arbetsvecka om 60 timmar, utan man får då en genomsnittlig arbetsvecka om 65 timmar. Detsamma är givetvis förhållandet, då man talar om åttatimmarsdagen. Det blir icke en 48-timmars-vecka utan en 52-timmars arbetsvecka.

Det tredje som man enligt mitt förmenande har att bemärka i detta avseende är den omständigheten, att tjänstgöringen för järnvägspersonalen fördelas å dygnets alla timmar. Den tjänstgöringsskyldighet, som personalen har, även om den begränsas exempelvis till 8 eller 9 timmar om dagen, uttagas under en avsevärt längre del av dygnet, än förhållandet är för andra arbetargrupper.

Ingen torde förneka, att en viss del av järnvägspersonalen bör ha rätt till en särdeles kort tjänstgöringstid. Såsom exempel kan jag därvid angiva lokomotivpersonalen, växlings- och ställverkspersonalen samt för övrigt all personal, som är anställd i den s. k. tåg-säkerhetstjänsten. Dessa förhållanden ha också uppmärksammats av arbetstidskommittén, som på sid. 32 i sitt betänkande anför några ord, som jag skall taga mig friheten att här föredraga. Kommittén säger nämligen: »När kommittén från lagens tillämpning undantagit det arbete, som åligger trafikpersonalen vid de enskilda järnvägarna — motsvarande arbete vid statsbanorna är redan genom d) undantaget — har detta icke skett på den grund, att kommittén ansett här ifrågavarande arbete särskilt väl kunna undvara lagstadgad reglering av arbetstiden. Snarare synes det, då jämväl hänsyn till trafiksäkerheten talar därför, som om detta arbete framför andra borde komma i åtanke vid en dylik reglering. Att kommittén emellertid ej sökt förverkliga nämnda tanke utan i stället uteslutit berörda arbete från

lagens tillämpning, har varit föranlett därav, att kommittén funnit detta arbete kräva särskild reglering, vilken kommittén, med hänsyn till därför erforderlig utredning, icke ansett sig ha tillfälle att utarbета.»

Arbetstidskommittén har sålunda redan där pekat på, att personalen vid järnvägarna, sysselsatt i säkerhetstjänst, har särskilt behov av att få arbetstiden nedsatt. Emellertid har kommittén icke kunnat fullfölja denna sin tankegång, och i det förslag som nu föreligger har ju också detta kommitténs ståndpunkttagande varit avgörande. På huvudsakligen det skäl, som anförts av arbetstidskommittén, har man undantagit sålunda järnvägspersonalen från lagens tillämpning. Jag vill för min del i det fallet säga, att med det förslag till beräkning av arbetstiden för järnvägspersonalen, som i vår motion framlagts, tror jag icke man kan säga, att det förelegat någon som helst svårighet att låta lagen tillämpas även på detta arbetsområde. Med denna beräkning ligger ju frågan alldeles på samma sätt, som den ligger för övriga arbetargrupper enligt mitt förmenande, på det sätt nämligen, att det blir en dragkamp mellan arbetsgivarna å ena sidan, som vilja hava så lång arbetstid som möjligt, och arbetarna å andra sidan, som vilja hava begränsning av denna arbetstid. Frågan ligger sålunda i detta avseende för järnvägspersonalen på samma sätt som för övriga arbetare. Utskottet har emellertid icke kunnat förorda bifall till vår motion men uttalar sig i motiveringen synnerligen sympatiskt till förmån för de i motionen framställda yrkandena. Särskilt i fråga om statens arbeten kan man säga, att utskottet uttalar sig ganska positivt och sålunda anser, att regeringen så snart ske kan bör söka få lagens bestämmelser gällande även för statens arbeten. För järnvägarnas vidkommande, eller som det heter, för trafikpersonal vid järnvägar upplåten för allmän trafik, uttalar sig utskottet emellertid mera vagt. Det enda man i det avseendet kan få fram som synligt uttryck av sympati för mitt yrkande är, att utskottet anser, att *snarast möjligt* bör även denna arbetargrupp få sin arbetstid reglerad i enlighet med lagens grundtanke. På vad sätt detta skall ske har emellertid utskottet icke gått in på. Jag tillåter mig i det avseendet ånyo erinra om, att frågan om arbetstidens längd för en stor del av denna personal, personalen vid de enskilda järnvägarna, är reglerad i avtal med ömsesidig uppsägningstid, som utlöper först med utgången av år 1921. För såvitt man menar, att detta avtal skall löpa som om ingenting hänt, skulle frågan om arbetstidens begränsning för detta fall icke upptagas förrän efter utgången av år 1921, och det synes mig därför vara nödvändigt att lagsliftningen ingriper reglerande även på detta arbetsområde.

Utskottet har emellertid, som jag förut sagt, uttalat sig välvilligt ifråga om arbetstidens längd för de personalgrupper, varom jag nu talat. Emellertid vill jag framhålla, att även om dessa grupper skulle få sin arbetstid begränsad i enlighet med lagens innebörd, så är det därför icke oviktigt, att grupperna undantagas från lagens tillämpning. Det är ju så, att det är även andra bestämmelser i lagen, som hava betydelse för arbetarparten, och ett undantagande från

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

lagens tillämpning utestänger dessa arbetargrupper även från de fördelar, som eventuellt kunna ligga i dessa andra bestämmelser i lagen. Jag vill för min del i det avseendet säga, att det har en väsentligt annan betydelse, om man har en stiftad lag att följa, än om man allenast har att följa bestämmelser utfärdade i administrativ väg, även om bestämmelserna i och för sig hava ungefär samma innebörd. Jag vill framhålla, att jag har personlig erfarenhet av, att det är betydligt lättare att förmå det verkställande befälet att följa i lag givna föreskrifter än att få detsamma att följa i administrativ ordning tillkomna föreskrifter.

Jag har sålunda med detta velat ge uttryck åt den besvikelse, som är till finnandes hos de arbetargrupper, vars talan jag här nu närmast fört, över att dessa undantagas från lagens tillämpning. En fråga som är särskilt ägnad att väcka bekymmer bland arbetarna, särskilt vid statens järnvägar, är den omständigheten, att man under senare tid utsträckt den tjänstgöring som tidigare uttagits. Förhållandena hava därvid varit sådana, att man på sina håll haft kanske något längre arbetstid, än vad de gällande bestämmelserna hava bestämt, och nu har man ökat ut denna till den yttersta gräns, som gällande bestämmelser tillåta. Jag har särskilt i dag fått ett telegram från Malmö, där man meddelar, att från den 1 oktober hava åtgärder i den riktningen vidtagits. Jag tillåter mig i det avseendet spörja, huruvida man kan anse, att det är lämpligt, att samtidigt statsmakterna äro i färd med att lagstifta om en begränsning i arbetstiden, ett statens verk utsträcker den arbetstid, som tidigare har varit gällande för tjänstemännen eller personalen vid verket?

På sakens nuvarande ståndpunkt är det emellertid icke skäl att här framställa ett yrkande om bifall till vår motion. Jag inskränker mig alltså till detta mitt anförande, där jag sålunda har uttalat, att statens arbetare och personalen vid järnvägarna, icke kunna vara tillfreds med den lösning av frågan om arbetstidens begränsning för deras vidkommande, som ställes i utsikt genom utskottsförslaget. Jag vill dock säga, att om frågan alltså nu kommer att lösas i överensstämmelse med utskottets förslag, komma kraven från denna personals sida om arbetstidens begränsning därför icke att tystna. Strävandena att åstadkomma en begränsning av arbetstiden komma att föras över till ett annat plan, nämligen den fackliga organisationens område, och är det icke möjligt att på dessa vägar få frågan löst, så är jag övertygad om, att man kommer åter till riksdagen med krav om ett lagfästande av arbetstiden även för dessa arbetargrupper vidkommande. I förhoppning att frågan om den sålunda återkommer skall röna ett bättre öde, kan jag sålunda inskränka mig till att i dag icke framställa annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig att såväl vid innevarande riksdag som vid årets lagtima riksdag i en motion yrka avslag på det föreliggande lagförslaget. Jag skall endast med några korta ord frambara några skäl,

som föranlett mig att göra dessa yrkanden. I den motion, som jag avlämnade innevarande riksdag, har jag gjort gällande, att vad vi nu främst av allt behöva är en rik och kraftig produktion, som skapar en rik varutillgång och därigenom kan göra det möjligt att övervinna den dyrtid, varunder vi litet var sucka och beklaga oss. Världskriget har verkat förstörande på många områden, och även i så måtto, att dels en massa varor hava blivit direkt förstörda, dels har också varutillgången genom den minskade produktionen blivit minskad. Det synes mig sålunda, som om man borde sträva efter att genom ökat arbete om möjligt öka varutillgången, så att det bleve rikare tillgång på varor och följaktligen priserna i någon mån kunde nedbringas. Men går man däremot den andra vägen och genom konstlade åtgärder, genom lagbud vill begränsa arbetstiden och följaktligen i sin mån produktionen, så måste följderna givetvis bliva den, att varuknappheten och sålunda dyrtiden såsom jag i min motion uttryckt det, stabiliseras. Jag har vidare gjort gällande, att den lagstadgade maximitiden i sin mån kommer att, i stället för att närma oss en lösning av det stora sociala spörsmålet, fjärma oss från lösningen och jag har gjort detta gällande av delvis samma skäl som jag nyss anförde, nämligen att produktionens minskning kommer också att medföra en försämring i socialt hänseende. Om vi äro överens om, att det för litet var är angeläget att behjarta, att så många som möjligt komma upp till en förhållandevis god levnadsstandard, och om vi vidare försöka göra klart för oss, vad det innebär, att man lever i en god levnadsstandard, så innebär detta främst, att man kan hålla sig med tillräckligt med varor. Det är icke detta, att man exempelvis har gott om pengar, vilka dock icke räcka till att hålla en med varor, eller att man tilläventyrs förnekar sig själv varor, utan det är att man kan använda dem till att hålla sig med god bostad, bra bohag och rikliga förnödenheter för andra behov. Om man ställer det så, att produktionen av varorna försvåras och fördyras, blir det trots till äventyrs ökad arbetsförtjänst, trots minskad arbetstid, likväl för litet varor och då blir följderna ovillkorligen den, att levnadsstandarderna sänkes. Därigenom fjärma vi oss från lösningen av den sociala frågan. Någon har sagt, att det ligger en viss sanning i detta, att den sociala frågan kan betecknas eller karakteriseras med två ord: bostäder och jord. Men om den sociala frågans lösning är sådan, att exempelvis den som är lämpad därför kan få jord att bryta och att en var kan få god bostad, så vet var och en, som sysslat med jordens skötsel eller bostadsbyggande, att detta är faktorer som kräva träget och ihärdigt arbete, om något skall kunna vinnas i detta hänseende. Jorden ger sannerligen icke sin gröda utan ett strängt och ihärdigt arbete, och bostäder byggas icke heller till rimligt pris utan träget och ansträngande arbete, och därest man förminskar arbetstiden, blir icke blott egentliga bostadsbyggandet försvårat utan det kommer även att inverka på produktionen av byggnadsmaterial och dylikt, varvid följderna blir den, att vi försvåra

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

bostadsfrågans lösning, mycket annat i detta sammanhang att förtiga.

Vid årets lagtima riksdags remissdebatt gjorde jag några uttalanden i föreliggande spörsmål, och gjorde då bland annat gällande, att det kunde sättas i fråga, huruvida — så svårt, ja, så orimligt det än är att stagda en åtta timmars arbetsdag för jordbruket det ändock kunde sättas ifråga huruvida vi jordbrukare hava skäl att känna oss tacksamma för, att denna lag icke kommer att tills vidare omfatta jordbruket. Det är väl ändock ingen jordbrukare, han må vara högerman, liberal eller tilläventyrs socialdemokrat, som ett ögonblick, därest han vill göra saken klar för sig och tillstå densamma, tvekar därom, att vare sig lagen kommer att direkt omfatta jordbruket eller icke, den likväl kommer att för jordbruket medföra synnerligen menliga och allvarliga verkningar. Om så vore att lagen, hade omfattat jordbruket direkt, att den icke hade gjort undantag utan omfattat alla näringar, alltså även jordbruket, så hade därigenom givetvis orsakats en betydlig ökad produktionskostnad för jordbruket och för framställande av dess produkter, men det hade också därav följt, att jordbrukets idkare med en viss rätt kunde säga: Här har ni stadgat en lag, vilken föreskriver, att arbetet i jordbruket icke får fortgå längre än åtta timmar, med dessa förhållanden kunna vi icke producera våra varor till ett sådant pris, som nu är gällande, utan vi måste ta de nödvändiga konsekvenserna och också ställa det så, att vi få så betalt, att jordbruksdriften med ekonomisk möjlighet kan drivas under av er givna förutsättning. Nu inträder i själva verket ungefär samma förhållande beträffande arbetstiden. Vi måste avkorta arbetstiden på grund av denna lags genomförande. Men äro herrarna verkligen beredda på att taga den medföljande konsekvensen, nämligen den fördyring av jordbrukets produkter, som därav måste följa?

Att denna lag kommer att för jordbruket medföra ganska stora svårigheter torde vara ställt utom allt tvivel. Den kommer att försvåra möjligheten för oss att anskaffa tillräckligt med arbetskraft. Den kommer vidare att ytterligare draga folk ifrån jorden till städerna och industrien. Det har talats många vackra ord om nödvändigheten av att gå åter till jorden, det har talats om det onödiga och oriktiga i den flykt till städerna och industrien, som man kan konstatera. Men är man verkligen beredd att söka åstadkomma några botemedel för detta? Sannerligen, jag tror, att fortsätter man på den här vägen måste detta leda till ytterligare avfolkning av jordbruket.

Jag skall ta ett litet exempel, som kan belysa, huru det kommer att gå. Antag, att det är tvenne ynglingar i 17, 18 års åldern. Vi kunna anta, att de äro läskamrater och nära bekanta. Den ene arbetar i industrien, och den andre arbetar i jordbruket. Den som går i jordbruket får hålla på till klockan 7 på kvällen och far sannerligen inte illa av det. Den som går i industrien slutar efter denna lags genomförande klockan 5. Han kommer hem klockan 5, klär kanske om sig och går och röker en cigarr och tittar på sin

väns arbete och säger: »Du är allt bra dum, som går här och slavar.» Och man sätter ju ett sådant värde på ledigheten just vid denna ålder. — Den sannolika följden blir nog nu den, att så snart som möjligt lämnar den andre ynglingen jordbruket och övergår till industrien, för så vitt där finnes rum för honom. Och det vet var och en att sedan är han förlorad för jordbruket av det enkla skälet, att hans arbetsförmåga icke är avpassad efter jordbruket, dess förhållanden och dess krav.

Nu yttrades det här av en liberal talare att även om man hade — och det har man överallt på liberalt lantmannahåll — sina betänkligheter mot lagförslaget, så trodde han ändock, att det var nödvändigt att genomföra det, därför att det skett på andra håll — andra länder. Och han trodde också, att genomförandet skulle medföra så mycken ökad arbetsglädje, att det därför vore skäl att bifalla lagförslaget. Det förvånar mig verkligen, att denne talare, denne lantman, då verkligen kunde stanna vid att förorda det föreliggande lagförslaget. Är det så, att det verkligen kommer att hava så mycken arbetsglädje till följd, så skulle han väl unna jordbruksarbetarna samma arbetsglädje. Det är fullkomligt orimligt, att han unnar arbetsglädje åt industriens och övriga näringars arbetare men förmenar jordbruksarbetarna den arbetsglädje, som kan ligga i åttatimmarsdagen. Nu torde nog — det veta vi fuller väl — fortsättningen komma att bliva den, att även vi snart komma att få den kortare arbetstiden, men då vore det väl ändå riktigt, att den ärade talaren nu toge konsekvensen och icke sköte den undan till en oviss framtid.

Emellertid ligger det kanhända dock en viss undertanke i detta, att man undantar jordbruket men samtidigt från åtskilliga håll, åtminstone från socialdemokratiskt, uttalar sin omtanke om jordbruksarbetarna att dessa så snart som möjligt skulle komma in under lagens räckvidd. Jag tror nog, att man icke kommer att förmena oss företagare själva att arbeta huru länge som helst, och man har kanske i sitt hjärtas innersta ganska klart för sig, att vi mindre och medelstora jordbrukare, som icke äro så beroende av lejd arbetskraft, fortfarande som hittills komma att arbeta 14, ja 16 timmar och i medeltal våra 11, 12, 13 timmar om dagen och därigenom verkligen lyckas producera jordbruksalster till priser, som vida understiga dem, som de måste betinga, därest vi skulle tillräkna oss samma arbetstid, som lagen föreskriver för lejd arbetskraft. Som sagt, varför i all rimlighets namn, om det skall vara riktigt, om det skall vara lagligt, om det skall vara nödvändigt att man inom industrien och övriga näringar icke får arbeta mer än åtta timmar, där det kanske icke är så synnerligen intensivt arbete många gånger, medan vi inom jordbruket måste arbeta intensivt, varför kunna icke även vi fordra att få slippa med åtta timmars arbetstid? Huruvida det bleve *lyckligare* tillåter jag mig visserligen tvivla på. Jag tillåter mig omfatta den gamla satsen, att arbete befördrar hälsa och välbstånd. Jag tror, att man kan stå ut

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

med en längre arbetstid, åtminstone i många, ja de flesta yrken, utan att taga skada till vare sig kropp eller själ.

Emellertid, med denna åtta timmars arbetstid, vilken därom är jag lika medveten som litet var inom kort kommer att vara ett fullbordat faktum av det enkla skälet, att riksdagen numera icke är stort annat än en namnstämpel, som utan vidare sätter den formella bekräftelsen på vad som blockregeringen förelägger densamma, så kommer likväl att upprullas nya problem, som icke utan vidare få förbises. Det är nog icke obekant för de flesta här i kammaren, att den ledighet, som redan nu åtnjutes och som av åtskilliga väl användes men av många missbrukas, reser upp spørgsmålet att sörja för att icke minst ungdom, som är så mycket ledig och som blir ännu mera ledig, blir sysselsatt på lämpligt sätt. Man kan icke bestrida, att denna ledighet användes till kortspel i den utsträckning, att man snart knappast har rum i backarna för dessa kortspelsligor, som ligga överallt. Jag vill säga herrarna det, att om nu dessa ungdomar bliva ännu mera lediga i stället för att utfylla tiden med nyttigt arbete — och detta är sannerligen bra mycket nyttigare för kropp och själ och befordrar hälsa och välstånd lättre, än om de ligga i backarna och spela kort — så måste vi ställa det så, att denna vår ungdom blir väl sysselsatt. Jag tror därför, att nästa fråga blir om samhällliga åtgärder därvidlag. Men då uppställer sig frågan: är samhället vuxet detta, vare sig ekonomiskt eller i andra avseenden exempelvis de nödiga personliga krafterna? Jag tror, det kan vara skäl att tänka på, huruvida man icke bör hålla möjligheten öppen att giva dem annan sysselsättning med produktivt arbete, vilket säkerligen vore minst lika värdefullt.

Det kunde givetvis vara rätt mycket att tillägga i detta omfattande spørgsmål. Jag skall emellertid icke besvåra kammaren, då många talare äro anmälda och, som jag nyss sade, frågan nog redan torde vara avgjord, med att längre uppehålla kammarens tid. Jag skall be att få sluta med att även för min del yrka bifall till den reservation, som är i frågan avgiven av herr von Sydow m. fl.

Herr talmannen inträdde nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Persson i Fritorp. Herr talman, mina herrar! Jag har redan instämt i det anförande, varmed amiral Lindman inledde debatten här i dag, och jag har därmed angivit mitt votum i den föreliggande frågan. Då jag emellertid redan tidigare begärt ordet, må det tillåtas mig att säga några ord i anledning av detta enligt mitt förmenande viktigaste lagförslaget, som förekommit till behandling under de år, jag haft äran tillhöra denna kammare.

Jag skall då genast ge till känna, att jag tänker fatta mig kort, och detta så mycket mera som, tack vare kompromissen mellan liberalerna och det socialdemokratiska partiet, frågans utgång här i kammaren och i riksdagen är given och vidare därför att skälen,

som kunna anföras för och emot, redan så många gånger äro anförda, att de icke behöva här upprepas. Jag vill till en början säga, att jag håller före, att detta lagförslag vilar icke på den fasta grund, på vilken man bör bygga alla lagar, nämligen rättvisans. Det kan icke vara rättvist att fastställa en lika arbetstid för allt arbete, som inrymmes i den lag, vilken här föreligger till avgörande. Nu säger man visserligen, att detta icke är meningen, här gäller endast att fastställa en viss tid, utöver vilken ingen får lov att arbeta. Men man kan väl i varje fall förutsätta, att när lagen så medgiver, så komma även de arbetare, som arbeta i hårda yrken, att likställas med dem, som arbeta i lättare arbeten. Och detta kan jag för min del icke finna rättvist. Betänkligheter i detta avseende hava också framförts inom utskottet av en ledamot, som i hög grad företräder det måhända tyngsta arbetet, nämligen gruvindustrien. Och vi behöva i det avseendet blott gå till oss själva för självprövning. Jag tror, att vi litet var mycket hellre skulle arbeta längre tid inom en viss industri än inom en annan.

Ett annat skäl, varför jag icke kan vara med om detta lagförslag, är det, att jag har den övertygelsen, att den övervägande delen av svenska folket icke önskar denna lag. Jag går så långt, att jag vågar det påståendet, att majoriteten i Sveriges riksdag i denna fråga icke företräder majoriteten bland Sveriges folk. Det är icke bara högerfolk, som så vitt jag kunnat finna äro eniga därom, att de anse en lagstiftning i föreliggande ämne skadlig. Denna mening delas av många utanför riksdagen, som vid valen stödja vänsterpartierna. Bland de många liberaler utanför riksdagen, som jag tillfrågat om denna sak, har jag icke funnit en enda, som förklarar sig vara vän av denna lagstiftning. Och även bland socialdemokraterna är enigheten bland valmännen långt ifrån lika stor, som den förefaller att vara inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Många äro de socialdemokrater utanför riksdagen, som önska, att denna fråga skall falla. Denna min erfarenhet är icke av lokal beskaffenhet, den åsikten är enligt samstämmiga uppgifter utbredd litet var stans i vårt land. Och jag kan som ytterligare bestyrkande av denna min uppfattning citera ett brottstycke, som jag hämtat ur en ledare i det liberala organet Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Denna tidning skriver följande:

»Det lagförslag, regeringen i våras framlade efter en i ett så ytterligt viktigt ämne sällspord ofullständig utredning och då vann andra kammarens bifall men icke den upplösta förstas, har efter den givna betänketiden icke befunnits sådan, att det kunnat i oförändrat skick föreläggas det urtima riksmötet. — — Det är visserligen sant, att de båda vänsterpartierna nu hava majoritet jämväl i första kammaren. Men därmed är ingalunda sagt, att det nya förslaget mer än det gamla är förtjänt att forceras fram. Det förefaller, som om normalarbetsdagsfrågans läge i andra länder numera i ännu högre grad än i våras månade till betänksamhet mot lagstiftningens ingripande på ett område, som å ena sidan till sin natur är sådan, att det bäst ägnar

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

sig för enskilda överenskommelser mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer, å andra sidan inom en nära framtid — skall göras till föremål för undersökning och dryftning av det nya folkförbundets första världskongress. Betänksamheten torde visa sig desto större, som det knappast lider något tvivel, att ett lagfästade av åttatimmarsdagen skulle förkastas, därest det kunde göras till föremål för *referendum*.» Och uttalandet slutar med följande ord: »Världsutvecklingen har sedan dess» — nämligen sedan i våras — »givit de ekonomiska argumenten en ökning i vikt, som de politiska korporationerna ej bort kunna undgå kännning av.» De synpunkter, som det liberala organet här i sammanträngd form framhåller torde enbart för sig kunna anses motivera ett avslagsyrkande å hela det föreliggande lagförslaget.

I den strid, som förts här i vårt land rörande denna fråga, har det så ofta sagts, att vad produktionen förlorar genom en minskad arbetstid, skall ersättas genom en ökad arbetsintensitet. Detta påstående har herr Lindman redan i sitt anförande utförligt bemött och jag skall därför nu icke spilla några ord därpå. Jag kan i detta avseende instämma med herr Hagman i Stockholm, när han nyss sade, att alla äro överens om, att detta är möjligt på vissa håll, men däremot icke på andra. Jag vill säga, att det finnes väl en gräns, där den mänskliga prestationsförmågan är uppnådd och som icke kan överskridas.

I utskottets utlåtande spanar man förgäves efter utskottsmajoritetens tankar om denna lags inverkan på jordbruket, men ingen av utskottets ledamöter torde väl bestrida, att denna lag skall få en oerhörd betydelse och inverkan just på jordbruket. Enligt uppgifter från sakkunnigt håll, vilka uppgifter, så vitt jag vet icke blivit bestridda, skall det erfordras, enligt en uppgift 71,000 och enligt en annan beräkning 77,000 arbetare för att vidmakthålla produktionen vid samma omfattning som nu, därest denna lag antages. Men varifrån dessa skola tagas, är lätt att räkna ut; det blir givetvis ifrån jordbruket. Följden härav blir den, såsom även en föregående talare anmärkt, att den brist på arbetskraft varav jordbruket nu lidit under långliga tider, kommer att bli än större, i det att de större fördelar, som industriarbetet medför, locka jordbruksarbetarna till industrien.

I detta sammanhang ber jag härmed få framställa den frågan, varför icke jordbruksarbetarna skola få vara bland dem, som falla under denna lag. Utföra icke dessa arbetare ett lika fosterländskt arbete som industriens arbetare? Anledningen till, att de nu icke medtagits, förmodar jag i första hand vara den, att en lagstadgad arbetstid är för jordbrukets vidkommande så gott som outförbar. Men trots detta kan man vara alldeles säker om, att när industrien väl fått åttatimmarsdag, kommer ett liknande krav att ställas även inom jordbruket, även om det stöter på nära nog oöverstigliga svårigheter att där tillämpa en sådan lagstiftning. Jag är sålunda alldeles förvissad om, att det blir jordbruket, som i sista hand får sitta emellan härvidlag, och jag vill säga, att det värde, som vi under kristiden lärt oss att sätta på jordbruksnäringen, har varit till ingen

nytta, om vi nu lättfärdigt utlämna vår modernärning till en för den samma övermäktig strid på två fronter, nämligen en *yttre* gent emot de i klimatiskt och andra avseenden lyckligare lottade spannmålsproducerande länderna, och en *inre* i och med det, att normalarbetsdagen införes.

Det har vidare såsom skäl för denna arbetslagstiftning anförts, att det här gäller att tillgodose ett 30-årigt krav från arbetarnas sida. Men jag får säga, att från samma talartribuner, där detta krav framförts, har med minst lika stor styrka predikats ett annat krav, och det heter: *mot klasslagar!* Nu då arbetarna blivit icke blott medansvariga ifråga om lagars stiftande utan ha ett hart när avgörande inflytande härfpå nu, då de kommit till denna maktställning och blivit riksdagens största parti, då är deras första åtgärd av betydelse att genomdriva en lag, som enligt mitt ringa förstånd icke är annat än en klasslag. Denna lag uppdelar nämligen våra arbetare i två stora huvudgrupper, av vilka den ena icke får arbeta mer än en viss föreskriven tid, den andra återigen huru länge som helst. Är icke detta en klasslagstiftning?

Utskottsmajoriteten säger i sin motivering, att denna reform är ägnad att i avsevärd mån motverka arbetarnas missnöje med sin nuvarande ställning inom produktionslivet. Men det är väl ingen, som tror att arbetarna bliva nöjda, om detta förslag nu antages. Den socialdemokratiska reservationen är ett ojävigt vittnesbörd för riktigheten av denna uppfattning, och för övrigt ha de båda herrar som haft ordet nu strax före mig nämligen Karlsson i Sandviken och Eriksson i Stockholm förklarar sig icke vara nöjda med förslaget, och detsamma kommer icke heller — det förklarade för övrigt även herr Karlsson i Sandviken — att förskaffa oss arbetsro. Striderna på arbetsfältet komma säkerligen att föras med samma bitterhet som tillförne, vare sig denna lag blir av riksdagen antagen eller förkastad, och icke heller den stora grupp av arbetare, som ställas utanför lagens tillämpning, skola vara nöjda, även om, såsom jag tror, många av dem skola känna sig belåtna över att slippa erhålla en laglig föreskrift, huru länge de få lov att arbeta. Ledningen inom det socialdemokratiska partiet skall med stor sannolikhet såsom ett av sina närmaste mål för sina strävanden uppställa likställighet för alla arbetare med avseende å arbetstid, och jag frågar, äro alla dem, som i dag rösta för detta lagförslag, beredda taga denna konsekvens? För min del är jag icke beredd att det göra. Socialdemokraterna äro alltid taktiska. De ha säkerligen vid kompromissen här pressat ut de yttersta medgivanden, som *denna* gång kunna vinnas från liberalerna. Socialdemokraterna vinna nu det väsentliga: principerna om lagstadgad arbetstid blir nu lagfäst för stora skaror av Sveriges arbetare. Frågan är då närmast den, huru länge de, som i dag ställas utanför denna lags tillämpning, skola vara undantagna. Jag låter den frågan gå vidare.

Ja, herr talman, jag lovade att fatta mig kort och med infriande av detta löfte skall jag nu sluta. Jag behöver för min del icke säga, att jag unnar Sveriges arbetare allt möjligt gott, som kan vederfaras

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

dem, men jag tror, att den present, som i dag gives Sveriges arbetare i form av denna lag, är för arbetarna själva av ett mycket tvivelaktigt värde. Jag går så långt att jag vill uttala, att det beslut, som riksdagen i dag kommer att fatta, blir ett olyckligt beslut, och när jag, herr talman, har denna uppfattning, kan jag icke annat än yrka rent avslag icke blott å den nu föredragna första paragrafen utan på hela det föreliggande lagförslaget.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman, mina herrar! I likhet med den föregående talaren skall jag här söka inskränka mig till att yttra endast några få ord, då jag tror det vore klokt att göra denna debatt så kort som möjligt. Jag ämnar endast göra ett kort uttalande och helt kortfattat deklarerera min ståndpunkt i denna fråga.

Om det vore så att jag trodde mig kunna övertyga någon enda här i denna församling och förmå någon att gå över till den åsikt, till vilken jag ansluter mig, skulle jag också liksom så många andra i ett skriftligt föredrag utveckla mina skäl därtill. Det skulle måhända komma en eller annan fisk i mitt nät. Men nu gör det ingenting vad vi här i dag säga, ty om vi i början av sammanträdet hade gått till votering i frågan, hade resultatet blivit precis detsamma som vid den votering, vilken skall avsluta denna långa dags debatt.

Jag anhåller att få hålla mig till vad så många andra talare här i denna kammare förut sagt, och jag ber därför om ursäkt att jag upprepar en del högertalares uttalanden. Det är ju icke så synnerligen stort materiel som man har att röra sig med på detta område; det är några huvudpunkter, som vi i allmänhet ha att hålla oss till, och jag skall be att få upprepa dem.

Det första, som vi ha att taga hänsyn till, är, om förslaget kan anses vara väl avvägt. Men det anser jag icke det föreliggande förslaget vara. Det är, så vitt jag kan finna, orättvist, ty sådant det nu föreligger, ger det icke rättvisa åt alla, utan lämnar många utanför lagstiftningen liksom en mångfald grupper icke kunna i lagen inrymmas. Det gör, att många arbetsgivare som arbetare komma att ställas i en mycket svår och obehaglig situation i detta fall. Jag kan försäkra eder om, att i och med det, att vi nu besluta åtta timmars lagfästad arbetsdag för ifrågavarande arbetargrupper, skall det naturligtvis ganska snart inträffa, att även lantarbetarna komma med anspråk på liknande förmåner. Jag vill då se, huru vi, som bedriva jordbruk, skola ställa oss till denna fråga och huru vi skola kunna reda ut den lagstadgade arbetstiden om åtta timmar även för jordbrukets vidkommande. Hittills har allting på detta verksamhetsområde gått bra, och jag tror icke, att lantarbetarna känt sig förtryckta. Men att nu lagfästa en viss arbetstid för en del medborgare i samhället och lämna andra utanför, anser jag vara i högsta grad olämpligt. Därför är och förblir enligt min mening detta förslag till lagfästad arbetstid synnerligen olämpligt. Jag skulle vilja se, huru man skall kunna få ihop en arbetstidslag, som kan tillfredsställa sjöfartens utövare och i dess tjänst varande arbetare. På detta område måste arbetet bedrivas under friare former, och de, som ägna sig åt

denna näring, böra sannerligen uppmuntras och stödjas i stället för att utsättas för svårigheter under sina ganska besvärliga arbetsförhållanden.

Vidare har man talat om arbetsintensiteten och dess förhållande till arbetstidens längd. Den, som emellertid tror, att arbetsintensiteten ökas, när arbetstiden minskas, misstager sig. Säsom bekant utföres inom industrien arbete till stor del medelst maskiner, och det är där maskinerna som kommandera takten, men i fråga om annat arbete inom industrien är det andra förhållanden som inverka på prestationen, och helt säkert kommer arbetstakten icke att forceras mera nu än förr och kanske icke ens så mycket. Man skall vara bra oerfaren rörande industriellt arbete, om man icke förstår, att arbetsintensiteten ingalunda uppmuntras genom åttatimmarslagstiftningen. Vad som för mig, som gärna räknar med hänsyn till ekonomiska förhållanden, varit en av de allra svåraste stötestenarna i förslaget, är just frågans ekonomiska sida.

Det har utretts, att den minskning av industriens produktion, som kommer i släptåg med åttatimmarsarbetsdagen, representerar 645 miljoner kronors värde. Jag vill fråga, huru det skall vara möjligt för Sveriges land att utstå förlusten av en sådan produktionsminskning. Jag antager, att i den anförda siffran icke är inräknad jordbrukets produktion, utan endast den industriella. Man har därvid räknat med en minskning av 190 miljoner arbetstimmar per år, och om produktionen skall kunna hållas uppe i oförminskad omfattning, kräves ytterligare 71,000 arbetare. Andra anslå detta tal till 77,000. Man frågar sig, varifrån denna stora mängd folk för industriens behov skall anskaffas, om icke från jordbruket. Det blir jordbruket, som får släppa till vad industrien kan komma att behöva, och följden blir den, att produktionen inom jordbruket minskas, oaktat vi ha ett så stort behov av just denna produktion, vilken är den enda, som vi kunna lita oss till i tider sådana som de, vi i vårt land nu genomlevat. De sista fyra å fem åren ha givit oss många allvarliga erinringar om vad vi försummat i detta avseende, och jag tycker, att vi borde ha tagit lärdom av allt det vi erfarit.

Jag skall be att få anföras ytterligare några siffror. Om vi skola kunna hålla den industriella produktionen oförminskad, skulle det för nybyggnader, bostäder och maskiner m. m. krävas en summa av 342 miljoner kronor ytterligare. Detta resultat grundar sig icke på mina beräkningar, utan är hämtat från helt officiella uppgifter.

Jag tänker på världskriget och dess förödelse. Ni veten, huru världskriget har slagit sönder och fördärvat allt, där det rasat, huru som varor tillintetgjorts i oändlighet, ingenting har lämnats kvar oförstört. Allt har konsumerats och tillintetgjorts och måste nu ersättas. Det kan då tyckas, att vi i vårt land nu skulle ha kunnat få det ganska bra igen. Vi hoppas, att vår spannmålsproduktion för innevarande år blir jämförelsevis god, men vi ha också sett, såsom en föregående talare här även påpekat, i vilken fruktansvärd omfattning den industriella produktionen minskas. Vi ha en uppgift, som vi

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 9. 2

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

framför andra plikter böra taga vård om, och det är att se till, att vår produktion icke minskas, utan tvärtom halles uppe i samma omfattning som före kriget. Kriget har tillintetgjort mycket och det är icke nog med, att vi arbeta för vår egen räkning och våra egna behov, utan vi ha även att arbeta för exporten — för att bidraga till att fylla andra länders luckor. Bristen i utlandet suger oavbrutet på våra resurser. Vi hava i de neutrala länderna guld och sedlar i öfverflöd, men sakna varor. Det är detta som gör, att värdet av våra betalningsmedel sjunker, och det kommer icke att stiga förrän vi få tillräcklig varuproduktion till stånd, som nivellerar de nuvarande förhållandena. Detta är enda medlet för oss att komma ifrån det nuvarande låga värdet på våra valutor. Detta är för mig en av de allra viktigaste punkterna i hela denna fråga.

Den närmaste uppgiften för oss i vårt land är alltså att tillgodose vår varuproduktion och öka densamma. Detta skola vi sålunda göra på det sättet, att vi arrangera en minskning i arbetstiden genom införande av åttatimmars arbetsdag. Vi gå att vidtaga en direkt åtgärd för att minska produktionen. Om vi därtill lägga dessa upprepade strejker ifrån norr till söder och ifrån öster till väster, så skola vi nog märka, hurusom vi äro inne på en väg, som leder åt rakt motsatt håll mot det vi önska. Det är detta, som gör förslaget för mig så betänkligt. Även om jag ser på frågan ur den synpunkten, att arbetarna mycket väl kunde behöva en kortare arbetstid, måste det väl ändå sägas, att det för närvarande är den mest olämpliga tidpunkt, man kan välja för genomförandet av åttatimmarsdagen.

Det är på grund härav, herr talman, som jag nu, då jag anser mig böra deklarerera min ståndpunkt i denna fråga, instämmer i den reservation, som här blivit avgiven av herrar von Sydow och Lindman m. fl. och som finnes fogad vid utskottets utlåtande.

Herr Karlsson i Gasabäck: Herr talman! Då debatten i denna fråga nu pågått så länge, tror jag mig icke om att för min ringa del kunna framkomma med några nya argument för frågans vidare belysande. Jag har dock icke kunnat underlåta att här begära ordet för att ge tillkänna min egen ståndpunkt samt för att avgiva några korta repliker till ett par föregående talare.

Herr Olsson i Broberg och Magnusson i Skövde uttalade sin förvåning däröver, att några lantmän i denna kammare kunnat biträda det föreliggande förslaget, och den sistnämnde ärade talaren argumenterade därvid på sådant sätt, att man fick det intrycket, att enligt hans mening frågan låg så enkelt till, att det gällde blott för oss här i afton att slå ihjäl detta lagförslag, och därmed skulle vi för alltid vara befriade från åttatimmarsdagen och dess verkningar såväl för industrien som för jordbruksnäringen. Det finnes här väl ingen i denna kammare, de må nu vara högermän eller liberaler, som tror, att med de vindar, som nu blåsa över världen, och med hänsyn till vad i denna fråga förekommit, såväl i eget som i andra land, vi skola kunna undgå åttatimmarsarbetsdagen. Men

ett avslag nu skulle betyda att normalarbetsdagen komme att genomföras på det »s. k. fria» avtalets väg, d. v. s. efter långvariga strider mellan arbetsgivare och arbetare, vilka strider skulle skada hela samhället, icke minst jordbruksnäringen. För min personliga del har jag den uppfattningen, att vi nu stå inför en sådan situation, att det kan vara klokt av lagstiftarna att icke ställa sig avvissande i detta fall. Det finnes många exempel — icke minst för högern — som visa, vart det leder, när man lara säger nej, då man står inför en stor fråga av social och ekonomisk innebörd. Jag har den uppfattningen, att det är klokt av lagstiftarna att i tid taga hand om sådana frågor och söka lösa dem på det sätt, som är till största möjliga gagn för samhället eller om man ställer sig på den föregående talarens ståndpunkt, som innebär minsta möjliga skada för samhället. Det är denna uppfattning, som föranlett mig att biträda detta beslut, och jag tror, att denna uppfattning delas av många bland mina partivänner, som äro jordbrukare.

Ehuruväl jag i många avseenden skulle önska en annan uppfattning av förslaget, tror jag likväl, att detsamma i stort sett är av den beskaffenhet, att vi nu böra gå med därpå. Ett uppskov skulle helt säkert resultera i ett förslag, som vore mindre acceptabelt för det svenska näringslivet.

Jag förbiser icke, att man i några fall inom jordbruket kan få vissa indirekta känningar av ett genomförande utav lagen, men såsom jag tidigare nämnt, kan man icke undgå lagen, utan ett avslag nu skulle innebära, att åttatimmarsdagen komme att genomföras efter andra linjer. Men i sistnämnda fall bleve naturligtvis verkningarna för jordbrukets del ingalunda mindre, än om dessa bestämmelser genomföras på lagstiftningens väg.

Jag tror, att med den avfatning lagförslaget fått och om arbetarrådet följer en förnuftig tillämpning av lagen, därvid hänsyn toges till de skiftande behoven inom näringslivet och utnyttjar de möjligheter till anpassning, som finnas i lagen, skall det visa sig, att de farhågor, som här ifrån en del håll uttalats, icke hava någon verklig grund.

Då många talare ännu återstå av alla dem, som begärt ordet i denna fråga, skall jag icke längre uppehålla kammarens tid, utan ber att med dessa ord få yrka bifall till § 1 i det föreliggande lagförslaget.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Om man utgår ifrån, att ett verkligt behov av denna lag förefinnes, kan man väl också medge, att mycket talar för lagens genomförande just nu. För min del kan jag dock icke undgå att finna, att lagens genomförande nu tycks giva vid handen, att förslaget icke blivit så utarbetat som önskligt hade varit. Detta synes mig förklara det, som, åtminstone enligt mitt sätt att se, här icke är fullt försvarligt. Nu går man ut ifrån den nytta, lagen skall bereda, men jag vill då på samma gång ha sagt, att man vid uppgörandet av denna lag dock borde ha tagit litet mer hänsyn till dem, och det, utöver

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

vilka lagen i sina verkningar kommer att gå. När jag granskar detta lagförslag kan jag icke undgå att i olikhet med den nyss föregående talaren finna, att förslaget i viss mån inger farhågor, även om jag i övrigt kan vara med om att principiellt godkänna detsamma. Man tycks härvid gå ut ifrån, att om alla hava anmärkningar att framställa mot förslaget, är detta ett bevis för, att lagen kan av alla godtagas. Jag tycker dock, att lagen hade bort i sina detaljer så utarbetas, att den verkligen varit till den nytta, som avses. Då skulle icke verkningarna av densamma bli rena motsatsen till vad man önskar.

Jag har tillåtit mig att motionera rörande en detalj i förslaget, och jag skall söka att för kammaren bevisa, att i den delen har åtminstone icke sakkunskapen tillfrågats så, som bort ske, om den nu ens tillfrågats alls. Jag har åtminstone låtit mig berättas att när vederbörande tillfrågades i ett särskilt fall, där det som nu speciellt gällde en ren ekonomifråga, har sakkunskapen svarat, att penningfrågor vill man icke ingå på eller yttra sig om. Jag vill med detta blott ha sagt helt generellt, att för penningar kan man få vad som helst.

Det gäller här skiljeställen vid vissa flottningar, till åtskillnad från vad man brukar benämna flottningar i allmänhet. Jag har för min del kommit underfund med, att man tydligen härvidlag tagit fel. Man har här lagt flottningen direkt under sågverken och sågdriften, vilket nog icke är riktigt, då den bör lyda direkt under produktionen av råvaror och i andra hand under sågverken. Verkningarna av en stockning i flottleden i någon av ådalarna går icke i första hand ut över sågverken och sågverksdriften utan över skogsdriften och produktionen av timmer. Nu är det emellertid så, att man behöver icke närmare fästa sig vid denna sak. Sakkunskapen är här tillfrågad. Man hade kunnat låta all flottning gå in under åttatimmarslagen, men fritagit timmersorteringen därifrån och ej som nu tvärtom. Man bör här hålla sig till verkligheten, sådan den är, och man skall då finna, hurusom det ena är eu följd av det andra. Man kan möjligen inskränka flottningen, men man kan icke under några villkor vänta med sorteringen. Det gäller här säsongarbeten, som äro synnerligen dryga och vara länge.

En annan sak vill jag också beröra. Jag vill nämligen fråga, vad vinnes på, att man här låtit skiljeställen och sorteringar bli föremål för olika bestämmelser och därå införa 8 timmars arbetstid. Jo, man vinner summa summarum en timme. Nu 20 tim. i 2 skift och då 21 tim. i tre skift. Kostnaderna för denna timma kan ej uppväga nyttan. Vem drabbar kostnaden? Jo, den drabbar den som har något timmer att sälja, ty alla omkostnader läggas på timret, och därefter kommer också prissättningen för köp att ske. Det är fullständigt felaktigt, att man skall kunna vinna något mer. Talet om en ökad arbetsintensitet i detta avseende bortfaller totalt. ty här bestämmes arbetsutbytet av flottningsvattnet, bygg-

nadernas avverkningsförmåga m. m., men icke av arbetets hastighet och mängden av arbetare ens.

Härtill kommer en annan sak. För att kunna utöka arbetsmanskaper med en tredjedel, måste också en hel del husbyggnader företagas, och härpå är man icke beredd. Lagens tillämpning skulle i så fall få uppskjutas för att man skulle kunna tillämpa den i realiteten. Nåväl, frågar kanske den som icke är inne i vad frågan gäller, betyder detta då så ofantligt mycket? Ja, det betyder, att på en tid av tre år, den tid som kan behövas för att realisera lagföreskriften, en stockning i älvarna kan uppkomma, som gör att man måste totalt inställa all skogsdrift, och vad det vill säga förstår var och en som vet hur intimt skogsdrift och jordbruk i Norrland äro förenade med varandra; där kan det ena icke uppehållas utan i förening med det andra. Jag behöver endast påpeka de många små jordbruken, som därest de icke hade skogsbruk på vintern, icke skulle kunna hålla den kreaturstam, som är nödvändig för deras jordbruk och levnadsbehov. Därav förstår man, att en stockning i ådalarna skulle medföra en förlust så stor, att jag knappast kan tänka mig innebörden av dess omfattning. Och detta endast för summa summarum en timmas arbete men med nära dubblad kostnad. Det synes mig vara alldeles felaktigt räknat.

Nu är frågan, förutsatt att det är som sakkunskapen säger, att för penningar kan man få allt, vem som skall betala, och det blir jordbrukarna däruppe och de skogsägare som ha något att sälja. Arbetarna vinna intet på det; de klaga själva över en förändring i detta fall.

Det finnes andra omständigheter, som göra detta problem synnerligen svårt, och det är, att man fritager vissa skiljeställen och binder andra även om de äro så nära förenade med varandra, att de med tillämpning av lagen i verkligheten icke kunna hållas åtskilda så som lagen menar. Det är svårt att skilja mellan större och mindre i detta fall, ty för en fabrik och dess existens har det mindre skiljestället lika stor betydelse som den stora sorteringsbommen, som ligger bredvid sågverk och fabrik i avslutningen av en flod, t. ex. en sådan som Sandslån i Indalsälven. Det är ingen mening i att i detta fallet skilja mellan större och mindre skiljeställen. De äro alldeles likartade båda två. Man kunde förfara på ett motsatt sätt. Man kunde göra så, att man toge in flottningen men icke sorteringen i de allmänna bestämmelserna i lagen. Vad är då meningen med detta? Är det en kompromiss? Ja, och den avser, synes det mig, endast att en annan gång göra det lättare att taga in flottningen utan några som helst undantag. Så uppfattar jag innebörden av detta, ty har man i år tagit in arbetet vid skiljeställena under lagen, skulle man ett annat år kunna taga det som är enklare och lättare att få in. Min tro är, att kammaren skall kunna respektera de verkliga förhållandena och möjligen finna det förmånligt att denna gång vara med om ett fullständigt

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

undantag, nämligen så att även arbetet vid skiljeställena kommer att undantagas från lagens tillämpning.

Jag har emellertid särskilt velat poängtera, för att få det antecknat i protokollet, därest min först uttalade förhoppning skulle misslyckas, att utskottet medgivit, att undantagsfall kunna tänkas, och att man därför, när behov gör sig gällande, skall kunna hänskjuta saken till arbetsrådet. Det är en synnerligen vag form, som detta fått, och det är väl en del av kompromissen, men jag har med dessa ord velat säga, att så måste det tolkas, att här finnes möjlighet till undantagsbestämmelser. Vad skall det då tjäna till att göra ett sådant undantag, när man genom ett bifall till min motion kan få tillfälle att göra mycket större nytta än skada, än att taga utskottets och medge de undantag, som i många fall måste medgivas. Det är väl ändå det lättaste arbetet, och det som man mest måste forcera, som tagits in bland undantagen, och det borde varit tvärt om.

Jag har med dessa ord velat hava sagt, att även om man nu fått ett medgivande av undantaget, så finnes det ingen rimlig anledning att icke låta flottningen i sin helhet få utgöra ett undantag från regeln. I förhoppning att så måtte kunna bli fallet, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion, som i sin slutkläm fritager flottningen i dess helhet och likställer skiljeställena med övriga undantag från lagens tillämpning enligt mom. g) i § 1. Jag yrkar alltså, att mom. g) måtte godkännas med den ändring, att orden »utom vid skiljeställe» utgå.

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman, mina herrar! Under debatten framkommer titt och tätt det påståendet, — och särskilt är det från högerhall, som det framföres — att vad som nu skall till för att världen skall kunna frälsas från all den oreda som härskar, är *mera* arbete och *intensivare* arbete. Jag vågar nu hävda en annan uppfattning, och skulle i stället vilja säga, att vad som nu behövs är en bättre organisation av arbetet och ett annat samhällssystem än det vanvettiga, som för närvarande råder. Det finnes en industri här i landet, som jag skulle kunna anföra som ett avskräckande exempel på hur arbetet icke bör organiseras. Det är då att märka, att den industrien hade icke kunnat sjunka så djupt som den gjort annat än med tillhjälp av tullarna. I lä av den lädertull, som finnes här, har det uppstått en massa skofabriker. Men när det uppkommer överproduktion på en vara, så gäller det att få avsättning även för överskottet. När det produceras mera än svenska folket kan slita, vad gör man då för att råda bot? Jo i lä av lädertullarna förfalskar man skodonen, tills svenska folket får slita skor som om landet ägde 20 eller 25 miljoner invånare i stället för 7. Det är ett kardinalfel i det bestående samhällssystemet, att det tillåter ett så oerhört slöseri med arbetskraft. Utgår jag från den ståndpunkten att vad som behövs är en bättre organisation av arbetet, så blir jag också en förklarad anhängare av arbetstidens begränsning, ty en arbetstid, som hindrar en

hänsynslös utsvettning av arbetarna, ger också möjlighet för de arbetare det gäller att höja sig både fysiskt och intellektuellt.

Herr Lindman sade i sitt anförande: Hur skola vi kunna tävla med alla stater på världsmarknaden, om vi nu taga denna lag, som på ett så oerhört sätt förringar vår konkurrensförmåga? Men hur är det i de andra stater, som skola konkurrera med oss? Det är icke precis som man säger i riks- och bondeförbundets reservation eller som man säger från högersidan, nämligen att åttatimmarsdagen icke är allmänare genomförd i de stora industriländerna. Om man gör sig besväret att gå ned i biblioteket och se på det sista numret av Labour Gazette, så skall man finna, att inom England hava från årets början 5,755,000 arbetare fått en kortare arbetsvecka än 48 timmar, nämligen mellan 44 och 48 timmar, vilket innebär, att alla de största industrierna i England redan tillämpat en kortare arbetsvecka än 48 timmar — arbetstiden ligger i genomsnitt nu enligt Labour Gazette mellan 44 och 48 timmar, medan den förut var mellan 48 och 60 timmar.

I samband med undersökningen av arbetstiden har man sagt, att här måste naturligtvis bli en nedsättning i produktionen, som motsvarar nedsättningen i arbetstiden. Men studerar man sista numret av Labour Gazette kommer man till ett helt annat resultat. Det är visserligen så, att överallt där timlön, utgår, har denna blivit höjd, så att den motväger sänkningen i arbetstid. Men där ackordssystem användes har inom de flesta industrierna ingen ändring företagits i ackordspriserna. På några håll har ackordspriset höjts med 7, 10, upp till 15 % och endast i ett fall uppgår det till 30 %. I regel utgör det 10 %, men det är inom ett fåtal industrier, som detta gäller.

I utskottet vände sig herr Lindman särskilt mot den vantro, som råder i fråga om möjligheten till höjning av arbetsintensiteten. Jag känner till ett par arbetsområden, där jag icke tror, att det skall bli någon som helst skillnad. På det ena området är arbetstiden redan reglerad, på ett annat område är detta icke fallet. Stabbläggarna i Norrlands brädgårdar arbetade förr 9 à 10 timmar om dagen, men sedan har man sänkt arbetstiden tid efter annan, och för närvarande arbetas vid ett sågverk i min hemtrakt 5 1/2 timme pr dag. Man arbetar under precis samma förhållanden som för 12 år sedan, men det är icke en enda man mera än det var vid den tidpunkten. Sågverken avverkar lika mycket som vid den tidpunkten. Det är sålunda otvivelaktigt en höjning av arbetsintensiteten. Så ha vi de elektriska kapverken vid de norrländska brädgårdarna. Personalen, som serverar dessa, representerar ungefär 2/3 av den vid brädgårdarna anställda. Jag vågar påstå med den erfarenhet, jag har, att man skall icke kunna finna någon sänkning i produktionen med 8 timmar än med 10, ty arbetet är så ansträngande, att en man hinner att taga ut allt som finnes av kraft i honom på 8 timmar.

Men om det också i första ögonblicket, när man genomför denna lagstadgade arbetstid, skulle gnissla litet grand, så är det väl alldeles otvivelaktigt, att inom en ganska kort tid har man genom förbättrade arbetsmetoder uppvägt den eventuella minskningen i produktionen, som kommer att ske. Jag betvivlar nu, att man skall komma

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

att finna någon minskning i produktionen. Herr Torgén var nästan ännu värre än herr Lindman och herr Magnusson i Skövde, ty han trodde, att om man för några hundratal arbetare vid skiljeställena i Norrland genomför åttatimmarsdagen, d. v. s. sänker arbetet med en timme, så kommer därigenom på två eller tre år skogsdriften fullständigt att upphöra i Norrland. Det resonemanget är ju så fullständigt bakom flötet, att jag icke vill gå in därpå.

Herr Lindman var också inne på kapitlet om varornas fördyring: det är en ytterligare skuff uppåt, man ökar arbetspriserna och sänker arbetstiden och ökar därigenom produktionspriserna. Det är en skuff uppåt. Ja, visst. Men om vi nu betrakta mellanhandssystemet i det Lindmanska patentsamhället, vad få vi se? Jo, att när en produkt kostar 100 kronor, då den går ut från fabriken, så kostar den 200 när den kommer till konsumenten. Det framträder en allt tydligare tendens att öka antalet parasiter på bekostnad av dem, som utföra ett produktivt arbete.

Jag skall nu icke uppehålla mig längre vid principdiskussionen utan skall övergå till en del av de andra punkterna i denna lagstiftning.

I den första paragrafen har man undantagit vad man kallat det mindre hantverket, och det är väl särskilt liberalernas enträgna böner, som åstadkommit denna eftergift från socialdemokratiskt håll. Jag betraktar det som en ren björntjänst åt hantverket, ty vad kommer att hända? Jo, bara det, att folk icke gärna söker sig till hantverket, när där tillämpas en längre arbetstid, att man går till industrien och att yrkesskickligheten eller möjligheten att uppbringa yrkesmän på Sveriges landsbygd blir allt mindre och mindre. Vi veta, huru svårt det redan nu är att få tag i verkliga yrkesmän på den svenska landsbygden, och nu vill man genom en undantagsställning minska rekryteringen till detta hantverk och göra det denna björntjänst. Ty det är så naturligt, att skall jag arbeta 10 eller 11 timmar i hantverket och 8 timmar i industrien, ja, så söker jag mig till det senare hållet.

Från jordbrukarhåll gör man gällande, att skall produktionen uppehållas, så måste det vara obegränsad rätt att arbeta, och så säger man, att här blir en fullständig flykt från jordbruket och till industrien och att man icke längre kan få arbetare. Ja, tacka för det, om man fortfarande skall envist fasthålla en arbetstid, som är så över all hövan lång.

Det är ju icke på det sättet, att man icke skulle kunna tänka sig en specialreglering för jordbrukets vidkommande av arbetstiden, något i stil med vad som är föreslaget i Tyskland, där man arbetar kortare tid på vintern och litet längre under skördetiden.

Men den här jämmern från jordbrukets sida är ju icke precis av något färskt datum. Den är ganska gammal. När jag började arbeta vid industrien — det är litet mer än 20 år sedan — var arbetstiden vid sågverken 12 timmar, och bönderna arbetade från 4 på morgonen till 8 eller 9 på kvällen. När sedan sågverksindustrien sänkte arbetstiden till 10 timmar, så återverkade detta på jordbruket, och jag vågar påstå, att i genomsnitt arbetas det icke över 10 timmar i jordbruket

i min hemtrakt nu. Det är nu precis samma slag av ängar, som man hade att bärga för 45 eller 50 år sedan. Man har icke bättre metoder utan är tvungen att slå med lie — det är ströängar — men där har otvivelaktigt arbetsintensiteten höjts samtidigt som arbetstiden förkortats. Ty går du och arbetar från klockan 3 på morgonen till klockan 9 eller 10 på kvällen, så blir lien blytung och arbetsintensiteten sjunker, men med en kortare arbetstid kunde man arbeta med samma kraft hela tiden.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Här har man i den första paragrafen sagt, att denna lag äger icke tillämpning å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari i regel flera än tre arbetare på sådant sätt användas. Jag vågar då påstå, att arbetet vid våra vattenbyggnader, vattenledningsbyggnader och vid husbyggnader är så ansträngande, att här finnes möjlighet att uttaga allt vad en man kan prestera inom en tid av 8 timmar. Men det är ju ganska lönlöst att resonera med jordbrukarna i den här frågan. Jag vet icke, om det är för att de äro konservativt födda eller om det är något annat som gör, att man icke kan se, varthän det leder.

Jag kan icke heller förstå, varför man skall undantaga arbete, som bedrives av staten. I den engelska lagstiftningen är staten jämställad med andra arbetsgivare. Det förefaller mig, att man kunde göra på samma sätt här också. Jag skall emellertid icke ingå på detta kapitel, därför att här uppträtt flera personer, som äro specialister på detta område — järnvägsfolk och andra.

Men rörande en annan punkt har jag under utskottsarbetet funnit, att jag varit tvungen att avvika från herr Karlsson i Sandviken, när han i 4 § första stycket yrkat, att väntetid och måltidsraster böra ingå i arbetstiden. I den kontinuerliga driften är det något, som är så naturligt, att måltidsrasterna böra ingå på detta sätt, men vid den vanliga åttatimmarsdagen bör det naturligtvis vara fallet i alla de industrier, som redan tillämpa detta. Men här finnas vissa industrier, vissa sysselsättningar, som äro så ansträngande, att man icke gärna kan arbeta åtta timmar om dagen utan att ha åtminstone två raster på en timme vardera, för så vitt man icke skall hamna i sådant elände som i Amerika där man arbetar 8 1/2 timme eller 8 timmar med en halv timmes middagsrast. Om detta nu är ett intensivt arbete, så är denna rast alldeles för kort, och resultatet blir, som ni sett på de flesta av dem, som vänt hem från Amerika, att fastän de levat i ett land, som skryter över sitt oändliga överflöd på livsmedel, så se de ut som de magra nöten i Egypten. Jag tror, att det ur folkhälsans synpunkt är litet bättre att fördela de 8 timmarna, när det gäller intensivt arbete, över en tidsperiod av 10 timmar, och därför har jag på denna punkt inskränkt mig till att yrka, att väntetiden bör ingå i arbetstiden men icke måltidsraster.

Ja, jag skall icke uppehålla tiden längre utan vill i korthet inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som jag avgivit.

Herr Norman: Herr talman, mina herrar! Riksdagen går nu att inom kort fatta beslut i en fråga, rörande vilken även dess mest

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

entusiastiska förkämpar erkänna, att den kommer att medföra mycket betydande olägenheter. Den kommer att medföra tillbakagång och fördyring av produktionen och den kommer att medföra ett längre kvarblivande av dyrtiden än som eljes blivit fallet. Men trots dessa erkända olägenheter drar man likväl energiskt i härnad för att med ett slag genomdriva denna lag. Detta kommer sig därav, säger man att tidsförhållandena äro sådana att det är nödigt. Det är nu ett allmänt folkkrav detta, och förhållandena på det internationella området äro av den art, att vi i vårt land icke kunna frigöra oss från dem, då nämligen en del andra länder ha genomfört en begränsning av arbetstiden. Herr civilministern anför ju i propositionen, att denna begränsning av arbetstiden är nära nog ett internationellt faktum. Visserligen är denna herr statsrådets förklaring i propositionen av samma art, som man under den nuvarande regeringen återfunnit i så många andra kungl. propositioner, d. v. s. icke riktig, men det hindrar ju icke, att man i alla fall drar fram och kör med, att begränsningen är nära nog ett internationellt faktum.

Nu böjer man sig för detta allmänna folkkrav. Jag skulle dock vilja närmare granska påståendet om detta allmänna folkkrav och undersöka, hur pass allmänt det är. Det är obestridligt, att det under en lång följd av år, under de sista 30 åren, runt hela världen rests det kravet på arbetarhåll vid första majdemonstrationerna, att lagstadgad åttatimmarsdag skulle införas. Då man nu i så många årtionden krävt detta från arbetarhåll, är det givet, att, sedan man nu i vårt land som i andra vunnit en betydligt ökad maktställning för dessa folklager, man också vill genomdriva ett sådant gammalt önskemål, trots att man helt säkert på många håll kommit underfund med att behovet av denna lagstiftning icke är så trängande, som man kanske förut antagit, och att det ej heller kommer att medföra de gynnsamma verkningar, man trott. Det är ju alldeles självfallet, att det för 30 år sedan, då arbetstiden var synnerligen lång — det fanns ju både 12 och 14 timmars arbetstid och än längre inom vissa industrier — kunde synas synnerligen berättigat att framställa krav på åtta timmars arbetsdag. Man vet ju också, hur det undan för undan under utvecklingens gång blivit en allt mer och mer förminskad arbetstid, och hur på de områden, där så låtit sig göra, och där kravet visat sig fullt berättigat, t. ex. i hälsovådliga industrier, arbetstid om åtta timmar, stundom under, blivit genomförd. Att man detta oaktat nu vill driva fram detta förslag, grundar sig dels på att ledarna för arbetarrörelsen, som delvis samlat sina skaror under parollen åttatimmarsdagen, givetvis icke vilja släppa den, och dels på att stora lager av de socialdemokratiska leden i medfödd och obotlig konservatism vilja vidhålla ett krav, som de vant sig vid att yrka på.

Ett ostridigt faktum är dock, att denna lagstiftning kommer att medföra olägenheter, som av många inom de leder, vars representanter nu draga i härnad för detta lagförslag, ses med allt annat än blida ögon. Jag för min del har icke blott hört liberala utan även många socialdemokratiska valmän ute i bygderna uttala sina betänk-

ligheter gentemot en tvångslagstiftning som denna. Det förefaller mig ganska egendomligt och betecknande, att just våra frihetspartier, just de partier, som skrivit frihet, jämlikhet och broderskap på sitt banér, och det, som kallar sig liberalt och frisinnat, anse, att lyckosalighet skall vinnas för folket genom tvångslagstiftning och förbud. Just från deras sida, som skulle vara frihetspartierna par préférence, anser man, att man skall skapa lyckosalighet, glädje, trevnad, fred och lugn åt folket genom att snöra in landets befolkning i en allt snävare och snävare tvångströja. Det synes mig, att i dessa programuttalanden om friheten och i handlingar, som utmyнна i tvångslagstiftning, ligger en inkonsekvens och en motsättning, som de borde vara åtskilligt generade för, som nu hålla på lagförslaget.

Nu finns det emellertid en hel del, som då de motivera sin ståndpunkt att i denna fråga yrka bifall till lagförslaget trots stora betänkligheter, säga, att vi dock på grund av tidsförhållandena och vad som hänt i andra länder, och på grund av vad som framkommit i frågan i vårt eget land, måste gå med på förslaget i och för vinnande av arbetsfred och arbetsro. Ja, det är alldeles samma resonemang, som gång efter gång framkommit, då man velat kräva bifall till det ena eller andra kravet. Det hette så, då det gällde författningsfrågan, och då hörde vi i denna kammare från såväl regeringshåll som från regeringspartiernas talesmän att vi skola gå till mötes därför att endast om vi gå till mötes vinna vi lugn och samhällsfred och få det trevligt och roligt här i landet. Jag får dock säga, att jag tycker, att allt efter som man går till mötes, bli förhållandena allt mer befängda, det blir allt mera oro, och det torde icke vara på den vägen, som man vinner det lycksalighetens rike, som man förespått. Man behöver bara se i det föreliggande utskottsutlåtandet, huru herrar socialdemokrater i sin reservation uttala, att de visserligen gå med på detta förslag för tillfället, men att lagen för dem dock icke alls är tillfredsställande, ty det är många och för betydelsefulla arbetsområden, som undantagits från densamma. Jag frågar då, vilka dessa betydelsefulla arbetsområden äro. Ett av dessa är väl jordbruket, något, som jag senare skall något beröra. Den socialdemokratiska reservationen slutar så med att socialdemokraterna inom utskottet underlåtit att yrka något annat än vad som här framkommit i det föreliggande utlåtandet, därför att de anse det vara viktigt att åstadkomma denna *förberedande* lösning av föreliggande fråga. Vad vi alltså i dag skulle besluta, är *förberedelsen* till annat, som skall komma, till en ännu starkare begränsning av arbetstiden.

Detta passar sannerligen icke samman med den arbetsfred och ro och trevnad och tillfredsställelse, som anhängarna till förslaget vilja göra troligt skulle komma, om vi nu skulle vara så vänliga att antaga och svälja detta förslag utan vidare med dess även av dess anhängare erkända fel och brister och ofullkomligheter.

Jag vill tillåta mig att erinra om vad som i medkammaren under lagtida riksdagen detta år yttrades av en dåvarande ledamot, den bolsjevistiske översteprästen här i landet, herr Ström, i

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

denna fråga. Han nämnde på tal om att jordbruksarbetarna voro uteglömda, att detta sannerligen icke var ett fel, som man kunde tillvita socialisterna, utan att det var regeringen, som var skyldig till att icke ha medtagit jordbruksarbetarna i sitt förslag till riksdagen. Detta hans yttrande utmynnade däruti, att givetvis den tiden snart skulle komma, då man skulle anamma arbetstidens begränsning även inom jordbruket. Sedan säger herr Ström, för att här ordagrant uppläsa hans yttrande i en polemik mot herr von Sydow, som sagt, att, om man gäve arbetarna en verklig åttatimmarsdag, så skulle det endast medföra, att nya krav restes, ty arbetareorganisationerna kunde icke leva utan att resa nya krav. »Ja», säger herr Ström, »det är klart, att den sociala frågan icke är löst med åttatimmarsdagens lösning. *Det är väl icke ens någon högerman, som kunnat tro, att arbetarna skulle låta sig nöja med att vid finge en normalarbetsdag.* Det finns så ofantligt många andra återstående olösta sociala och ekonomiska frågor av lika och än större betydelse än åttatimmarsdagen så att *det är klart, att någon arbetsfred i den betydelsen att klasstriderna skulle upphöra därför att åttatimmarsdagen genomfördes, det är något alldeles orimligt.* Jag går ett steg längre och säger: Vem har sagt, att åttatimmarsdagen är slutmålet för strävandena att förkorta arbetsdagen? Nej, jag är övertygad om att man kan förkorta arbetsdagen ännu högst väsentligt, om man i övrigt tillgodogör sig alla uppfinningar, alla maskinella anordningar och om man ordnar produktionens hela system efter rationella grunder. *Det är sålunda icke något, som vi stanna vid, att man nu begär åttatimmarsdag. Arbetareklassen kommer alldeles säkert att kräva ytterligare inskränkning i arbetsdagens längd* för att kunna tillgodogöra sig den rätt till fritid, till eget arbete, till studier, till hemliv, till hälsans vårdande, som tillhör varje människa.»

Ja, detta är en ärlig deklaration om att detta lagförslag, som nu skulle skapa arbetsfred och arbetsro och alla den trevnad, som man velat göra gällande, bara är det första steget till något, som skall gå vida längre. Vi komma sannerligen icke genom detta lagförslags antagande till det tusenåriga rike, som kanske en del tro, att vi därigenom kommit till.

Denna lags genomförande skulle nu, säger man, icke drabba en hel del områden. Den skulle icke drabba jordbruket och icke hantverket, och den skulle göra vissa undantag för små industrier, belägna i små samhällen med mindre än 1,500 invånare. Nej, mina herrar, i realiteten kommer den nog, som förut påpekats, att röra sig även med dessa. Låt oss tänka oss en jordbruket så närliggande fråga som byggnadsarbete på landet. Pondera t. ex., att min ladugård brunnit upp. Jag måste bygga upp den och därför skaffa arbetare, många arbetare, ty arbetet behöver gå undan, då jag måste ha tak på huset till dess skörden kommer in, eller på hösten till dess att jag skall ställa in mina kreatur. Bygget måste alltså forceras, och därtill behöves mycket folk. Om jag då får tag i folk, som äro villiga att utföra detta arbete, ett säsongarbete i friska

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

luften, som ingalunda är så tungt, som en del här söka göra troligt, är det förnuftigt eller reson i att förhindra den frivilliga överskommelse, som jag kunde träffa med dessa, och som dessa arbetare äro villiga att vara med på, då de tycka bra om att utföra arbete under längre arbetstid per dag än den lagstadgade. Ja, säger någon, men lagen ger möjlighet till dispens genom hänvändelse till arbetsrådet, då ju lagen säger, att har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å varor eller annan egendom, skulle undantag kunna göras. Ja, men en hänvändelse till arbetsrådet innebär en hel del byråkratiskt skriveri och trakasserier och besvärligheter. Pondera emellertid, att det gått så lyckligt för mig, att jag får det folk, som jag behöver, och får tillåtelse av arbetsrådet att sysselsätta dessa arbetare mer än åtta timmar om dagen. Jag kanske nu har en granne som också behöver bygga men haft svårt att komma igång med sitt bygge, då det är ont om arbetskrafter och mycket att göra — vi ha nämligen mycket att göra hos oss på landet — så att arbetet icke kommit i gång förrän långt in på sommaren. Han har lika bråttom med sitt arbete som jag, men hos honom har det icke inträffat någon olyckshändelse, och därför går det för honom icke på några villkor att få en dylik dispens, trots att han behöver forcera lika mycket, och att det kan finnas lika stor villighet hos hans folk som hos mitt att arbeta mer än åtta timmar per dag. Det finns ingen möjlighet att hinna med arbetet utan att utsätta sig för böter och åtal och trakasserier, om än arbetarna själva aldrig så gärna äro villiga att arbeta en eller annan timme längre på dagen. Är det någon i denna kammare, som tror, att det finns någon arbetare eller arbetsgivare, som kan finna ett spår till sunt förnuft i en sådan lagstiftning? Nej, det finns ingen, som tror detta. Följden av sådan lagstiftning blir den, att i många fall både arbetsgivare och arbetare komma att strunta i lagen. Det skulle jag för min del, fastän jag tillhör den lagstiftande församlingen, kanske komma att nödgas göra under omständigheter som de jag relaterat eller liknande, ty denna lagstiftning förefaller både onaturlig och dum. Vad blir då följden av att vi gå att antaga en lag, som driver folk till lagbrott, och som folk icke finner ett spår sunt förnuft uti? Jo, följden blir, att man skapar en vanvördnad för lagen, som sannerligen icke är nyttig att skapa. och att man skapar bristande respekt för lag och lagstiftare, som icke är gagneligt för landet och dess utveckling. Är det klokt och välbetänt att slå in på sådana vägar, särskilt då det gäller en lagstiftning, som kan synas obehöflig, därför att förhållandena på arbetsmarknaden, av erfarenheten att döma, reglera sig själva. Ingen förnekar ju, och det har man ju också erkänt, att det förekommit en ständig sänkning av arbetstiden i den mån förhållandena så ha medgivit, men varför då slå in på denna tvångslagstiftning, som man måste erkänna ha tillkommit utan behörig utredning, en lagstiftning, liksom så många andra lagar under de senaste åren till-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

kommen på hafs och på slarv, med luckor och ofullständigheter och oriktigheter på många håll och med en oklarhet på många punkter, som icke borde få förekomma i en lag med dennas räckvidd. Är det nu så absolut nödvändigt att denna lag med dess från så många håll erkända olägenheter antas?

Jag finner det helt naturligt, att socialdemokraterna med sina föregående mötesresolutioner, på grund av sitt program, på grund av de löften, som de givit sina valmänsskaror o. s. v., känna sig bundna vid denna åttatimmarsdag, och jag skall icke uttala något alltför starkt klander mot deras representanter i riksdagen, trots att jag är övertygad om och för övrigt vet, att en mångfald av dessa själva inse denna lags olämplighet och mindre tillfredsställande art. Jag finner det som sagt — jag säger det ännu en gång — icke underligt, att dessa rösta för lagen, men socialdemokraterna utgöra dock icke majoritet i någondera kammaren, utan lagens antagande eller fällande hänger på riksdagens liberala parti. Det har i sin hand möjligheterna att genom ett avslag på denna lag skapa möjlighet för en utredning, genom vilken man kunde få fram en lagstiftning på de områden, där en lagstiftning verkligen kunde vara av nöden. Då det gäller vissa arbeten, som arbete under jord, arbete i hälsovadlig industri o. s. v., kan kanske en sådan lagstiftning vara behöflig, och om en sådan efter föregående utredning föreslås, är jag övertygad om att man från högerhåll icke skall komma att resa något motstånd mot en sådan väl övervägd lags antagande. Liberalerna äro icke bundna av vid förstamajdemonstrationer och dylika möten avgivna löften till valmansskarorna, utan det är endast det intima och kärleksfulla samarbetet inom blocket, som nu synes kitta dem fast med en lagstiftning, som det övervägande flertalet liberaler inom landet — det är min bestämda övertygelse — äro ytterligt missbelättna med. Ansvaret ligger nu på de liberala riksdagsmännen, och dessa ha nu i sin hand att vara med om att antaga en lag, som kommer att leda till lagbrott och till vanvårdnad både för lag och lagstiftare, till skada för produktionen, till skada för hela vårt näringslivs utveckling, till skada för vår möjlighet att konkurrera med utlandet och till skada för vår handelsbalans och med mångahanda svårigheter av olika slag genom en lagstiftning, om vilken folket i landet till största delen har en mycket deciderad uppfattning om att den både är onödigt och skadlig. Skola nu dessa argument kunna väga starkare än det samarbete, som har kommit till stånd, och den hållning, som man kommit att intaga icke minst till följd av en oss liit var kanske tämligen välbekant stark pressning? Om herrar liberaler nu oaktat sin övertygelse om lagens innebörd och konsekvenser gå med socialdemokraterna och votera igenom lagen, få de också själva taga ansvaret, då räakenskapens dag en gång kommer under nästa år inför landets valmän.

Med den uppfattning, som jag har i denna fråga, och som givetvis kommer att föra mig till ett yrkande om bifall till högerns reservation, d. v. s. till rent avslag på förslaget, är det ju alldeles

onödigt att ingå på en kritik av de olika punkterna, men jag skulle ändå i förbigående vilja påpeka, att det finns en massa luckor och oklarheter, t. ex. då det gäller med jordbruket förenad industri och med jordbruket icke förenad industri, men som dock står det nära, som exempelvis kvarnar, sågverk, mindre tegelbruk o. s. v., och att endast härför en betydande omredigering av lagtexten behöfde företagas för att en betydande förbättring av densamma skulle kunna ske.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Jag vill till sist också meddela, att jag från trovärdigt håll erfarit, att vissa av denna och medkammarens ledamöter till valmännen i sina respektive hemorter utsänt förfrågningar angående uppfattningen om denna lags antagande i vida kretsar, bland lantmän och bland icke lantmän och bland personer ur alla politiska läger. Om Sydsverige och Mellansverige har jag egen personlig erfarenhet, som givit kontentan av vad jag här sagt, men jag har här i min hand en del handlingar från de norrländska länen. I dessa uttalanden både från liberaler och andra i norrlandslänen framkommer en enig förkastelsedom över det föreliggande lagförslaget och mycket starka betänkligheter med hänsyn till dess väntade inverkingar på jordbrukets arbetsförhållanden, och den ökade sugningen av den redan fåtaliga arbetskraften från jordbruket till industrien, som skulle komma, och en hel del andra olägenheter av olika art.

Slutligen skulle jag blott vilja säga, att det talas nu om att denna lag skulle medföra så stora och betydelsefulla sociala fördelar, ty den ökade fritiden, som nu genom lagens antagande skulle beredas, skulle användas till intellektuellt arbete, till familjeliv, till studier o. s. v. Jag tror dock, att det mest högröstade kravet på denna lags antagande icke kommit från de läger, som skulle komma att använda den ökade fritiden till familjeliv, till studier och intellektuellt arbete, utan jag tror, att det mest högröstade kravet har kommit från vissa kretsar, som kanske vilja ha ett förkortat dagsarbete för att kanske få mera tid till privat nattarbete, till flirt och kortspel och andra trevligheter. Jag tycker näppeligen, att vi på grund av dessa synpunkter på de sociala fördelarna skola ge oss in på en lagstiftning med de olägenheter, som från så många håll blivit erkända förefinnas i denna lag.

På grund av vad jag sålunda anför, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den från högerhåll framförda reservationen, d. v. s. avslag på föreliggande utskottsförslag och på den kungl. propositionen.

Herr statsrådet U n d é n: Herr talman, mina herrar! Det har under debatten här i kammaren av motståndarna till detta lagförslag givits uttryck åt känslan av att vad man nu behöver är ökad produktion här i landet, och på samma gång åt den uppfattningen, att den mänskliga arbetskraften har ett oerhört stort ekonomiskt värde, ty det är ju den uppfattningen, som ligger till grund för de många kalkylerna om vilken ekonomisk förlust det skulle medföra, om arbetstiden inskränkes. Just denna utgångspunkt — uppfattningen, att

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

den mänskliga arbetskraften är samhällets värdefullaste kapital — har i andra länder lett till den slutsatsen, att man så mycket mera bör skydda och vårda detta samhällskapital, och i olika vändningar har man exempelvis i de nya bestämmelserna till nationernas förbund, som ingår i fredstraktaten, just givit uttryck åt uppfattningen om den mänskliga arbetskraftens värde. Det heter där, att åttatimmarsdagen är av synnerlig och aktuell vikt. På samma sätt har denna åskådning kommit fram i det ena landet efter det andra, där man utan opposition från något partis sida anslutit sig till alldeles samma principer, som här föreligga i detta förslag.

Jag läste nyss ett referat av en debatt i det schweiziska parlamentet, där en representant för det konservativa partiet steg upp och förklarade, att när nu världskriget uppställt nya socialpolitiska postulat, var det icke blott socialdemokraterna utan samtliga de borgerliga partierna, som anslöto sig till denna tanke på en lagstadgad förkortning av arbetstiden. Det är onekligen med en viss saknad, som man måste konstatera, att det icke givits några uttryck för en sådan tankegång i den svenska riksdagen från de konservativa partiernas sida. Här drives uteslutande den satsen, att vi icke ha råd att förkorta arbetstiden, men huru skola herrarna kunna tänka sig, att det argumentet skall verka övertygande, då man ser, huru alla dessa andra länder, som sannerligen icke i allmänhet stå i bättre ekonomiskt läge än vårt, dock äro beredda att genomföra denna lag om åttatimmarsdag? De utländska förhållandena äro för oss av betydelse i flera avseenden, dels därigenom att vi ju där se, att man i dessa olika länder har en annan uppfattning om möjligheten att genomföra åttatimmarsdagen utan katastrofer för dessa länder, och dels därigenom, att det givetvis är av värde för oss, att vi icke, om vi nu genomföra denna lagstiftning behöva frukta, att beträffande arbetskostnaderna komma i ett sämre läge i jämförelse med våra utländska konkurrenter.

För att nu bortförklara betydelsen av dessa utländska förebilder, försöker man ännu trots allt bestrida, att åttatimmarsdagen verkligen är ett nästan internationellt faktum, som det är sagt i propositionen. Ja, den siste ärade talaren tillät sig att i mindre väl valda ordalag förklara, att detta påstående var oriktigt liksom så många andra påståenden i den nuvarande regeringens propositioner. Detta betyder endast, att talaren i fråga icke har satt sig in i vad det gäller. Var och en, som har lust och förmåga att undersöka de utländska förhållandena, måste ju helt enkelt medgiva, att åttatimmarsdagen är genomförd eller under genomförande i så gott som hela världen. I nästan alla europeiska länder med någon industri ha vi redan lagstadgad åttatimmarsdag, och de länder, som icke ha det, äro antingen i begrepp att införa den eller också ha de i praktiken i mycket stor utsträckning genomfört den. Det sista är fallet med Danmark och England, som ännu icke ha antagit sådana lagar. Nu har man till slut endast att peka på några notomeuropeiska länder. Det är ännu icke för sent för Sverige att komma sist, då det gäller genomförandet av åtta timmars arbetsdag, ty ännu har Japan icke

antagit en sådan lagstiftning! I Förenta staterna är det visserligen ej heller alldeles genomfört, men åtskilliga av de speciella staterna ha gått in för partiell lagstaadad regering av arbetstiden, och en sådan har dessutom genomförts i ett stort antal industrier på frivillighetens väg.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Alla dessa utländska förebilder är ett bevis för att det icke kan bli en sådan katastrof, om denna lagstiftning här antages, men man kan naturligtvis också direkt påvisa eller göra sannolikt, att de ekonomiska svartmålningar, som här visas, äro betydligt överdrivna.

Det är icke så enkelt att bedöma de nationalekonomiska verkningarna av denna lagstiftning, så att man kan använda vanlig regula de tri. Det är ju nämligen så, att olika produktionsfaktorer i viss mån kunna ersätta varandra. Om arbetskraften fördyras genom att arbetstiden förkortas, kan det hända, att nya tekniska metoder bli lönande, då de förut icke varit det. Det sker ju ständigt en sådan förskjutning av de olika produktionsfaktorernas insats, och det är därför fullkomligt omöjligt att på förhand siffermässigt beräkna vad en sådan här reform i ekonomiskt avseende medför. Förresten står ju varje arbetsgivareorganisation allt som oftast inför nödvändigheten att vid ingående av avtal just besluta sig för sådana här förkortningar av arbetstiden, hur de än på förhand bedöma verkningarna därav. De nödgas taga den risken, helt enkelt därför att arbetareorganisationerna äro i den ställning, att de kunna genomtvinga det. Vi hava ej sett, att industrien hittills har halt så svårt att anpassa sig, att det blivit några sådana där fruktansvärda följder av den successiva förkortning av arbetstiden, som alltjämt har skett.

Särskilt har herr Lindman här givit de mest mörka färger av vårt lands ekonomiska läge och talat om icke bara fördyringen av arbetskraften, utan också svårigheten för tillgodoseendet av Sveriges behov av råvarutillførsel. Man väntade, att slutet skulle bli i, att vi här i landet överbudtaget icke hava råd att producera något alls, och såvitt jag kan förstå, skulle konsekvensen bli, att vi inte kunna bebo detta land längre; så fattiga måste vi uppenbart vara. Till och med den omständigheten, att vissa främmande länder genom valutaförhållandena hava ett betydligt lägre värde på sitt mynt än vi hava, föreföll i herr Lindmans framställning såsom varande en fördel för dessa länder vid konkurrens med oss. Men det bör väl ändå tagas hänsyn till, att dessa länder nödgas importera en hel mängd varor till ofantligt högre pris just på grund av dessa olyckliga valutaförhållanden. Att deras mynt står i ett lägre värde än vårt, är ett uttryck för det förhållandet att de äro för närvarande fattigare än vi, att de hava mindre kapital än vi.

Beträffande den stora sociala betydelsen av 8-timmarsdagens genomförande vill jag säga, att det förefaller verkligen som om åtskilliga av de talare, som här yttrat sig, alldeles saknade blick för den sidan av saken. Här har sagts, att det gällde för socialdemokratiska partiet att få en gammal programpunkt genomförd, och det har förts fram anonyma socialdemokratiska vittnen från bygderna, som skulle se saken på det sättet. Jag tror verkligen inte, att dessa ta-

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 9. 3

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

lare hava någon närmare kontakt med de svenska arbetarna, när de tro, att 8-timmarsdagen endast är ett önskemål, därför att det är en gammal programpunkt och att det fattats många resolutioner därom. Det är nog tvärtom så, att det är en gammal programpunkt just därför, att denna sak ligger de svenska arbetarna så starkt om hjärtat.

Det har också sagts, att det vore ganska orättvist att genomföra denna lag därför, att tiden sättes lika för alla, ja, att det rent av vore en klasslag därför att stora arbetaregrupper, framför allt lantarbetare, lämnats utanför lagen. Men den talare, som samtidigt riktar dessa båda beskyllningar mot lagen, synes ändå göra sig skyldig till viss inkonsekvens. Är det så, att enligt hans uppfattning lagen är alltför schematisk, så är väl ej orättvisan större därigenom att vissa arbetare, lantarbetarna, som hava att arbeta under helt andra förhållanden, icke dragits in under denna gemensamma reglering. Tvärtom borde det väl ur hans synpunkt vara en förtjänst hos lagen och icke giva den denna karaktär av klasslag. För övrigt var det icke klart, om han menade, att klasslagsmärket skulle innebära, att lagen var en fördel för industriarbetarna och en nackdel för lantarbetarna eller tvärtom. Han ansåg, att den skulle i grund och botten bli till nackdel även för industriarbetarna. Det behöves sannerligen icke innebära orättvisa, att man genomför en reglering av arbetstiden på de områden, där behovet gjort sig mest gällande. Det händer ju alltför ofta beträffande lagstiftningen, att man icke samtidigt reglerar allt, som är i behov av att regleras. Man går fram på de mest angelägna områdena först, och det betyder icke då någon orättvisa mot de andra.

För den svenska arbetareklassen bör genomförandet av denna 8-timmarsdag betyda en milstolpe på vägen till helt andra sociala förhållanden och på samma gång bör det utgöra en underpant för att arbetarna kunna på parlamentarisk väg vinna sin behöriga andel i samhällets förmåner.

Beträffande detaljerna i lagen skall jag ej i detta stadium av debatten närmare uppehålla mig vid dem. Jag vill endast anföra, att då utskottet i 1 § har lindrat lagstiftningen genom att lämna utanför det mindre hantverket på landsbygden, så är regeringen beredd att biträda den ståndpunkt utskottsmajoriteten sålunda kommit till. Utskottet har också framhållit angelägenheten av att trafikpersonalen snarast möjligt kommer i åtnjutande av en begränsning av sin arbetstid i enlighet med den grundtanke, som i lagförslaget fått sitt uttryck. Likaså har utskottet genom att föreslå en sär kild skrivelse pointerat sitt intresse för en undersökning angående gruvarbetarnas arbetstid, som alltså skulle gälla i vad mån det kunde finnas behov av ytterligare förkortning av arbetstiden för dem. I bägge dessa avseenden är regeringen givetvis villig tillmötesgå utskottets önskemål.

Jag vill slutligen med anledning av den kritik, som framkommit här från det motsatta hållet, nämligen att lagen innehåller alltför många undantag, påpeka det, att det i och för sig icke är någon

idealisk lagstiftningsmetod att göra lagparagraferna så snäva och så utan alla möjligheter till jämkningar eller det praktiska livet, som dessa talare tyckas ha tänkt sig. Tvärtom tror jag, att i den mån det kommande arbetsrådet kommer att tillvinna sig förtroende genom sin tillämpning av denna lagstiftning, kan det tänkas, att det blir ett önskemål att lägga ytterligare befogenhet i arbetsrådes händer. Man bör nog icke vara så ängslig för de möjligheter till jämkningar på lagparagraferna, som lagförslaget innehåller.

Jag tillåter mig till slut, herr talman, att uttala den förhoppningen, att lagförslaget skall, med mycket stor majoritet, antagas av denna kammare.

Herr Olsson i Morastrand: Herr talman! Det skulle vara ganska frestande att ingå på en kritisk granskning av en del uttalanden, som under den pågående debatten gjorts på håll, där man nu som herr Norman ritar bockar i marginalen av tidsutvecklingens protokoll, och där man sannerligen bakom flödet reser oratoriska monument över sin bristande samhällskänsla med dess krav på laglydnad och sin olyckliga felbedömning av det sociala tidsläget, men där man i stort sett synes vilja skjuta ifrån sig, avstå ifrån medinflytandet för nöjet att slippa ifrån ansvaret i en kritisk tid.

Då jag unnar mina kammarkamrater en begränsad arbetstid, skall jag emellertid inte inlåta mig på någon polemik. Jag begärde ordet i förmiddags för att uttala ett beklagande av att utskottet inte funnit anledning att biträda den av herr Torgén väckta motionen om skiljningsarbetets undantagande från normalarbetstidslagens bestämmelser. Utan att nämna skälet för denna herr Torgéns motion, vilka skäl jag ser åtskilligt annorlunda och betydligt lugnare än motionären, har jag ansett mig böra meddela kammaren någonting som på mig gjort ett starkt intryck, nämligen att socialdemokratiska arbetare vid det skiljeställe jag närmast har kännedom om hos mig uttalat sin bestämda önskan att inte bli föremål för den arbetstidsbegränsning, som det nu föreliggande lagförslaget innefattar.

Förhållandet är det, att skiljningsarbetet däruppe i stort kan betraktas som en biförtjänst till småbruket. Nu bedrivs det egentliga skiljningsarbetet i två tiotimmarsskift. Efter normalarbetsdagslagens antagande blir det med bifall till utskottets förslag tre åttatimmarsskift. Flera arbetare måste då anställas, och med större kostnader kommer skiljningsarbetet att utföras på väsentligt kortare tid. Men härav blir den oundvikliga följd, att arbetarnas sommarförtjänst på skiljningsarbetet i motsvarande grad minskas, även om de kunna betinga sig samma betalning för åttatimmarsarbete som för de nuvarande tio timmarna. Härtill kommer, att det med den formulering lagförslaget fått lära vara ovisst, huruvida icke den s. k. finskiljningen som utföres utanför skiljeställets område t. ex. vid sjöskiljerna i Siljan, undgår att beröras av lagen och alltså fortfarande kan pågå upp till mer än dubbla normalarbetsdagen, något som ju varken kan sägas var konsekvent eller i överensstämmelse med lagens anda.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Vad jag sålunda i korthet tillåtit mig anföra är för mig själv nog att ansluta mig till herr Torgéns yrkande, så mycket mer som det ur arbetarsynpunkt icke torde vara behövt att införa åtta timmars arbetstid vid skiljeställena. I varje fall ber jag, ifall herr Torgéns yrkande i frågans nuvarande läge ej vinner kammarens bifall, att få stryka under utskottets uttalande, att det blivande arbetsrådet måtte medge undantag från lagens bestämmelser för sådana skiljeställen, där dylikt undantag anses av behovet påkallat. Undantag böra enligt min mening beviljas inte endast där ett verkligt behov föreligger utan också där det av arbetsrådet prövas lämpligt.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman, mina herrar! Herr Persson i Fritorp jämte en senare talare, tror jag ville göra gällande, att det skulle finnas många socialdemokrater utanför riksdagen som skulle vara motståndare till den lagstiftning som här föreligger. Att de säga »utanför riksdagen» torde väl vara därför, att det ej skall vara möjligt för några socialdemokrater att stiga upp och jäva deras påståenden. Men det är väl också troligt, att dessa herrar räknar med att alla arbetare äro socialdemokrater, och det är mycket möjligt att de råkat på en arbetare, som sagt, att han är motståndare till lagen på detta område. Men om rätt så är, bör det icke vara bevis för att socialdemokrater finnas som äro motståndare till lagstiftningen, ty vi veta, att det ej är så att alla arbetare äro socialdemokrater. Vi hava till och med, märkvärdigt nog, arbetare i denna kammare som tillhöra högerpartiet. Om herrarna träffat några arbetare som voro motståndare till lagen på detta område, så kanske de voro av samma art, som arbetarna tillhöriga högerpartiet i denna kammare. Detta inom parentes.

Jag begärde ordet tidigt i dag och hade sedermera nästan tänkt avstå ifrån det, men jag har skyldighet att säga några få ord, då även jag har en del i det ansvar, som kan vila på dem som stå för utskottsmajoritetens förslag. Det har sagts här i kväll av en av mina kamrater, herr Karlsson i Sandviken, att ett löjets stora skimmer kan dragas över hela denna lag. Det är överord, herr Karlsson i Sandviken! Det kan icke vara rätt att säga så, och om herr Karlsson i Sandviken har den uppfattningen, beklagar jag bara, att det föreliggande lagförslaget är sådant, att tiden icke medgivit herr Karlsson att i utskottet vara med och medverka till att man hafte fått lagen på annat sätt, så att icke detta löjets skimmer behövt dragas över denna lag. Nu är det så, såsom här tidigare erinrats, att vi socialdemokrater äro icke i majoritet. Vi hava icke varit det i utskottet och äro icke i majoritet i riksdagen. Hade vi varit i majoritet i utskottet, skulle lagförslaget på vissa punkter sett annorlunda ut än det för närvarande gör. Med uttalande av detta, vilket herr Hagman här i dag tidigare uttalat och vilket vi i den deklARATION vi här avgivit också uttalat, kan man likväl hava rätt att säga, att vi, med undantag av utskottets förslag, hava fått en lag här i landet — så vitt jag har kunnat bedöma — som kan läggas sida

vid sida av vilket lands lagförslag som helst, och vi kunna väl inför våra kamrater arbetarne försvara detta.

Nog av herr Karlsson i Sandviken, alla de undantag, som äro gjorda i lagen och särskilt de undantag, som äro gjorda av utskottet, hava aldrig av oss försvarats. För min del kan jag icke heller sakligt försvara detta, ty jag förstår så väl, och det har jag jämte andra kamrater i utskottet sagt att dessa arbetare som sysselsättas i de mindre arbetsföretagen, äro i lika stort behov av reglering av sin arbetstid som några andra och i vissa fall kanske ännu mer, när de hygieniska förhållandena i dessa små arbetslokaler äro sådana, att arbetarna mycket väl behöva kortare arbetstid. Men det har icke varit möjligt för oss att på sätt som vi önskat och velat göra detta krav gällande.

Sedan måste jag med anledning av ett uttalande, som herr Karlsson i Sandviken hade om 5 § och den uttolkning han gjorde av densamma, säga, att jag kan icke finna, att den uttolkningen är riktig. Herr Lindman var i sitt anförande i dag också inne på detta skiftesarbete, men herr Lindman gjorde icke något bestämt uttalande om hur lagen skulle komma att tolkas, utan ställde sig mera frågande, då däremot herr Karlsson i Sandviken vill göra gällande att vid det kontinuerliga arbetet det kommer att bli så över allt, att 56 timmar i veckan skola komma att tillämpas i stället för 48. För min del måste jag säga, att om arbetsrådet kommer att tolka 5 § så, så kommer det icke att tolka den riktigt. Det står här nämligen, att i den mån så provas påkallat må arbetsrådet medgiva undantag, och det kan ej anses påkallat i de större företagen. Om det möjligen kan anses påkallat att göra detta undantag och de 56 timmarna kunna behöva förekomma, så skall det vara i de mindre företagen, där endast upp till tre arbetare äro sysselsatta, icke i de större. Jag har särskilt velat betona detta för att icke i riksdagens protokoll endast den meningen skall stå, som herr Karlsson i Sandviken uttalat, utan därför konstateras, att även en annan tolkning har gjort sig gällande.

I början av sitt långa anförande säger herr Lindman — vilket man många gånger förr hört från högerhåll — »att när vi nu äro motståndare till denna reform, så få ni visst icke tro, att vi äro motståndare till förbättringar för arbetarklassen». Nej, säger man, man kan hava ett naturligt intresse för arbetarklassens höjande, men likväl vara motståndare till denna lag. Man kan hava ett intresse av icke endast arbetarklassens höjande utan också av hela mänsklighetens höjande. Ja, det skulle vara mycket intressant och mycket glädjande för Sveriges arbetare, om de någon gång finge se detta i handling, men jag kan ej erinra mig, att under de år jag varit ledamot av denna kammare vi hava haft något lagförslag framme, som verkligen avsett att förbättra ställningen för de små här i samhället, utan att vi ständigt funnit att man på högerhåll försökt försämma dessa lagförslag, om man icke ställt sig på den rena avslagslinjen. Ännu tror jag ej att högern kan visa för Sveriges arbetare, att den i handling velat fullfölja det, som herr Lindman sagt att högern

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

vill, arbetarklassens bästa. Hur har det varit exempelvis när vi i riksdagen haft att behandla arbetarskyddslagen? Hur har högern ställt sig där? Den har icke gått på rent avslag, men den har sannoligen icke varit med om mer än den varit nödt och jämnt tvungen till. Hur har det varit när det gällt lagförslag, som icke avsett de egentliga arbetarna i industrien, när det gällt arbetarna i jordbruket, när det gällt att skaffa eget hem åt dessa arbetare därute? Var har man funnit högern då? Har man funnit den på den linjen, att man kan säga, att den i handling visat, att den är småfolkets vän? För min del vill jag säga, att jag alltjämnt funnit högerpartiet i den ställningen, att det försökt bevara makten, där de haft den, både den politiska och den ekonomiska, och så tror jag att det också för närvarande är.

Herr Lindman säger vidare i sitt anförande, att över hela världen går ett rop om ökad produktion, ja det är riktigt, det går ett sådant rop genom världen. Det är också riktigt, vill jag för min del säga, vad herr Lindman därefter uttalar, att det är den ökade arbetsproduktionen, som Europa skall leva utav. Men jag tror, att den uppfattningen står högerpartiet icke ensamt om, utan den uppfattningen tror jag delas av alla tänkande medborgare, att just en ökning av produktionen skall ge oss möjlighet att komma till ökat och större välstånd än det, vari vi för närvarande befinna oss. Men även med denna uppfattning, bör man kunna vara med om den lagstiftning, som här föreligger.

När herr Lindman visar på vad den engelska premiärministern sagt, glömmet han att säga, att samtidigt som man läste detta i tidningarna, i engelska parlamentet blivit framlagt ett förslag till en lagstiftning på det nu här ifrågavarande området. Det vill förefalla som om man i England tänkte, att denna ökning av produktionen är möjlig, ja kanske de tänka som så, att den är möjlig endast för så vitt man skapar sådana arbetsförhållanden, att folket verkligen känner glädje för arbetet, att det verkligen känner, att det tjänar något till att arbeta. Ja, det är icke endast detta rop, som går genom världen, vilket herr Lindman talar om, eller att det skall vara ökad produktion; ty över allt i hela världen går också det ropet, att den produktion som framkallas icke skall fördelas på ett sådant sätt som den hitintills har fördelats, så att det varit ett fåtal som levat i lyx och överflöd, och återigen de stora massorna hava nätt och jämnt haft så mycket att de kunnat hålla livet uppe. Det ropet få vi ej glömma i detta land, ej heller det ropet, att det måste ses till att det kan bli andra levnadsförhållanden för folkets breda lager än det hitintills varit. De kunna icke vara riktiga de svartmålningar som herr Lindman m. fl. göra gällande beträffande det ekonomiska området. Det kan icke vara riktigt, att denna lagstiftning för vårt land skall medföra de svåra vådor, som man vill göra gällande. Det kan icke vara den fara för exportindustrien, som man vill göra gällande. Envar som tager del av den nu föreliggande kungl. propositionen finner, att man har från och med sidan 11 till och med ett gott stycke in på sidan 15 huvudsakligast uppräknat de länder, där denna lagstiftning

är genomförd och de länder där den visserligen icke är genomförd, men där man förbereder den, eller man ändå i praktiken genomför åttatimmarsdagen.

Ang. lag om arbetstidens begränsning.

(Forts.)

Sedan talas det om de menliga följder denna lag skall ha för jordbruket. Herr Lindman kom med denna tankegång: Hur skall det egentligen ställa sig, om det kan bli på det sättet, att det i ett och samma hus bor en arbetare, som arbetar vid tegelbruket och endast åtta timmar om dagen, samt en annan, som arbetar i jordbruket och hur lång tid som helst. Ja, dessa förhållanden de råda ju för närvarande. Det förhållandet har rätt alltjämt, att det varit dessa olika arbetstider för jordbruk och industri. Vi socialdemokrater hava ju dock alltjämt sagt ifrån, att vi anse, att arbetstiden även för jordbrukets arbetare måste regleras, men vi inse väl, att när man skall reglera arbetstiden för jordbrukets arbetare, så måste det ske på annat sätt än när det gäller att reglera den för industriens arbetare. Man måste naturligtvis där taga hänsyn till de olika förhållandena, som råda vid olika årstider. Man måste taga särskild hänsyn till skördetiden. Det skulle sannerligen vara mycket glädjande att finna, när vi senare i afton komma att framställa yrkande på vår reservation om skrivelse i denna sak, också män som herr Sommelius vara med om detta. Det är icke vi som varit med om att göra alla dessa undantag, det är icke vi som ansett dem riktiga, utan det är andra som inverkat detta. När nu av herr Sommelius såväl som av flera andra talare göres gällande, att här gäller en lagstiftning för industriarbetarna och att med dem likställda jordbrukets arbetare komma i en särställning, ja låt oss då se till, att vi så fort som möjligt få ordna förhållandena så, att även de som arbeta i jordbruket kunna få det så gott som möjligt. Det är min förhoppning att så skall ske, och det vilja också vi för vår del medverka till.

Det är länge sedan här i landet en diktare, en av de mera framstående skrev: »Så sant som vi äga ett fädernesland, vi ärvde det alla lika.» När han skrev detta, åsyftades ju en annan sak än det lagförslag, som här föreligger. Men vi ha på det område, författaren här pekar på, kommit dit hän att vi nått en större likhet än vad tidigare varit. Vi har på detta område kommit dit, att den fattige, när det gäller att gå till valurnorna, har lika mycket att säga till om som den rike. Men när det gäller det ekonomiska området, ha vi icke kommit dit, och det dröjer länge, innan vi komma dit. Men det lagförslag, som nu här föreligger, är ändock ett led i den riktningen, att likheten i samhället mellan de olika samhällsgrupperna skall bli större än den förut varit. Jag har den fasta förvisningen, den fasta förtröstan, att denna lag, genomförd, icke skall komma att medföra de vådor som herr Lindman m. fl. vill göra gällande, utan denna lags genomförande skall komma att föra med sig, att det blir mera ljus och mera lycka för det svenska folket.

För den skull ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr *Fast* instämde häruti.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Herr Olsson i See: Det är alldeles naturligt, att den lag, som vi stå beredda att genomföra i vårt land, skall vara av ganska genomgripande betydelse på många områden, och det är inte underligt då, att många stå ganska betänksamma inför antagandet av densamma. Jag tror nog, att det i praktiken i många fall skall visa sig, att det icke är så svårt som en del svartmålningar velat ge vid handen. Men nog kan den ha sina olägenheter till en början. Det vill jag ej förneka. Men efter hand torde man kunna anpassa sig, och det är väl. Den tid jag minns, har arbetstiden i allmänhet ganska väsentligt förkortats på alla områden undan för undan, och jag vill icke tro annat än att den kommer att förkortas ytterligare på både det ena och andra omdådet. Detta utesluter dock icke, att jag från min synpunkt vill ha lagen annorlunda i vissa avseenden, så att den hade fått en större anpassningsförmåga på en del områden, som kunna vara av mer säregen natur. Vi kunna emellertid förstå, att det varit svårt att på en så kort tid så genomarbeta lagförslaget, att det kunnat få en sådan anpassningsmöjlighet, som jag tror, att det vore lyckligast, om den haft. Jordbruket är på grund därav undantaget, att det är säregna förhållanden, som göra, att en lagstiftning om en reglering av arbetstiden på det området måste bli annorlunda än denna — icke så mekaniskt som den här. Men jag tror nog, att även denna lag griper in på en del områden, där det kan sägas ungefär detsamma åtminstone till någon del, om icke i samma grad. Även torde det ur den synpunkten vara att tänka något på arbetets krävande natur, när vi nu gå att besluta om en skrivelse om en förkortad arbetstid för exempelvis gruvarbetarna. Då kan lika väl motiveras en något längre arbetstid för ett mycket lindrigare arbete under vissa förhållanden, men som sagt det hade varit särskilt svårt att avfatta något sådant.

När också lagen tagits på viss tid och man får lov att framlägga den i något omarbetat skick för såvitt den skall fortsätta efter den tid, för vilken den är avsedd, torde det kunna införas en hel del praktiska förändringar, när man får erfarenhet på området. Det har dock en ganska stor betydelse, att vi nu antaga lagen. Det har talats mycket om — ja, en del har nästan låtit påskina från högerhåll — att vi i vårt land skulle vara bland de allra första, som antaga en sådan lag. Det har blivit ganska kraftigt bemött, och den har redan genomförts i många länder i vår världsdelen, och den står just i begrepp att genomföras i en del andra länder. Men jag vill i detta fall säga, att det ligger egentligen icke någon ära uti att komma såsom de sista på reformernas väg. Snarare kunde det ligga en ära i att vara den förste. Den äran ha vi dock icke. Men hur man än ställer sig är nog tiden inne att vi nu få lov att taga detta steg. Man har ju på tu man hand resonerat ganska mycket med goda kamrater i riksdagen och folk för övrigt beträffande lagen och talat med dem, som tillhöra olika politiska partier. Då tycks egentligen ingen motsätta sig att det måste bli en reglering av arbetstiden: blott det vore så och så i

det enskilda fallet, har man kunnat gå med på den. En del har kommit och kritiserat det nuvarande lagförslaget, därför att jordbruket lämnats utanför. Varför skall det vara sämre ställt? Varför skola dess arbetare vara sämre ställda härvidlag? Från aldeles samma meningsgrupper har jag personligen hört sägas: »vi ha kunnat taga lagen blott den icke omfattade så mycket, blott den endast avsåge vissa industrier.» Det är inkonsekvent, och det slår vart annat. Nej, låt oss försöka taga den nu och se, huru den verkar för att sedan göra förbättringar, där man ser, att sådana krävas.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Det har också här i debatten nu på tal om de olägenheter, som skulle följa av denna lag, påvisats de förluster, som vår nation skulle lida genom att produktionen skulle minska genom att den skulle förstöras. Man vill förtjäna så mycket som möjligt och komma till en så god ekonomisk ställning som möjligt. Ja, för all del. Det kunna ju alla vara intresserade utav. Men det är också ett annat moment härvidlag. Det har arbetats under senare årtionden med uppfinningar och arbetsmetoder och allt har gått framåt, så att det har producerats, ja, överproducerats på åtskilliga områden, och land och folk ha blivit rika. Dansen omkring guldkalven har bragt vår världsdel i största olycka. Nu få vi lov att tänka på annat än blott på dansen kring guldkalven och se efter huru vi skola kunna nå den största ekonomiska vinst. Detta är icke blott fraser och fina ord utan jag menar, att folket i allmänhet också skall få tid att ägna sig åt intellektuella spörsmål och åt familjelivet och att utbilda sig på andra områden än precis det direkta kroppsarbetets och förtjäna penningar. Nej, människan lever icke allenast av bröd, utan man måste tänka på annat också.

Nu kan det visserligen icke sägas, att icke alla de, som få en kortare arbetstid, skola ägna sig åt sådana saker, låt vara att en del gör det. Det kan nog vara sant, men jag tror, att det blir samhällets uppgift att i den närmaste tiden se till att ungdomen får ägna sig åt något annat, åt ideella saker den tid, som den kan ha övrig efter kroppsarbetet. Vi ha i någon mån även slagit in på den vägen genom nya lagar på folkskolans område. Och jag förmodar, att icke detta är det sista steget, utan det torde bli nödvändigt till en utveckling vidare. Men i vilken riktning och efter vilka metoder, därom vill jag icke yttra mig, utan det blir framtidens sak. Man ser även bland ungdomen bildningssträvanden, huru de upprätta studiecirklar, och det kunde kanske vara skäl även för statsmakterna att söka understödja en sådan verksamhet och utveckla den, så att ungdomen får en nyttig sysselsättning även under den tid, som icke är ägnad åt det direkta kroppsarbetet. Men med hänsyn till den saken torde det kunna vara för vissa landsdelar och trakter lämpligt att lagen vore något annorlunda avfattad. Men jag vill icke så vitt och brett ge mig in på det talet. Det hör framtiden till att söka ordna detta.

Det har vädjats till oss liberaler, som nu skulle kunna sägas hava det avgörande ordet för eller emot — och det är nog sant — att det icke bland oss skulle vara någon entusiasm för lagen.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Det kan vara sant. Och skall var och en se blott på sina egna speciella intressen och sin ställning i samhället kan det vara sant, att det icke är så intressant. Skall jag nu se på den saken såsom en bonde eller skall jag se på den såsom en svensk medborgare? Ser jag på saken såsom svensk bonde — i ringa mån och ganska liten bonde, men jag är dock arbetsgivare — kan det bli ett speciellt intresse. Men ser jag på saken såsom svensk medborgare, skall jag se till alla befolkningslager och alla människor i samhället och även direkt kroppsarbetarna, och då kommer man till en annan syn på saken än om man endast skulle anlägga sin egoistiska syn på densamma. När jag nu börjar avväga detta, tror jag nog, att det är lyckligt, om vi antaga denna lag. Det har bland annat sagts om oss liberaler, som särskilt skola sträva för frihet, att vi icke skulle vara med om en sådan tvångslag. Men det verkar i viss mån såsom frigörande, och man kan vara intresserad av den sortens utsträckt frihet för den ena medborgaren såväl som för den andra.

När vi avväga dessa intressen och synpunkter emot varandra, kommer jag till det slutresultatet, att jag i huvudsak vill yrka bifall till föreliggande lagförslag.

Herr Larsson i Kroken: Herr talman! Jag skall be att få taga kamamrens uppmärksamhet i anspråk några få minuter. Jag vill endast tillkänna min personliga ställning i denna fråga, och det skall jag göra helt kort.

Jag får då säga att trots allt vad jag läst i den kungl. propositionen och i utskottets betänkande, i tidningspressen och vad jag hört här i dag, så har jag likväl icke blivit övertygad om vare sig nödvändigheten eller nyttan av en lagstiftning angående arbetstiden. Tänker jag på nödvändigheten, vet jag och inser mycket väl, att det finns många industrier och yrken, som äro ansträngande och tillika hälsofarliga, där det mycket väl räcker med en 8-timmars arbetsdag, men den har ju redan blivit införd på många sådana platser på den frivilliga överenskommelsens väg, och på de områden, som återstå, tror jag säkert, att det successivt går utan någon lagstiftning att få en kortare arbetstid. Med en lagstiftning över hela linjen såsom här är fråga om med de få undantag, som lagen gör, och även med de undantag, som arbetsrådet kommer att tillåta, kommer det i alla fall att kollidera med massor av arbetare och arbeten. Jag har som sagt icke ansett det nödvändigt att lagstifta om arbetstiden. Hade det varit för lång tid tillbaka, då arbetarna stodo maktlösa mot arbetsgivarna, hade det kunnat vara befogat, men nu äro väl icke arbetarna maktlösa gent emot arbetsgivarna, då det gäller sådana förhållanden som att i lag reglera arbetstiden.

Jag kan icke inse nödvändigheten härav, och när jag så kommer till nyttan och tänker på den, är jag mycket tveksam, om dessa arbetarekategorier, i synnerhet ungdomen bland industriarbetarna, som får åtnjuta denna kortare arbetstid, verkligen göra sig den nytta av den längre fritid, som lagen bestämmer och som avses där-

med. Jag är icke viss på det ty jag vet, att njutnings- och nöjeslystnaden är ganska utbredd förut och 'den torde kanske få ny näring i den längre fritiden. Om denna fritid verkligen bleve använd till vad den är ämnad, skulle jag ändå icke vara så tveksam, men jag är mycket betänksam mot det. Det finns nu så många nöjen och njutningar. Även i landsortens industrisamhällen äro inrättade teatrar och biografer av ganska tvetydigt slag många gånger och dansbanor och allt möjligt, och den stora ledigheten blir kanske icke använd så synnerligen väl.

En sak till vill jag påpeka. Den är påpekad redan förut, men det är omöjligt att komma med något nytt, när jag är den tjugonde eller tjuguförsta talaren. Allas vår önskan och allas vår strävan borde väl vara att söka backa tillbaka den ohyggliga dyrtid, som vi fått över oss, men det kan väl icke gärna gå på detta sätt, utan enda sättet är väl, såsom amiral Lindman framhöll i sitt första anförande, att arbeta mera, mera arbete var på sin plats i samhället. Ja, ända till gränsen av vår förmåga behöva vi arbete om detta mål skall vinnas. Men jag skall också tala om en annan sak. Jag minns ännu vad jag läste i min barndom i min katekes. Jag lärde mig där om arbetet, att »arbetsamhet befodrar hälsa och välbstånd, förhindrar många tillfällen till synd, hjälper oss att emotstå onda begärelser och bidrager till tröst och sinnesstyrka i motgångar» ävensom »fåfång gå lärer mycket ont». Nu vet jag mycket väl, att denna åsikt anses gammalmodig, ja alldeles föråldrad. Men det må nu så vara. Jag håller det för en orubblig sanning.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å paragrafen och därmed hela lagförslaget.

Herr Ericson i Obergå: Då jag är reservant i denna fråga, vill jag endast med några få ord yttra mig om denna lag, som riksdagen kommer att antaga trots alla de betänkligheter, som här yppats från flera håll. Det är alldeles givet, att denna lag i många avseenden kommer att verka hämmande på produktionen och även fördröjande av förnödenheter och livsmedel, som vi behöva för vårt uppehälle. Den verkar därhän, att levnadsstandarden ovillkorligen kommer att sjunka, för såvitt icke arbetaren kan för en kortare arbetstid erhålla lika stor avlöning som för närvarande. Jag tror knappast, att så blir förhållandet. Nu har från socialdemokratiskt håll framhållits särskilt inom utskottet, att detta krav på en förkortad arbetstid fortgått i 30 år. Ja, jag medger villigt, att i vissa avseenden en förkortad arbetstid är behöfvlig inom industrien, men detta krav anser jag icke gör sig i så hög grad gällande för närvarande som just vid den tid, då socialdemokraterna på sitt program upptogo denna fråga för 30 år sedan. Det medges villigt ifrån vårt håll, att arbetet då var för betungande och arbetstiden alltför lång, och kan därför anses ha verkat demoraliserande på arbetarklassen. Det är givet, att en lång arbetstid försämrar livsvillkoren i vissa avseenden. Men jag anser likväl, att det är farligt att för närvarande antaga denna lag.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Jag kan icke heller finna, att lagen i och för sig är behövlig, ty utvecklingen har i alla fall gått i den riktningen. Arbetarna ha på det politiska området tillkämpat sig en makställning och äro för närvarande det största partiet inom Sverige. Jag anser, att man på andra vägar kan nå det mål, de vilja nå utan att på lagstiftningens väg fastslå en arbetstid och en maximerad arbetsdag. Jag anser densamma i vissa fall icke verka rättvis. Men det kanske på samma gång icke kan vara riktigt klokt att för närvarande antaga denna lag, då hela vår strävan bör inrikta sig på att kunna sänka priserna på alla varor, som produceras. Jag undrar likvisst, om genom antagande av en sådan lag som denna, prisen å varorna komma att falla. Visst icke! Genom antagande av denna lag blir ovillkorligen följden den, att varorna fördyras och att vi icke nå det mål, som vi under kristiden vid många tillfällen har framhållit, att försöka få prisen i nedgående. Jag tror, att det blir raka motsatsen, och prisen komma att stiga på de förnödenheter, som vi behöva. Det är min tro om saken.

Nu har det på många håll framhållits — jag skall i detta fall icke bli mångordig, ty det har sagts många gånger förut — att det kommer att verka avvita på jordbruket, om denna lag antages. Jag är av den åsikten som många andra talare redan framhållit, att lagen kommer att verka i den riktningen, att jordbruket kommer i en särdeles svår ställning av den anledningen, att sugningen av arbetskraft till industrien kommer just att äga rum i större utsträckning från jordbruket. Redan nu är det ganska svårt att erhålla den arbetskraft, som behövs för att jordbruket skall kunna intensivt bedrivas. Genom antagande av denna lag skulle den verka i rak motsats, så att man kanske bleve tvungen att driva ett extensivt jordbruk i stället för ett intensivt. Och ur den synpunkten vill jag icke påtaga mig ansvaret för genomförandet av denna lag. Det har av herr Hagman i Stockholm framhållits, att denna lag icke skulle ha någon svårare inverkan för jordbrukets vidkommande. Jag är i detta fall av motsatt mening. Jag tror, att jordbruket blir den närliggande, som kommer att mest få sitta emellan, om denna lag genomföres.

På samma gång vill jag emellertid fastslå, att det i vissa fall är av behovet påkallat, att en förkortad arbetstid införes för vissa industrier och gruvor. Vi äro icke motvilliga att erkänna att så kan vara av behovet påkallat. Men i den reservation, jag varit med om att underteckna, ha vi särskilt framhållit, att vi tro, att den saken kan ordnas på annat sätt, nämligen genom införandet i vår nuvarande arbetarskyddslagstiftning av bestämmelser härutinnan för de industriers vidkommande, som äro i behov av en förkortad arbetstid. Men då lagen är så schematisk, så avfattad, att den omfattar alla yrken, oavsett om de äro hälsovådliga eller icke, ansträngande eller icke, anser jag, att det för närvarande icke kan vara klokt att antaga densamma.

Man får icke heller förbise de nationalekonomiska verkningar, som lagen kommer att förorsaka, därest den blir genomförd, och det

anser jag tydligt, att det kommer att bli den närmaste tiden — ja, kanske av denna kammare redan i kväll men i första kammaren först om måndag. Men vi från bondeförbundshåll vilja likväl icke taga ansvaret på oss för att hava medverkat till denna lags genomförande. Jag vet, att det är samma förhållande inom många liberala bröster, när det gäller denna lag. De måste av vissa omständigheter svälja detta bittra piller men jag är säker på att det river i deras buk. Jag har hört från liberalt håll ute i landet: »Vi kunna aldrig tänka oss, att svenska riksdagen kommer att genomföra denna lag.» Icke därför att det är någon motvillighet mot lagen på den grund, att de önska att få en längre arbetstid, nej tvärt om. De säga, att i många fall industriarbetaren behöver en förkortad arbetstid, men lagen har ingen anpassningsförmåga och på grund härav vilja de icke ha densamma.

Med vad jag sålunda yttrat skall jag, herr talman, be att få instämma i yrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts förslag såväl som på utskottets betänkande samt därefter yrka bifall till den av herr Johansson i Kälkebo och mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Magnusson i Tumhult: Herr talman! Enligt min uppfattning torde det vara den mest olämpliga tid, som gärna kan tänkas, att nu antaga en lag, som stipulerar, att i en hel mängd industrier och rörelser arbetare icke må användas till arbete under längre tid än åtta timmar av dygnet. Alla veta vi ju, att det råder en stor brist på en del nödvändiga varor, och att få denna varubrist avhjälpt kan säkerligen icke ske utan genom arbete, men att förbjuda folk att på många områden arbeta mera än åtta timmar på dygnet, även om de äro villiga därtill, kan omöjligt vara en klok politik. Brist på varor och dyra priser bliver säkerligen den mest påtagliga behållningen av detta förslag, om det upphöjes till lag. Genom detsamma har regeringen och riksdagen omöjliggjort för det svenska folket att under de närmaste åren befria sig från den rådande dyrtidens betryck.

Enligt min mening regleras arbetstidens längd ändamålsenligast utan lagstiftning. När arbetet är synnerligen ansträngande eller hälsofarligt, där bör arbetstiden förkortas, men där så icke är fallet, där bör arbetstiden kvarstå oavkortad, och ingen kan med fog påstå, att industriarbetarna i våra dagar icke förmå genomföra berättigade krav. Hela denna lagstiftning är således enligt min övertygelse icke allenast oklok utan även skadlig. Det må nu vara en tröst för oss jordbrukare, att denna lag icke skall tillämpas på jordbruket, men har den blivit införd vid industrien, får jordbruket snart en stark känning av densamma, och med en arbetstid av 8 timmar per dygn kan det svenska jordbruket icke reda sig; det är jordbrukets undergång, åtminstone i de bygder där det väsentligaste av arbetet icke kan utföras medelst maskiner. Och för övrigt, huru länge tro ni liberala jordbrukare, som äro beredda att här i kammaren nu stödja det framlagda förslaget, att det dröjer, innan även jordbruket insnöres i denna tvångströja? Jag skulle vilja fråga herr Bengtsson

Ang. lag om
arbetstidens
begränning.
(Forts.)

i Norup, om han verkligen tror, att ifall säsongarbete undantages från tillämpningen nu, detta undantag kommer att bli bestående under längre tid. Utskottets majoritet — således även de liberala ledamöterna av detsamma — har i motiveringen uttalat sig för att flera kategorier av arbetare, som nu lämnas utanför, *snarast möjligt* böra få sin arbetstid begränsad i enlighet med detta förslags bestämmelser. Har början bara blivit gjord, så synes den nuvarande majoriteten i riksdagen icke rygga tillbaka för att låta fortsättningen följa.

Min uppfattning är emellertid, att flertalet av vårt folk icke gillar denna lagstiftning. Jag förstår väl, att häremot kan invändas, att årets landstingsmannaval, då åttatimmarsdagen var aktuell, gävo en klar vänstermajoritet, men häremot vågar jag göra det påståendet, att många utan att betänka följderna rösta med det parti de bruka, och säkert är, att det finnes många som röstat med liberalerna men som på det bestämdaste ogilla denna lagstiftning.

Efter de anföranden, som hållits här i dag inser jag emellertid, att nu är stunden kommen, då åttatimmarsdagen trots allt skall lagfästas i vårt land, ty vi, som äro motståndare till densamma, äga icke makt att driva vår vilja igenom till seger, men jag kommer att rösta för avslag, och detta har jag härmed velat tillkännagiva.

Häruti instämde herr *Svensson* i Kompersmåla.

Herr *Henrikson*: Herr talman, mina herrar! När vi nu debattera denna fråga, kan det också vara lämpligt att taga hänsyn till arbetstiden inom denna kammare. Konsekvensen av denna lag, som vi nu med all sannolikhet komma att antaga, fordrar väl, att vi i framtiden även här komma att inrätta oss efter den nya arbetstiden, och om vi framdeles nödgas inskränka våra anföranden i denna kammare, tror jag icke, att detta medför någon fara för fosterlandet.

Denna fråga har nu blivit så genomgående debatterad och ventilerad här i dag, att det icke torde vara mycket för mig att tillägga, men jag anser frågan vara av så stor och genomgripande betydelse, att jag icke velat underlåta att giva min åsikt tillkänna. Utan att inlåta mig på närmare motivering, vilken sannolikt skulle bli ett återupprepande av vad som förut framhållits under debatten här i dag, vill jag blott säga, att min ställning icke sammanfaller med den som utskottet intagit i sitt förslag, utan vid den votering som kommer att äga rum kommer jag att giva min röst för avslag.

Jag vill alltså kort och gott säga, att jag ansluter mig till yrkandet om avslag på hela lagförslaget.

Herr *Lübeck*: Herr talman, mina herrar! Alla de sakliga invändningar, som framförts här från moderat håll, komma nog att förklinga tämligen ohörda, och man har icke ens velat taga den hänsyn till de ganska blygsamma anspråken i fråga om tidpunkten för ikraftträdandet, så att denna lagstiftning icke skulle göra sig så svårt kännbar under övergångstiden, som man med stora be-

kymmer motser på industrihåll. Det har emellertid kommit därhän, att man synes fästa en större vikt vid att genom antagandet av denna åttatimmarsarbetsdag få ett tvisteämne ur världen, enär, som en aftontidning uttryckte sig, det finnes alldeles tillräckligt mycket att tvista om ändå i politiken. Det är nog tyvärr också så, att man icke kan hoppas, att tvisterna skola vara ur världen ens i fråga om arbetstidslagstiftningen genom de beslut, som kamrarna komma att fatta i dag och om måndag.

Vad särskilt jordbruket angår, så vill jag peka på den utomordentliga svaghet som ligger i att byggnadsarbeten, husbyggen och väg- och vattenbyggnadsarbeten, ute på landet icke äro undantagna från lagens bestämmelser. Det är dock arbeten som i mycket hög grad sammanfalla med jordbruket både lokalt och till sin karaktär. Det är typiska säsongarbeten, som äro beroende av det i vårt land synnerligen växlande klimatet. Redan dessa förhållanden i och för sig borde ha lett till att man skulle hava undantagit byggnadsarbeten och särskilt byggnadsarbeten på landet, även om man icke beaktar den smittande inverkan som denna lagstiftning kommer att ha i fråga om införande av åttatimmarsdagen på jordbrukets område, där jag tror man är ense om att den skulle verka särskilt olyckligt. Nu kan visserligen i fråga om byggnadsarbeten hänvisas till § 5, men jag vill framhålla, att § 5 icke medger den marginal i fråga om anpassning efter klimatförhållanden, som skulle varit önskelig. Ty den medger icke annan marginal, än att det under loppet av fyra veckor skall vara en genomsnittsarbetstid av åtta timmar om dagen, i stället för att denna tid av fyra veckor borde hava utsträckt till ett halft år för att göra åsyftad verkan.

Emellertid framgår det tydligt av utskottets betänkande, att man haft en klar insikt om det vådliga i att antaga en lagstiftning av detta slag under närvarande förhållanden. Man kan icke annat än beklaga, att solidariteten mellan arbetare och arbetsgivare ännu icke kommit fram till en sådan punkt, att den rent sakliga och praktiska hänsynen vid nuvarande tidpunkt kunde ha möjliggjort ett sakligare övervägande av den ekonomiska ställning, vari vårt land för närvarande befinner sig, något som man emellertid icke unnat denna fråga.

När nu emellertid vårt näringsliv, särskilt vår industri, kommer att påtvingas denna lagstiftning, så är det givet, att man på industrihåll har att inrätta sig därefter och söka göra det bästa möjliga av den situation vari man sålunda försättes, och jag skall be att i allra största korthet få framhålla några önskemål från näringsidkarhåll bl. a. i anledning av vad utskottet i sitt betänkande framhållit såsom ljuspunkter. I utskottets betänkande erinras nämligen om bl. a. »de gynnsamma naturliga förutsättningarna för flera av våra förnämsta exportindustrier, det omfattande och växande tillgodogörandet av vår vattenkraft samt våra i jämförelse med de krigförande staternas tillfredsställande statsfinanser». Ja, våra tillfredsställande statsfinanser skall jag icke

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

här upptaga till någon behandling, men det kunde vara av visst intresse att höra, hur vår regering nu ser denna sak, eftersom utskottet för sin del nöjt sig med att citera sitt uttalande från i våras. Men när här framhållas de gynnsamma naturliga förutsättningarna för exportindustrien, vill jag endast påpeka, hurusom vår exportindustri i framtiden i särskild grad kommer att vara en norrlandsindustri. Då veta vi alla, huru svårt belastad vår norrlandsindustri är genom naturförhållandena. Vi veta, att våra kuster äro stängda av is 3—7 månader om året, och följaktligen måste vår export under den tiden praktiskt taget stoppas, något som nu för tiden med de stora växande anspråken på regelbundenhet i handelsumgänget är en mycket svår belastning, som kommer att med åren växa, om man icke söker att därför råda bot. Mitt önskemål i detta avseende är således, vad jag tidigare haft anledning att anföra här i kammaren och vad som vid sista riksdagen också vann statsutskottets understöd, nämligen kravet på att staten skyndsamt skall vidtaga effektiva åtgärder för att underlätta en utsträckt vintersjöfart på Norrlands kuster.

Utskottet talar vidare om ett växande tillgodogörande av vår vattenkraft. Jag vill i detta avseende framhålla, att man efter antagandet av den stora vattenlagsreformen och med hänsyn till de kraftiga kolpriser, som vi nu hava att dragas med, hade kunnat vänta ett betydligt starkare uppsving av vår vattenkraftsindustri, än vad vi under de sista åren av kriget fått bevittna. Detta förhållande beror givetvis i väsentlig grad på att material- och byggnadskostnaderna för vattenfallens utbyggande varit så höga, att man med hänsyn till den vanskliga situationen icke vågat sig på kraftanläggningar, som man annars nu skulle varit angelägen om att få till stånd och som man av kända skäl icke fick till stånd före kriget. Nu har under krisåren vårt vattenkraftsbyggande knappast varit större, än vad som motsvarar en normal tillväxt redan före kriget. Det är att märka, att före kriget var, trots denna stegring i utnyttjandet av vattenkraften, kolimporten i stadigt stigande och hade då kommit upp i omkring sex miljoner ton. Nu hava vi kommit ned till hälften av denna kolimport, men detta beror icke på ökat utnyttjande av vattenkraften, utan det beror dels på en beklaglig inskränkning av vår industriella produktion, som delvis framkallats av den försvarade kolimporten, dels också, för tillfället i ganska hög grad, på ett delvis alltför kraftigt utnyttjande av vedtillgången i våra skogar. Jag vill i detta sammanhang betona, att vår kolfråga för närvarande är industriens allra ömtåligaste problem, och så länge vi icke ha större klarhet i vår kolfråga, hade det varit ett alldeles särskilt skäl att vara varsam med antagandet av en lag av den innebörd som åttatimmarslagen har.

Slutligen, herr talman, vill jag uttala den varma förhoppningen, att med det ökade ansvar, som genom denna liksom många andra frågor lösning kommer att läggas på arbetarklassen, måtte följa framgång för de glädjande ansatser till förvärvande av ökad

ekonomisk insikt, som man kunnat se framträda särskilt på sista tiden bland annat inom den press, som står det socialdemokratiska partiet närmast. Jag är för min del övertygad om att man med en sådan ökad ekonomisk insikt också skall komma till ett vida mer naturligt inflytande på hithörande frågor än vad man nu kommer till genom en massverkan och genom diverse åtgärder, som man icke har anledning att hälsa med någon tillfredsställelse, bland annat det tämligen oförtäckta revolutionshot med mera, som i sammanhang med 8-timmarsarbetsdagens behandling framkommit.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Lindqvist i Kosta uttalade här, att från högerens sida är det endast behovet att stå kvar vid makten, som dikterat den hållning man intagit. Detta vågar jag beteckna såsom en fras, på vilken herr Lindqvist numera själv icke tror så synnerligen mycket. Med ökad ekonomisk insikt följer också ökat inflytande och ökad makt, och jag ser icke något hinder nu för tiden för den, som vill skaffa sig denna ökade insikt, att också komma till det större inflytande, som svarar däremot.

Med den grunduppfattning jag har i denna fråga kan jag, herr talman, givetvis endast ansluta mig till avslagsyrkandet.

Herr Lindman: Jag ber att få göra några erinringar med anledning av ett par uttalanden, som gjorts här i kammaren, och jag kommer i första rummet eller så gott som uteslutande att vända mig emot det anförande, som hölls av utskottets ordförande, borgmästare Pettersson.

Han klandrade rätt mycket de uttalanden, som förekommo i det anförande jag höll strax före honom, och han stod på, att jag överdrev, när jag sade, att lagen skulle omfatta så gott som allt och alla industrigrenar. Jag får säga, att faktiskt är det på det sättet i alla fall, tv de undantag, som äro gjorda i § 1, röra egentligen icke industrien eller sådan industri, som jag här talat om, för så vitt jag icke fäster mig vid det undantag, som genom borgmästare Petterssons åtgörande från liberalt håll tillkommit, nämligen beträffande små industrier, som sysselsätta upp till fyra arbetare. Detta är visserligen ett undantag. Här förekomma också gång på gång önskemål om ytterligare undantag, och jag vill säga, att jag finner dem synnerligen befogade. I vår reservation ha vi talat om att stuveriarbete borde undantagas från lagens tillämpning, och även framhållit det orimliga i att sorteringsarbete vid skiljeställen icke skall vara undantaget, när flottningsarbete är undantaget.

Sedan gjorde ordföranden i utskottet en invändning emot mitt uttalande om den bristande utredningen och framhöll, att det icke var någon bristande utredning utan en synnerligen förträfflig utredning och att både kommittén och socialstyrelsen och kommerskollegium bemödat sig om att åtstadkomma en så god utredning som möjligt. Vad den saken beträffar, säger kommittén själv, att på grund av den ytterst knappa tid, som varit tillmätt åt kommittén för att inkomma med sitt betänkande, genom att kommittén fått i uppdrag att vara färdig så hastigt, har planen för dess arbete kommit att rubbas väsent-

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 9. 4

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

ligt, och kommittén fortsätter, att utredningen icke kunnat fullföljas på åsyftat sätt och att kommittén icke kunnat ägna den viktiga frågan om regleringen av arbetstidens längd »den uttömmande behandling, som varit önskvärd». Detta är kommitténs egna ord. Den har icke kunnat fullgöra sitt uppdrag som den önskat och velat göra. Och vad socialstyrelsen och kommerskollegium beträffar, får väl ändå utskottets ordförande instämma med mig däri, att när ett lagförslag av denna räckvidd skall remitteras till ämbetsverk för inhämtande av deras yttrande, är det väl att tillmäta en bra kort tidrymd att endast giva dem tiden mellan den 17 och den 25 i samma månad. Jag erinrar mig från ärendets behandling i våras, att när sociala rådet var sammankallat, hade det icke haft tillfälle att se lagförslaget, innan det hade sitt sammanträde. Jag tror således, att jag har goda grunder för vad jag sagt.

Så säger utskottets ordförande på tal om den ökade arbetsintensiteten, att det är styrkt, att högre arbetsintensitet förekommer på en mängd områden. Jag har icke bestritt, att den kan förekomma, men den förekommer på mycket få områden, och de av herr Pettersson i Södertälje uppräknade fallen bevisa icke så mycket. Det finnes egentligen icke några siffror framlagda; det finnes ingenting i propositionen, som styrker detta, herr Pettersson i Södertälje talade om att tobaksmonopolet under en kort tid experimenterat med åttatimmarsarbetsdag. En sådan institution som tobaksmonopolet kan egentligen göra vad den vill i detta avseende, därför att om det kostar mera, tager man blott mera betalt för cigarrer, tobak, snus o. s. v. Han läste här upp ett ganska långt stycke av monolets uttalande. Jag vill tillägga något. För det första säger man, att förkortningen av arbetstiden krävt en effektiv arbetstid; det är således tydligt, att man icke haft någon effektiv arbetstid förut. Vidare har man anskaffat flera arbetsbesparande maskiner, och detta torde således också hava bidragit till det resultat, till vilket man kommit. Vidare har man infört förbättrade arbetsmetoder och även vissa förenklingar i tillverkningen samt infört ett annat avlöningssystem med premielönesatser, varigenom besparingar vunnits och kassationsprocenten nedbringats. Slutligen har man infört en utvidgad användning av skiftarbete. Sedan det talats om allt detta, så kommer det, som utskottets ordförande läste upp angående det resultat man kommit till och som slutade med att man sade, att man icke kunnat fastslå verkningarna, ty man har hållit på så kort tid, men det torde kunna sägas, att de vidtagna åtgärderna i vissa fall föranlett ökning i arbetsintensiteten. Så säger man till sist, att ehuru icke obetydliga svårigheter fortfarande äro att övervinna, anser monopolet, att 48-timmars arbetsvecka är möjlig att genomföra för dess vidkommande. Nog tror jag, att det kan införas 48-timmars arbetsvecka för tobaksmonopolet, men hur man kan draga den slutsatsen, att därför att monopolet under en kort tid infört denna och *samtidigt* vidtagit alla dessa åtgärder, däri skulle ligga ett bevis för att det går att göra detsamma på andra områden är ganska orimligt! När herr Pettersson i Södertälje talade om arbetsgivarrepresentanternas uttalanden i kommittén, vill jag säga, att det

var representanter för storindustrien, och det är, såsom jag framhållit, en särskild fara i att lägga samma bestämmelser på storindustrien som på den lilla industrien. Det av dem framlagda förslaget till nedsättning av arbetstiden för övrigt har varken regeringen eller utskottet velat reflektera på.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränning.*

(Forts.)

När man talar om arbetsintensitet, är det förfärligt svårt att komma till någon klarhet. Ingen människa kommer med siffror; ingen kan säga, att det finns siffror som visa, att arbetsintensiteten, om jag sätter ned arbetstiden till åtta timmar, skall motväga denna nedsättning, utan man talar bara om att det skall bli på det och det sättet. Jag har händelsevis fått en siffra, som synes fullkomligt autentisk och riktig, eftersom den förekommer i det av mig nyss omnämnda talet av den engelske premiärministern Lloyd George. Den rör kolbrytningen i England. Där har man haft stora svårigheter, och man har nedsatt arbetstiden rätt väsentligt. Veta herrarna, vad han säger, att man kommit till för resultat? Jo, Englands kolbrytning har gått ned från 287,000,000 ton till 200,000,000 ton, och detta oaktat arbetarantalet i denna kolbrytning samtidigt ökats från 1,110,000 till 1,141,000. Här har man ändå en siffra, som visar, att en nedgång ägt rum ifråga om produktionsresultatet och att detta icke är beroende av den förkortade arbetstiden. Jag skall be att få säga, att den engelske premiärministern tillägger, att detta giver anledning till stor oro och farhåga, och om icke denna farhåga genom förenade ansträngningar kan hävas, ligger framtiden i mörker. Det är således för allvarliga saker för att man endast skall komma med påståenden från en eller annan fabrik i Tyskland, som experimenterat på detta område. Det finnes, såsom herrarna kanske veta, en stor engelsk arbetsgivare, som hållit på med detta problem i långa tider. Han tillverkar en tvål, som kallas Sunlight soap. Han började tidigt med att införa åtta timmars arbetsdag och han har givit ut en stor bok, i vilken han skriver, att även det är galet och att det bör vara sex timmars arbetsdag. Naturligtvis tror jag, att för den, som bedriver tillverkning av en sådan tvålssort, som kommit i ropet och går så oerhört bra, är det nog möjligt att sätta ned arbetstiden till sex och kanske till fem timmar, men det bevisar icke, att det går att göra det inom alla möjliga industrier. Det orimliga är, att även inom samma bransch sätter man ned arbetstiden i samma grad, oaktat den ena fabriken ligger på mycket ogynnsammare ställe och har större transportkostnader både för råvaror och färdiga produkter. Därtill tager man icke någon hänsyn.

Sedan kom utskottets ordförande in på frågan om hur andra länder genomfört lagen. Det är egendomligt, hur olika man kan lösa en sak. Jag tror, att utskottets ordförande är fullkomligt övertygad om att lagen är genomförd i sådan omfattning i världen, att man verkligen kan med statsrådet Schotte säga, att den redan är ett internationellt faktum. Jag är övertygad om att herr Pettersson i Södertälje tror detta, och jag tvivlar icke på att statsrådet Undén menar vad han i sitt anförande nyss sade, att lagen är genomförd i så gott som hela världen. Här komma således två framstående män,

Ang. lag om
arbetstidens
egränsming.
(Forts.)

jurister båda två, och läsa i papperen, att åttatimmarsdagen är genomförd i så gott som hela världen. Sedan tager jag, för att icke själv behöva fälla ett omdöme — det har jag gjort förut, men det tycks icke inverka — fyra andra framstående jurister, nämligen tre justitieråd och ett regeringsråd, som haft lagen till granskning och haft att läsa allt var chefen för civildepartementet säger och allt vad kommittén säger om hur detta tillämpas i andra länder, och dessa fyra sluta med att säga: »I detta avseende synes läget för närvarande vara det, att, bortsett från Tyskland, de stora industriländerna hittills undvilkit att fatta beslut om genomförande för industrien i dess helhet och på viss tidpunkt av åttatimmarsdagen genom därom stiftad lag. Frågan synes sålunda antingen befinna sig på ett stadium av utredning eller hava stannat vid principbeslut, vilkas genomförande blir beroende på den ekonomiska och politiska ställningens utveckling.»

Det är fyra framstående jurister, som efter att ha haft ärendet till granskning för att avgiva sitt yttrande uttalat sig på detta sätt. Nog torde det vara förlätligt att även jag läser papperen så, att det icke är genomfört överallt, ty det är faktiskt icke så efter mitt bedömande. Man talar om Förenta Staterna, och det var någon — jag tror det var statsrådet Undén —, som fällde det yttrandet nyss, att det där är genomfört i vissa stater men kanske icke så fullständigt. Hur är det genomfört? Jo, på det sättet, att i den och den staten är det lagstadgad nio timmars arbetsdag. Men genom avtal kan man upphäva detta. Det är sålunda icke någon lag som säger, att det *skall* vara 9 timmar, utan en lag som anger, att det *bör* vara 9 timmar, men vill man göra på annat sätt, så får man det.

Vad Frankrike beträffar, så är ju lag om 8-timmars arbetsdag där antagen. Men redan förra året talades i debatten här om att den ej ovillkorligen skulle genomföras lika i alla yrken och olika landsändar, utan det skulle vara beroende på särskilda bestämmelser. Nu har det utfärdats av vederbörande minister för dessa angelägenheter ett dekret, i vilket det bl. a. säges, att ikraftträdandet av lagen för vart yrke och distrikt beror på utfärdande av administrativa reglementen, vilka böra uppgöras efter arbetsgivarnas och arbetarnas hörande. Är det någon som under sådana förhållanden kan säga, att det är genomfört eller när det blir genomfört? Det blir genomfört, när sådana bestämmelser ha utfärdats, men när det blir vet man icke. Och med den ganska starka motvilja mot lagen, som framkommit i Frankrike, kan det hända att det dröjer rätt länge med utfärdandet av dessa bestämmelser för de olika yrkena och distrikten. I övrigt kan jag nämna, att man väntar sig i Frankrike att genomförandet av lagens bestämmelser kommer att medföra en stegring av produktionskostnaderna med 25 %.

Herr Petterson ville icke förneka, som han sade i sitt anförande, de svårigheter som kunna uppkomma med genomförandet av denna lag, men han påstod, att reservanterna hava överdrivit olägenheterna. Ja, det är på det sättet i alla fall — och det står fast — att mycket av vad som blivit framhållet här i dag och av vad jag

för min del tror mig ha framhållit pekar dock på, att svårigheterna äro så pass stora, att de borde ha kunnat ingiva en viss betänksamhet särskilt beträffande lagens genomförande nu i detta ögonblick. Herr statsrådet Undén uppfattade det så, att jag överdrivit i så hög grad, att han hade väntat sig, att jag skulle komma till det slut, att här skulle förhållandena bliva så omöjliga, att till sist skulle ingen människa kunna bo i detta land. Ja, det är ju klart, att man kan taga denna sak lätt och som ett skämt, och slå bort den och säga, att det är icke så farligt. Mina herrar, ni ha möjlighet att bestämma saken nu och ni komma att bestämma. Men det är vår skyldighet att påpeka de svårigheter, som äro förenade med lagens antagande, och jag är övertygad om, mina herrar, att det kommer en dag, då ni skola finna, att det icke är så orimligt, vad som sagts från vår sida. Ty huru det än är, står det fast, att det är ett band, som lägges på produktionen, och ett band, som icke kan läggas utan att det kommer att medföra mycket stora olägenheter.

Här talas i den kungl. propositionen t. ex. om att samma löner skola betalas. En talare från Norrlandsbänken har sagt, att han läst i tidningarna, att det har man gjort i England, när det var fråga om timlöner, men att aekordslönerna däremot höjts mindre. Vad är nu meningen med detta? Är det meningen, att man skall genomföra samma löner som äro nu? Är det någon av dem som tala för lagen, som vill säga mig, att det är meningen, som civilministern sagt, att samma löner skola bibehållas, eller att sålunda där det finnes ett avtal, så skall det avtalet tillämpas så att lönen blir oförändrad, fastän arbetstiden nedsättes med ett antal timmar?

Så säger man, att genom ökad arbetsintensitet tager man igen, vad man förlorar i arbetstiden. Det är klart, att om arbetaren får högre inkomst, så vill jag icke missunna honom det. Men det är alldeles klart, att produktionen blir fördyrad. Att i denna tid göra en omläggning som denna, som medför ett väsentligt ökat behov av arbetarbostäder, som skola uppföras i den dyra tid, som nu är rådande, när kostnaderna för arbetarbostäder äro hart när oöverkomliga, det är väl också en sak som bör tagas i betraktande. Socialstyrelsen, som utskottets ordförande refererade till, uttalade sig i den delen och sade, att ökningen av arbetarbostäder och maskiner kräver ökat fast kapital, och att den oundvikliga följden blir fördyrade varor och stegrade priser, är ju alldeles klart. Men det går icke att på det sättet bara öka på, utan att det ovillkorligen kommer att hämma sig.

Statsrådet Undén sade i sitt anförande, att det var så underligt med de konservativa här i detta land. Han hade nämligen erfarenhet från Schweiz, att där hade en konservativ talare, när denna fråga behandlades uttalat sig för lagen, och det tycktes, sade han, att detta hade väckt entusiasm inom alla partier. Men här var det icke på det sättet. Herr talman, jag skulle vilja för min del efterlysa den där entusiasmen. Var ha herrarna, som driva denna sak, sin entusiasm? Har det visat sig, att någon talat här i den stämningen, att nu stå vi inför någonting som till den grad väcker entusiasm, att

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

det synes på dem, som äro för lagen huru glada och tillfredsställda de äro? Nej, mina herrar, något sådant har icke förmärkts, och det är därför att innerst inne hos er sitter det en tvekan: är det rätt, är det klokt, och framför allt är det rätt och klokt att göra detta *nu*? Och därför har den där entusiasmen uteblivit. Ni känna nog till, att kommerskollegium hade ett uttalande, när kommerskollegium yttrade sig i denna sak, nämligen det att osäkerheten i utlandets ställning och vidden av de ekonomiska riskerna borde varna mot ett brådstörtat avgörande. Och därför slutade kommerskollegium i likhet med socialstyrelsen med att säga: vi böra icke göra det just nu. Där sitter eder tvekan, och där är förklaringen till att entusiasmen har uteblivit.

Hans excellens herr statsministern Edén: Herr talman! Innan denna debatt slutar, skulle jag önska att göra några mer principiella uttalanden angående innebörden i stort och de stora linjerna av den fråga, som vi nu gå att fatta beslut i, så mycket hellre som jag icke hade tillfälle vid frågans behandling i denna kammare i våras att här taga till orda, förhindrad som jag då var av debatten i första kammaren.

Det skulle hava varit synnerligen önskvärt för mig, om jag därvidlag hade kunnat anknyta till mera principiellt uppdragna linjer även från dem, som motsätta sig regeringens proposition och utskottets förslag. Men med beklagande måste jag konstatera, att den debatt, som nu här har blivit förd i så många timmar, har från motståndarnas håll förts så, att man egentligen svävar i okunighet, om motståndet utgår från den principiella ståndpunkten, att överhuvud taget en lagstiftning av denna beskaffenhet icke bör komma i fråga, eller om motståndet baserar sig på den uppfattningen, att en sådan lagstiftning visserligen i och för sig kan vara berättigad och behöflig, men att man icke för ögonblicket vill vara med om den på grund av tillfälliga förhållanden och på grund av själva förslaget beskaffenhet. Jag konstaterar, säger jag, att i denna kardinalpunkt har motståndet mot det nu föreliggande förslaget icke velat visa klara färger. Jag har följt anförande efter anförande, och jag har med någon förvåning funnit, huru anförande efter anförande på avslagssidan tämligen regelmässigt börjat med en exposé, som gått ut på att visa det fördärliga och det obehöfliga i en sådan här lagstiftning överhuvud taget — sålunda just med det principiella motståndet — men sedan mot slutet halkat över till en vändning, som kan återgivas ungefär som så: vi förstå väl de synpunkter, som tala för en reglering av arbetstiden inom industrien, men vi måste framhålla, huru farlig en sådan reglering skulle vara just nu; vi måste peka på — såsom den nästan genomgående formuleringen har lytt — »den olyckliga tidpunkten» för reformen; *just nu* kunna vi icke vara med om den. Så förefaller det mig att herr Lindman talade i förmiddags. Så har herr Sommelius lagt sitt anförande i afton; ja, jag vet icke, om icke t. o. m. herr Norman var en smula inne på den vägen, ehuru han annars visade ett mod, som i dessa liksom åstkilliga andra avseenden över-

träffade de övriga högertalarnas — om till hans heder eller ej, det skall jag med hänsyn till anförandets beskaffenhet lämna osagt.

Mina herrar! Det är icke bara en teoretisk fråga att uppställa det spörsmålet: vill man principiellt erkänna, att ett behov av denna reglering av arbetstiden finnes, eller vill man det icke? Om man icke först tar ställning till denna utgångsfråga, då går diskussionen hela tiden i cirkel, då mötes man aldrig på samma linje, då finnes det icke möjlighet att komma med argument och motargument, som verkligen svara mot varandra. Så länge man icke fixerar denna utgångspunkt, blir det så, att man talar i öster och får svar i väster. De, som äro för den stora reformen motivera den ur social synpunkt, men det svaras av dem, som motsätta sig den, ur ekonomisk synpunkt och framför allt ur det ekonomiska dagslägets synpunkt. På så sätt blir det icke någon verklig klarhet över läget. Vill man vara överens om att komma till botten av problemet, då måste man först besvara den grundläggande frågan: finnes det ett behov av reglering av arbetstiden för de stora arbetargrupper, det här gäller och är detta behov verkligen en betydande samhällsangelägenhet, så betydande att det är värt att tagas upp och föras igenom, även om det skulle kosta vissa uppoffringar? På de frågorna har ännu icke något svar givits från riksdagens högerpartier vare sig i denna kammare eller under den hittills förda debatten i den första kammaren.

Jag skall dock tillåta mig att tillsvidare förmoda, att om de, som nu motsätta sig denna lag, på allvar ville ställa problemet så som jag ställer det, så kunna de icke undgå att erkänna, att det omnämnda behovet föreligger, och att det är en av de största samhällsangelägenheter vi för närvarande i detta land liksom i så många andra länder hava att upptaga till prövning och lösning, samt att det icke går att skjuta den uppgiften ifrån sig bara därför, att man kan finna olägenheter, stora olägenheter, uppoffringar, kanske stora uppoffringar, som äro förknippade därmed. Det borde väl ändå icke i riksdagens andra kammare vid den tidpunkt, där vi nu stå, få ens från högerhåll sägas utan att bliva motsagt, som det har sagts av den högertalare, vars tvivelaktiga mod jag nyss berörde, det borde icke få sägas utan ha mött en gensaga från den talarens eget parti, att de som från arbetarhåll driva fram 8-timmarsdagen, egentligen göra det för att få tillfälle till flirt och kortspel. Det är en löjlighet i och för sig, att ett sådant ord kan fallas, men det ordet är icke värdigt ämnet, icke värdigt den oerhört omfattande samhällsangelägenhet som saken gäller. Skulle det ändå icke få anses vara klart, att i en tid, då vi i vårt land liksom i alla andra länder ha funnit oss böra lämna lika rätt i samhällets angelägenheter åt alla samhällsklasser, en man en röst, en kvinna en röst i statens och kommunernas angelägenheter, att i en sådan tid det ur ren självbevarelsesynpunkt för samhället är nödvändigt att så söka vårda sig om dessa stora arbetarmassors liv, att de få någon möjlighet att vid sidan av det slitande yrkesarbetet också vara människor och medborgare? Det är här icke bara fråga

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

om en vila, icke ens bara fråga om tid till självstudium. Det gäller också sådana grundangelägenheter för allt sunt samhälleligt liv som möjlighet för arbetaren att, när han kommer hem efter dagens mödor, ha spänstighet och krafter över för att också verkligen leva en smula tillsammans med sin familj och med den knyta de band, som vi alla äro överens om att räkna till de mest grundläggande för hela samhällsbyggnaden. Alltså: även ur denna statssynpunkt, som nu från högerpartiet så ofta och så starkt skjutes i förgrunden, är arbetstidens begränsning djupt betydelsefull. Det borde vara klart, att vill man begära, att röstsedeln i dessa arbetaremassors händer skall handhavas med någon självständig prövning och insikt, vill man, att den skall kunna läggas i urnan av människor, som åtminstone försöka en smula tänka själva och icke bara falla offer för första bästa eller sämsta agitation — då är det verkligen också ett statsintresse, och ett oerhört stort statsintresse, att för dessa stora samhällsklasser bereda den lättnad, om ligger i en något så när begränsad arbetstid och allt vad därmed följer av ledighet till familjeliv och till mänsklig och medborgerlig självbildning. Den ledigheten blir sannerligen ändå icke så stor, som folk föreställer sig, när det talas så ringaktande om 8 timmars eller rättare 8 1/2 timmars arbetsdag. Jag säger det rent ut, att det smärtar mig, att i detta avseende under debatten från våra motståndare icke fallit mer än ett eller annat ord i förbigående, att man unnar arbetaren allt gott. Att göra klart för sig hela vidden av den samhälleliga tanke, som ligger bakom propositionen, det tyckes ingen på den sidan ha vårdat sig om.

Så mycket mera har man nödgats göra detta klart för sig i andra länder, som nu det ena efter det andra gått till en reglering av arbetstiden ungefär i den utsträckning och på de grunder, som vi stå i begrepp att göra. Det har här hos oss varit en serie av något besynnerliga tvister därom, huruvida denna internationella företeelse verkligen är internationell eller ej. Nu senast rörde åter herr Lindman vid det kapitlet och drog fram nva anmärkningar mot de uttalanden, som i den vägen äro gjorda i propositionen, av utskottet och av min kollega statsrådet Undén. Det må vara mig tillåtet — ehuru jag eljest skulle önska att icke ingå i en detaljpolemik — att i det avseendet säga herr Lindman, att om han här icke kan komma till samma omdöme som vi, så fruktar jag det beror på, att han helt enkelt icke tagit reda på saken. Han fäster sig alldeles särskilt vid lagrådets uttalande — också citerat i högerreservationen — vilket innehåller ett påstående, »att bortsett från Tyskland de stora industriländerna hittills undvikit att fatta beslut om genomförande för industrien i dess helhet och på en viss tidpunkt av 8-timmarsdagen genom stiftad lag». Jag skall endast tillåta mig att med all respekt för lagrådet, vare sig det yttrar sig ur synpunkter, som egentligen bruka ligga till grund för lagrådets yttranden, eller ej, dock påpeka, att sällan skall man påträffa en sats, som med sina instoppade förbehåll och försiktig-

hetsmått i avfattningen blivit så genomgående konstmässigt invecklad och därigenom så lätt vilseleder den oförsiktige läsaren.

Här talas först och främst endast om »de stora industriländerna» och icke alls om de små, däribland våra grannländer — naturligt nog därför att Norge nyss fattat beslut om sin åttatimmarslag, därför att Schweiz också nyss beslutat sin lag, därför att en sådan lag av gammalt finnes i Finland, om den också nu i vissa avseenden är föremål för dispenser, och därför att reglering av arbetstiden är genomförd i Danmark, låt vara icke ännu genom lagstiftning, och därför att frågan i Holland upptagits till lagstiftning, ehuru, såvitt jag känner, lagen icke hunnit passera mer än andra kammaren. Som sagt, man undviker att tala om de små länderna, fastän det väl ändå borde vara så, att det är just de små länderna och de neutrala länderna, som borde vara lämpligast att jämföra med oss. Lagrådet håller sig vidare till att de stora industriländerna »hitills ha undvikit att fatta beslut om genomförande för industrien *i dess helhet* och *på viss tidpunkt* av 8-timmarsdagen». Därmed har man sauverat sig för att icke uttalandet genast skall falla på den anmärkningen, att Frankrike *har* fattat beslut; man skjuter i förgrunden, att i den franska lagen, som visserligen finnes, står dock icke »någon viss tidpunkt» för genomförandet. Att detta genomförande redan börjat, och att den franske arbetsministern förklarar sig ämna med all kraft fullfölja detsamma, därtill tages ingen hänsyn. Och slutligen har man genom denna avfattning också helt och hållet negligerat den mycket betydande rörlse, som i både små och stora länder har pågått för en sådan reglering av arbetstiden även vid sidan av lagstiftningen, genom dessa avtal, som här så ofta nu i dag ha förordats. Statsrådet Undén har i sitt anförande bl. a. visat, att man i England hunnit mycket långt på den vägen, så långt, att det kan betraktas såsom en avgörande förberedelse till den lagstiftning, som numera även i detta ledande industriland är formligen föreslagen.

Det kan icke hjälpas, mina herrar, att den som läser lagrådets yttrande utan att observera hela denna mängd av förbehåll, som i själva verket göra det så inkrånglat, att det icke säger nåonting verkligt upplysande om det faktiska läget, han får icke en riktig bild av den internationella ställningen. Nu är 8-timmarsdagen ett faktum, som jag nyss sagt, i Norge genom lag, ett faktum i Finland genom lag, ehuru dispenser under inbördeskriget och efteråt givits i stor utsträckning. Den är ett faktum även i Danmark, ännu icke genom lag men genom avtal som omfatta hela industrien; och märk väl! för att giva stadga åt och befästa resultatet av detta avtal, förberedes också i Danmark ett lagförslag, som avser att lägga regleringen under lagens form. Den är ett faktum i Schweiz, den är ett faktum i Frankrike, ja, den har hunnit bli ett faktum t. o. m. i Spanien, om jag skall gå så långt bort i andra ändan av Europa. Och i England är det, som statsrådet Undén redan erinrade om, så att rörelsen för att genomföra 8-timmarsdagen, redan innan man var beredd att gå till en lagstiftning, hade

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

tagit de mest kolossala dimensioner. Jag har nyss läst i en officiell engelsk tidskrift en sammanfattning, som visar att — jag tror det var i augusti månad — genom reglering av arbetstiden i avtalets form ett antal av 6 1/2 miljoner arbetare från alla möjliga stora industrier och delvis från dessa industrier i deras helhet nu hunnit ned till en reglerad arbetstid av 8 timmar eller därunder. Så kommer ovanpå detta det engelska lagförslaget, framlagt för några veckor sedan, såsom en åtgärd för att lagfästa den utveckling, som på det privata avtalets väg hunnit så långt.

Jag frågar verkligen: har man icke rätt att säga — när man går till dessa fakta och icke bara håller sig till ett allmänt hållet och svårförståeligt omdöme av lagrådet — att 8-timmarsdagen är inom hela den värld, som vi brukat räkna med såsom med oss annars likställd i samhällsförhållanden och oss påverkande i sociala och ekonomiska ting, så nära internationellt förverkligande, som den kan bli utan en formlig internationell överenskommelse?

Det förefaller, som skulle motståndarna själva hava en känsla härav. Så har man i dag tagit sin tillflykt till att peka på utomeuropeiska länder: i Amerika och Japan är reglering i lagform eller på annat sätt av arbetsdagen icke genomförd. Jag skall icke gå in på den mycket invecklade frågan om förhållandena i Amerika. Där växlar allt så ofantligt efter de olika staterna, och det är, såvitt jag vet, nästan omöjligt att få någon överblick i den tillgängliga litteraturen. Men att 8-timmarsdagen i vissa och betydande yrken redan där finnes och att den är stadd i en mycket hastig frammarsch, så mycket är visst. Och i fråga om Japan kan jag verkligen icke annat än upptaga statsrådet Undéns fråga: är det nu också meningen, att vi här i Sverige skola sitta och vänta på att Japan handlar, för att vi skola kunna handla i en arbetarfråga?

Mina herrar! När vi tala om dessa förhållanden i utlandet, så är det naturligen i viss mån för att peka på, att vad dessa främmande länder hava kunnat göra, det borde också vi kunna våga oss på utan att låta skrämja oss alltför mycket av de svårigheter, som man ifrån motståndarehåll söker torna upp emot oss. Men det är också för att ge en konkret föreställning om vad denna tanke om lagfästad reglering av arbetstiden verkligen i närvarande stund betyder i hela den del av jorden, som vi bruka sammanfatta under namnet kulturvärlden. Man bör väl dock förstå, att när en sådan rörelse går fram segrande i alla dessa länder, land efter land, när den slår igenom även i länder, som drabbats oerhört av krigets nöd och krigets utblottning, när den går igenom i Frankrike, det socialt så konservativa Frankrike, och när man lägger fram förslag i England under den nuvarande regimen — då är detta verkligen en rörelse, som vi icke kunna isolera oss från, även om vi skulle vilja det. Då visar sig den rörelsen äga en inre kraft för att icke tala om en yttre makt, som är sådan, att all sund statsledning är både pliktig och berättigad att taga hänsyn till den som ett grundläggande faktum i sitt bedömande av behovet även i vårt eget land. Ty vårt land är dock ett led i denna kulturvärld, som påverkas av

rörelserna därifrån; genom det svenska samhället går samma strömning som ute i de stora och de små länderna runt om oss. Sverige är en lem, som icke kan skiljas ut från den stora kroppen av den moderna kulturvärlden. Tror man, att vi skola kunna sätta oss utanför en sådan rörelse, eller tror man, att vi ens böra sätta oss utanför en sådan rörelse? Gör man det, då kan jag icke hjälpa, att jag måste beteckna det som fullständig brist på verklighets-sinne eller också som en brist på förmåga att uppfatta några av de viktigaste och mest bärande ideella linjerna i vår tids för övrigt så sönderslitna och förvirrade samhällseliga psyke. Det är detta, mina herrar, som skall läggas till grund för vårt betraktande av denna fråga. Det skall slås fast, att det är ett stort socialt krav och ett berättigat krav, ett över hela världen segrande krav, som ligger bakom dessa förslag. Innan man gjort det, har man icke sett själva utgångspunkten för den fråga man går att behandla.

Nu reses emellertid, såsom jag påpekat, motstånd ur de ekonomiska synpunkterna. Man frågar därvid kanske: Skola vi betrakta detta spörsmål så idealistiskt, så teoretiskt att vi icke kunna taga någon hänsyn till de ekonomiska synpunkterna? Jag svarar därpå: nej, vi både kunna och böra beakta de ekonomiska synpunkterna, men felet i det resonemang, som föres emot förslaget i dag, ligger däri, att motståndarna beakta *endast* de ekonomiska synpunkterna. Så länge man det gör blir totalbilden ohjälpligt skev, och man kommer icke till ett rätt bedömande av de avgörande faktorer man har att räkna med i grunden och på djupet av problemet, för att använda ett i denna fråga ganska lämpligt uttryck. De ekonomiska synpunkterna få vägas emot de sociala. Är det ekonomiska olägenheter, och jag förnekar på intet sätt, att sådana olägenheter finnas, så får man fråga: Äro dessa ekonomiska olägenheter så stora, så oöverbärliga, så farliga, att de uppvisa den utomordentliga betydelsen av den reform det är fråga om och den synnerliga angelägenheten att få den reformen genomförd just under nuvarande situation? Det är denna avvägning, som har gjorts överallt i andra länder, och som lett till reformens segertåg genom världen.

Herr Lindman anförde på förmiddagen, och detsamma har sagts från andra håll: tidens lösen i de stora länderna är arbete. Han drog fram den amerikanske livsmedelsdiktatorn Hoovers mening till Europa att arbeta och fick i detta sammanhang också in Lloyd George, som i fråga om regleringen av gruvarbetarnas arbetstid i England har pekat på den stora faran av produktionens minskning. Ja väl, arbete är lösen ute i den stora världen, men det går icke an att säga, att lösen är arbete under vilka förhållanden som helst och till vilket pris som helst för mänsklig arbetskraft. Med denna ekonomiska synpunkt löner parallellt den i vissa avseenden övervägande synpunkten om samhällens uppbyggande efter det förödande kriget. Det är väl ändock betecknande, att icke minst länder, som varit så fruktansvärt illa i kriget som Frankrike och England — om vi tänka på Englands ekonomiska bekym-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

mer — att icke minst dessa länder, där det ekonomiska problemet sannerligen även efter deras mått är ännu tyngre och allvarligare än hos oss, att icke minst de länderna hava funnit, att de trots de ekonomiska svårigheterna få lov att ändock genomföra denna sociala reform. Är det så, att avvägningen kunnat utfalla på det sättet i Frankrike och England, då tror jag verkligen, att man har rätt att säga, att den bör kunna utfalla på det sättet också i Sverige. Jag vågar det omdömet utan att försöka inlåta mig på någon kritik av de svartmålningar, som kommit fram för att visa vad de ekonomiska följderna skulle bliva. Jag skall nöja mig med att säga, att alla sådana siffror naturligen äro utomordentligt osäkra, byggda på hypoteser, som ej äro säkra, på primärförutsättningar, som kanske kunna tåla allvarliga jämkningar, och att det över huvud taget är omöjligt att på papperet på förhand räkna ut vad en sådan reform kan kosta, för att använda ett populärt uttryck, i nya anstalter och utgifter, då man nämligen aldrig kan taga i beräkning de växlande konjunkturerna, industriens anpassningsförmåga och icke minst också de förändrade arbetsförhållanden, som kunna uppstå. Det må vara nog att påpeka i det sammanhanget, att i varje fall, såsom redan framhållits både en och två gånger, kan man icke säga, att vi bliva alldeles handikapade i konkurrensen med de stora länderna, då vi gå på åtta timmars arbetstiden. När de stora länderna och även de små gått eller nu gå till åtta timmars arbetstid, så komma vi efter en svensk lag i samma syfte att åtminstone kämpa på jämn mark med våra konkurrenter, fränsett den utomordentligt stora fördel vi dess bättre hava genom att vi icke varit med i kriget och icke lidit den fruktansvärda åderlätning i mänsklig arbetskraft eller de fruktansvärda ekonomiska förluster, som kriget medfört för dem som indragits däri. — Så ser jag, mina herrar, detta problem: såsom ett i grunden socialt problem, som naturligtvis icke får betraktas utan hänsyn till de ekonomiska synpunkterna, men där avvägningen, när allt kommer till allt, måste utfalla till förmån för den reform, som vi föreslå.

Nu förhåller det sig också, såsom jag nämnde i början, så att även det svenska högerpartiet och dess bundsförvanter i denna sak, bondegrupperna, synas åtminstone på sina håll hava en känsla av, att det icke riktigt går för sig att ställa sig på det rena principiella motståndets linje. Med hänsyn härtill har man vid sidan därav opererat också på den förutnämnda hjälplinjen, att själva tidpunkten just nu skulle vara så olämplig. Man gör det med två olika utvägar. För det första säger man, att särskilt denna tidpunkt icke lämpar sig för lagstiftning, att man heller icke behöver lagstifta, utan kan framgå på avtalsvägen, som är vida bättre och lättare anpassar sig efter de olika förhållandena.

Ja, detta rekommenderande av avtalsvägen, det förefaller dock något egendomligt ifrån dem, vilka i många avseenden företräda just de element i det svenska samhället, som *icke* mig veterligt hava gjort något alls för att försöka lösa denna fråga på avtalsvägen. I andra länder har man gjort det; i Danmark till exempel, voro arbetsgivar-

na själva intresserade av att få en lösning till stånd med åttatimmarsdagen som princip på avtalsvägen för att, sasom jag hörde det uttryckas av en av deras framstående män, därmed göra lagstiftning överflödig. Har något gjorts i den vägen i Sverige. Så vitt jag känner intet. Varför skola vi då tala om avtalsvägen som den lämpliga? Menar man, att det är ifrån arbetarhåll, som det skall komma en aktion som framtvingar åttatimmarsdagen på avtalsvägen? Då skall jag endast tillåta mig att ställa starkt ifråga, huruvida detta kan vara praktisk politik, god samhällsvärdande politik och icke minst huruvida det kan vara ekonomiskt tillrädlig politik. Det borde väl ändock vara tydligt, att om åttatimmarsarbetsdagen skall erövrans genom stora arbetarerörelser, rörelser för nya avtal över en bank från de svenska arbetarmassorna, så skulle detta svårligen kunna gå för sig utan slitningar så betydande, att samhället i sin helhet skulle fara illa därav, och att industrier, som blevo drabbade av sådana arbetsstrider, sannerligen måste göra förluster, som i många fall torde komma att vida överstiga de offer de kunna komma att göra genom en lagstadgad åttatimmarsdag. Med ett ord: Jag kan icke finna annat än att med det läge vi hava i Sverige är lagformen nu den lämpliga. Det är också den som man inriktat sig på sedan länge här i landet. När ingenting gjorts för att i tid föra över rörelsen på avtalens väg, då är det för sent att nu peka på denna andra väg.

Återstår synpunkten om den nuvarande tidens särskilda ekonomiska betryck. Det skall ingen förneka, att svensk industri i vissa grenar kämpar mot betydande svårigheter just nu. Och jag skall icke heller förneka, att de svårigheterna i åtskilliga fall kunna komma att ökas mer eller mindre genom en lagstadgad åttatimmarsdag. Men det är väl ändå skäl att icke allt för mycket överdriva hela denna synpunkt. När herr Lindman särskilt framhåller, att åttatimmarsdagen i Sverige är så farlig, därför att de främmande länderna rusta sig till att översvämma oss med industrialster, som skulle göra våra egna osäljbara, så vill jag påpeka, att flertalet av dessa främmande länder, på grund av att de varit med i kriget, kämpa med ofantligt stora svårigheter, som vi *icke* hava, och att vi sålunda borde hava icke så litet trumf på hand för att bestå i en sådan konkurrens. För övrigt: de andra små länderna i Europa hava alldeles samma förhållanden som vi i den vägen. De hava icke låtit skrämman sig, och vi behöva icke heller göra det.

Till sist har det pekats på den förestående konferensen i Washington och saets, att det rätta vore att icke fatta något beslut, förrän den konferensen kommit till ett resultat. Då finge man fria händer, och då kunde man begränsa sig till att tillämpa dess beslut. Jag skall om detta först anmärka, att flertalet av de länder, vilkas representanter komma till Washingtonkonferensen, icke hava handlat på detta sätt, utan redan fattat sina beslut, redan genomfört eller föreslagit sina lagar utan att avvakta konferensen. Detta helt enkelt därför, att man väl har räknat med, att på konferensen skulle komma att egentligen fastslås de allmänna linjerna, att dessa näppe-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

ligen förväntas ge anledning till så många överraskningar, och att det ansetts vara så gott först som sist att inrätta sig i varje land efter sina säregna behov. Så vitt man nu kan bedöma denna Washington-konferens lär den för Europa kunna förmodas ge mera en kodifikation, en generalisering av de viktigaste dragen av redan bestående ordning än den blir ett rättesnöre för blivande lagstiftning. Dess uppgift synes egentligen bli att åstadkomma en sammanfattning av resultaten av vad som hänt i Europa, kanske också en utformning och kanske också — det skola vi hoppas på — en tillämpning för Amerika själv och möjligen för det landet Japan, till vilket nu så många svenska blickar i dag tyckas rikta sig. Men det är verkligen icke någon anledning att vänta på konferensen, när vi hunnit så långt med frågan som vi hunnit här i Sverige. Lika litet Sverige som något annat land kan bara sätta sig i efterhand och vänta, tills alla andra hunnit bli färdiga. Det är icke på det sättet, man löser verkligt stora och svåra, kritiska samhällsproblem. Man får lov att handla på egen hand också, när det gäller. Och det tror jag, att läget bjuder oss att göra här i Sverige.

Till sist en särskild sida av anmärkningarna. Det är det synnerligt starka framhävande, som här skett av den föreslagna lagens förmenta vådliga följder för det svenska jordbruket. I detta avseende tjänar det väl icke mycket till att framhålla, att jordbruket och alla dess binärningar äro undantagna från lagen. Ty svaret blir ju genast, såsom det givits här i dag, att det kan man ändå icke vidhålla; lagen har, säger man, sina konsekvenser för jordbruket, och jordbruket kommer med i den allmänna utvecklingen mot den lagligt reglerade arbetstiden. (Gent emot en sådan åskådning och en sådan argumentering skulle jag dock vilja betona, att det väl icke kan rimligen vara någon anledning att rent av provocera fram en attack mot detta undantag för jordbruket, innan den frågan — om lantarbetets ordning över huvud — har kommit till en litet bättre och mera genomtänkt behandling. Och för övrigt; det var ju dock så, att vid sistlidna riksdag behandlades i riksdagens båda kamrar motioner, som rörde även lantarbetarnas levnadsförhållanden, motioner bland annat även av högerpartiet i denna kammare. De gävo också anledning till positiva beslut i båda kamrarna, ehuru besluten icke kunde föranleda någon riksdagskrivelse, då de i en viss punkt icke sammanfölo. Detta faktum ådagalägger, att frågan om lantarbetarnas levnads- och arbetsvillkor kommer upp, vare sig vi få åttatimmarsdag eller icke för industrien. Det är mycket möjligt, att den kommer att påverkas i viss mån av industriens åttatimmarsdag. Men för min del känner jag mig övertygad om, att jordbrukets särregna förhållanden, arbetsmetoder och arbetssätt skola göra, att det vid en undersökning av hela frågan om lantarbetarnas ställning skall visa sig självklart, att man *icke* kan för jordbruksarbetarnas del gå på samma regler i fråga om arbetstiden, som för industriarbetarna. Det är helt enkelt, jordbrukets egen karaktär av en näring, vilken arbetar på ett särskilt sätt och med så avsevärt andra hjälpmedel, under så väsentligt andra förhållanden än industrien, som här skall

vara en garanti för, att jordbruket får behålla en ställning för sig. Det behövs icke att rida sparr mot industriarbetarnas behov bara av rädsla för att någonting sedan skall vederfaras jordbruket.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Over huvud, mina herrar, borde väl nu tiden vara ute för att en näring i detta land, även en så oerhört betydelsefull och grundläggande näring som jordbruket, skulle kunna hävda, att den icke kan gå med på vad en annan näring behöver därför att jordbruket befarar, att detta skulle kunna påverka även dess förhållanden. Sådant är en ohållbar ståndpunkt. Sveriges jordbrukare hava många gånger visat, att de kunna bedöma samhällliga frågor ur samhälllig synpunkt, att de kunna bedöma frågor, som röra andra yrkesgrenar än deras egen, ur dessa andra yrkesgrenars synpunkt. Jag har den livliga tilliten till Sveriges jordbrukareklass, att så kommer att ske även i detta fall, om man också för ögonblicket på många håll är något bekymrad inför utsikten till de ovana förhållanden, som lagen kommer att medföra för industrien.

Och härmed har jag, mina herrar, gått igenom de viktigaste av huvudmärkningarna mot lagen. Jag skall icke upptaga tiden i denna sena timme med att fördjupa mig i några enskildheter, så mycket mindre som de enskilda punkterna av lagen varit mycket litet föremål för diskussion. Jag skall endast tillåta mig att gent emot det kategoriska omdöme, som herr Lindman fällde om att lagen är schablonartad och medför en mekanisering av arbetsförhållandena, inlägga en bestämd gensaga. Det är alldeles klart, att all lagstiftning på detta svåra område betyder nödvändigheten av en generalisering, som medför vissa svårigheter men så har också varit fallet i lagar eller lagförslag på andra områden. Och jag tror mig våga hävda, att den nu föreslagna svenska lagen genom sina undantag och sina bestämmelser om arbetsrådets befogenhet till dispens liksom genom sin säkerhetsventil om Kungl. Maj:ts rätt att uppskjuta tillämpningen för de industrier, där det är absolut nödvändigt — att genom allt detta, säger jag, den svenska lagen blivit så pass smidig, så pass rörlig i möjligheterna för en god tillämpning, att den väl kan mäta sig med främmande lagar och, så vitt jag förstår, i flera avseenden överträffar dem. Här hänger ofantligt mycket på tillämpningen. Och det är ju klart, att tillämpningen av en sådan lag som denna måste ske med förstånd, med praktiskt förstånd och med sinne för de olika näringsgrenarnas och de många olika företagens olika behov. Jag känner mig övertygad om, att det blivande arbetsrådet i det avseendet kommer att gå till sitt värv med den allra bästa avsikt att icke göra lagen mekanisk och schablonartad vid tillämpningen utan tvärt om så smidig och så rörlig, som någonsin kan och bör ske. Vad Kungl. Maj:ts beträffar, bör det väl ligga i sakens natur, att landets regering i en så betydelsefull angelägenhet skall göra vad på den ankommer för att icke det hela skall bliva för stelt och utsätta oss för allt för många friktioner.

Jag skall till sist tillfoga ännu några slutord. Det har i flera anförande här i kammaren förekommit det uttrycket, att vederbörande röstar avslag, därför att han icke vill och kan påtaga sig ansva-

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

ret för denna lag. Det är naturligtvis vars och ens rätt att så säga och handla. Men jag kan icke underlåta att göra mig den frågan, huruvida icke det svenska högerpartiet i dess helhet har något för mycket fallit för frestelsen att nöja sig med att icke hava ansvaret för det, som sker, att vara »fritt» för framtiden. Det må vara mänskligt, om ett parti, som finner sig i minoritet, tillgriper en sådan utväg. Det bör dock påpekas, att ifall det partiet icke hade stått i den ställningen utan med sina röster verkligen kunnat avgöra, om någon positiv reglering av arbetstiden nu skulle ske eller icke, då *kan* det väl hända, att saken tett sig något allvarligare. Ty det skulle jag vilja förmena, att den politiska riktning i vårt land, som i detta ögonblick verkligen skulle fälla detta förslag och sålunda omintetgöra det långa arbetet för en normalarbetsdag, den komme verkligen att taga på sig ett ansvar, som kunde bliva nog så drygt att bära.

Vi, som nu ha framlagt förslaget från regeringshåll, och våra meningsfränder i kamrarna, som stödjå oss för att föra det igenom, vi känna också ansvaret. Det är alldeles falskt, när herr Lindman i sitt sista anförande antydde, att man tar lätt på saken. Detta är ett ansvarsfullt beslut av genomgripande betydelse och med mycket omfattande verkningar såväl i svenskt ekonomiskt liv som i svenska samhällets utbyggnad för övrigt. Ansvaret för att ha lagt fram förslaget och genomfört det ta vi, därför att vi äro vissa på att detta är det riktiga, sådan ställningen nu är och på den punkt utvecklingen hunnit hos oss och över hela världen. Och även därför, att vi ha klart för oss och ha erfarenhet från de gångna åren, att det är bättre för landet och för oss alla att våga taga ansvaret för att handla än att i en tid, som kräver handling, krypa undan och säga, att man icke tar detta ansvar. Vi tro, att när denna lag träder i kraft, kommer den till en början naturligen att medföra en del friktioner och besvärligheter. Vi förutse, att många skola till en början känna sig ovana i de förhållanden, som därmed skapas. Men så stora bli ingalunda verkningarna, som det här utmålats, och framför allt komma olägenheterna ingalunda att överväga de betydelsefulla vinster, som därmed inhöstas. Det är över huvud taget så, att ett samhälle, som äger verklig kraft till växt och föryngring, när tiden kräver växt och föryngring, har en utomordentlig smidighet och förmåga att finna sig i nya förhållanden, även om de vid lagfästandet kunna te sig ovana och besvärliga. Det svenska samhället har visat under dessa år, att det förmått att hastigt och beslutsamt byta om sin författningsdräkt och även i andra avseenden lyckats så uthärda tidens påfrestningar, att vi med lugn kunna upptaga jämförelse med andra länder. Det svenska samhället och det svenska folket skola, därom äro vi övertygade, visa samma kraft till föryngring, till växt och anpassning efter den nya tidens krav på detta område, där vi nu gå att lagstifta. Det skall visa sig, att denna lag är en av grundstenarna i den nya utveckling i Sverige, som skall hålla oss i jämbredd med den övriga kulturvärldens demokratiska nydaning. I den förhoppningen, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr L i t h a n d e r: Herr talman, mina herrar! Hans excellens började sitt anförande med att tala om, det motståndarna icke velat visa klara färger. Jag kan icke förstå detta på annat sätt, än att han icke avlyssnade det anförande, som herr Lindman höll på förmiddagen och som samlade hela vårt parti till instämmande.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Det är ju möjligt, att när denna fråga går vidare ut över landet, kommer det även att visas klarare färger, än måhända excellensen i det fallet önskar. Industriens och handelns mälsmän, som känna konkurrensen, ha uttalat sina farhågor, liksom jordbrukets representeranter, som frukta och se faran, Jag vill också erinra om att kommerskollegium uttalat varnande ord och tydligt och klart för sin del visat färgerna.

Excellensen nämnde vidare det att regeringen kämpar från social synpunkt, men att man får svar från ekonomisk. Varför? Jo, därför att underlaget för varje social reform är en god ekonomi, och det är den synpunkten, som vårt parti i denna fråga icke velat släppa, utan med rätta, såvitt jag kan se, hållit på. Ty om vi gå fram på den linjen här föreslås, se vi bort från något av det allra viktigaste härvidlag, nämligen att det skall finnas bärighet för varje sak. Men det är i det avseendet som denna lagstiftning brister, i det att den tar allting generellt utan att taga nödig hänsyn till om industrien kan utveckla sig och konkurrera.

Hans excellens nämnde vidare att det här gäller en av de största samhällsangelägenheter, som kunna ifrågakomma. Jag tror, att om han hade sagt, att det är en av de viktigaste programpunkterna, för det socialdemokratiska partiet, som nu här tagits upp av regeringen, hade han kommit sanningen närmare. Ty sannerligen ha vi väl viktigare saker än denna att förhandla om, och för min del hyser jag den uppfattningen, att det icke var en tillräcklig anledning för ett sammankallande av urtima riksdag, att vi här skulle diskutera en fråga, beträffande vilken det råder så mycken och stor tvekan. Det kan väl med fog ifrågasättas, huruvida icke hela ärendet hade bort framskjutas till nästa lagtima riksdag.

Hans excellens herr statsministern frågade även beträffande åttatimmarsdagen, varför icke även industriarbetarna skulle få leva som människor. Jag vill då ställa den frågan till hans excellens herr statsministern: varför har då icke hans excellens samma omvårdnad om jordbruksarbetarna? Varför skola icke dessa också här medtagas? Vad är anledningen till, att man i fråga om jordbruksarbetarna icke ansett sig kunna gå fram på samma linje som beträffande övriga härom nämnda arbetare? Jo, anledningen härtill är endast den, att det för jordbrukets vidkommande är ogenomförbart och opraktiskt att vidtaga en sådan åtgärd, men regeringen väjer icke tillbaka för att gå fram på den nu föreslagna linjen, fastän den dock har konsekvenser även för jordbruket.

Hans excellens herr statsministern ville göra gällande, att vårt parti icke vill vara med om att arbetarna genom en förkortning av arbetstiden få tillfälle att ägna sig åt en del andra intressen. Jag vill på det allra bestämdaste bestrida detta påstående. Man vill på

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 9. 5

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

vårt håll ordna det så, att arbetarna väl få den fritid, som det är möjligt att lämna dem, men vi vilja icke, att detta skall ske på bekostnad av arbetarnas ekonomi eller över huvud taget inkräkta på möjligheten att trygga näringarnas utveckling så att arbetarna i den mån det är möjligt kunna få tryggade inkomster. Det är detta man icke vill vedervåga genom en dylik generell lagstiftning. Jag skulle i sammanhang härmed även vilja påpeka en annan sak, nämligen de praktiska yttringar av arbetsgivarnas intresse för sina arbetare, som på många håll visat sig i ett tillgodoseende av sociala önskemål hos arbetarna, såsom i fråga om bostadsbygge och annat. Ett studium härav vore verkligen att rekommendera för en och annan, som, så ofta tillfälle därtill bjudes, vill göra gällande, att förhållandet är motsatt.

Hans excellens herr statsministern nämnde, att i England hade sex och en halv miljoner arbetare nu kommit i åtnjutande av en reglering i fråga om arbetstiden, och hans excellens meddelade, hurusom den engelska regeringen nu framkommit med ytterligare förslag i denna riktning, vilket förslag nu skulle lagfästas. Jag ber emellertid att få rekommendera till fortsatt studium den frågan, vilken inverkan den i England gjorda nedsättningen i arbetstiden haft på produktionen inom de industrier, som därav berörts. Det studiet skulle kunna giva anledning till åtskilliga reflexioner, och för min del tror jag, att om regeringen på ett tidigare stadium företagit ett sådant, skulle regeringen måhända icke kommit sig för med att framlägga denna proposition.

Utskottets ärade ordförande frågade på förmiddagen, om det icke betydde något, att Englands regering framlagt ett förslag om åtta timmars arbetsdag; han erinrade alltså om samma sak som hans excellens herr statsministern här nyss talat om. Jag vill då i detta sammanhang erinra därom, att visserligen ett dylikt förslag framlagts i England, men det är dock långt ifrån genomdrivet, och ifrån engelskt sakförståndigt håll har emot detsamma rests den allra skarpaste opposition. Han excellens herr statsministern nämnde, att han läst handlingar i det åberopade ärendet, vilka avsågo augusti månad; jag har här dithörande handlingar för september månad, alltså senare nyheter, och jag har läst dem och rekommenderar studiet av desamma. De stå i *The Fortnighly Review* för innevarande månad under rubrik: *På väg till undergången*. Där har en person, som känner till förhållandena, påvisat varthän en sådan åtgärd som den, vi här diskutera, skulle leda. Det rör sig där visserligen om förhållandena i England, men de äro i många punkter så jämförliga med våra, att det är av ganska stort intresse att taga del av vad som där säges. I den nämnda publikationen anföras siffror, som verkligen giva anledning till reflexioner. Då vi i dag hörde nämnas om den nedsättning i arbetsprestationer, som ägt rum i England, är det av intresse observera åtskilligt därvidlag. Jag skall här be att få anföra några exempel. Inom stålindustrien uppgick sålunda produktionen i England år 1900 till 4 miljoner ton, och år 1918 hade den gått upp till 9 miljoner ton, alltså något mer än fördubblats. I Amerika återigen, där en annan

arbetsintensitet gör sig gällande, var produktionen inom nu ifrågavarande industri vid förstnämnda tidpunkt 10 miljoner ton och hade år 1918 gått upp till 45 miljoner ton, alltså mer än fyrdubblats. Vad kol beträffar, hörde vi ju, hurusom amiral Lindman nyss nämnde, att brytningen därav i England gått ned från 312 ton per år och arbetare år 1886 till 226 ton nu. Men i Amerika, där man går fram efter andra linjer, varför en jämförelse i detta fall med förhållandena därstädes kan vara av intresse, uppgick produktionen vid nyss angivna tidpunkt till 400 ton och har nu gått upp till 770 ton. Även detta visar alltså, att man icke riktigt är inne på rätta vägar, när man härvidlag vill åberopa förhållandena i England såsom ett föredöme för oss.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Det förekommer vidare i den nämnda tidskriften en del saker, som även kunna ha sitt intresse för oss. Det framhålles där såsom en fara för den engelska industrien och den engelska handeln dels den mycket högt betalda amerikanska arbetskraften, dels den mycket lågt betalda japanska arbetskraften. Hans excellens herr statsministern fällde, så vitt jag hörde rätt, det yttrandet, att det är så många svenskar, som snegla på de japanska förhållandena. För min del skulle jag vilja säga, att man gör klokt i att med öppna ögon beakta vad som händer och sker ute i världen. Jag kan i detta avseende nämna ytterligare några siffror efter de officiella rapporter, som avse juli månad i år och vilka visa förhållandena i Japan, med vilka vi i alla fall komma att få konkurrera, vi må antaga åttatimmars arbetsdag eller ej och Japan må göra det eller ej. I fråga om en av våra huvudnäringar, nämligen metallindustrien, har man att räkna med en dylik konkurrens just på grund av arbetslönerna, och jag skall här be att få ange dessa senare för några få grupper. En gjutare i Japan hade år 1918 4 pence, om han räknades såsom vanlig arbetare, och 5 3/4 pence, om han var yrkesskicklig; en vanlig ångpannearbetare erhöll 3 3/4 pence och en yrkesskicklig sådan arbetare 5 1/2 pence; en smed betalades med 4 pence, om han räknades till den vanliga kategorien, och 6 1/2 pence, om han var yrkesskicklig, allt per timme. Om man jämför dessa arbetslöner med dem, som vi här skulle få i händelse av en förminskning i arbetstiden, kanske man kan få en förklaring till den frånvaro på order, vilken amiral Lindman konstaterade på förmiddagen beträffande vår råvaru- och exportindustri på här ifrågavarande område. Man kan gärna taga detta såsom en varning, och i varje fall göra vi det, som här hysa en annan uppfattning än den, som förslagets förespråkare giva uttryck åt. Vi taga det verkligen såsom en varning för att här gå fram utan vidare på lagstiftningsvägen. Man har i utlandet även gjort den erfarenheten, att den ökade arbetsintensitet, som man tänkt skulle komma med den förkortade arbetstiden, icke alltid inträffat.

Herr statsrådet Undén nämnde, att man i olika länder anslutit sig till åttatimmarsarbetsdagen, och herr statsrådet anförde därvid bland annat Schweiz såsom ett exempel. Men herr statsrådet förbi-såg, att Schweiz icke är ett industriland i egentlig mening och att

Ang. lag om arbetstidens b gränsning.
(Forts.) således förhållandena där icke i nu förevarande avseende kunna tjäna såsom ett föredöme.

Hans excellens herr statsministern sade, att vi kunna förvänta, att Japan skall handla för att få åttatimmars arbetsdag. Ja, Japan handlar, men på ett annat sätt. Japan tar helt enkelt all *handel*, emedan detta land är i tillfälle att konkurrera på grund av den billiga arbetskraften. Men därmed står också den faran för oss, att vår industri och våra industriarbetare ej längre skola ha den beräknade förtjänsten, och det är ett förebyggande av den faran, som är drivfjädern för oss, och jag vill påstå, att det är även ett utslag utav välvilja och omtanke om arbetarna, när man vill trygga arbetstillfällena för dem och icke enbart ser till vad som i fråga om fritid kan göras eller icke göras.

Utskottets ärade ordförande nämnde, att vid Ljusne-Voxna-verken hade arbetsintensiteten ökats, sedan arbetstiden förkortats. Ja, det är möjligt, att så är fallet, och jag vill icke alls bestrida, att det kan vara så på vissa håll, men jag tror, att utskottets ärade ordförande skall få svårt att påvisa, att exempelvis vid statens järnvägar den minskade arbetstiden medfört någon ökad arbetsintensitet, i varje fall får man då mycket svårt att förklara den stora utökning av personalen, som där ägde rum samtidigt med arbetstidens minskning.

Jag skall här till sist visa, huru en sådan lag som denna skulle komma att träffa industrien, genom att redogöra för, huru det skulle ställa sig för en enda industrigren, nämligen bomullsspinnerierna. Där utgör skillnaden i produktionskostnaderna vid nuvarande och föreslagna arbetstid å 48 timmar i veckan, en ökning av 25 öre per kilogram enligt en av expert verkställd uträkning. Jag vill då såsom jämförelse nämna, att det tullskydd, som ifrågavarande industri åtnjuter å sina alster, utgör 18 öre per kilogram. Alltså blir hela tullskyddet borteliminerat genom den nu föreslagna minskningen i arbetstiden. Om nu Amerika icke går med på åttatimmarsdagen, förstår man lätt det läge, vari vi skola komma beträffande nämnda industri.

Det är ju naturligtvis så, att en majoritet kan driva igenom ett sådant förslag som detta, och den får ju själv avgöra, huruvida den därvidlag gör klokt eller ej. Men vi för vår del, som här hysa en annan mening och som här givit så klara signaler, som det över huvud taget är möjligt att ge, vi anse oss, herr talman, icke kunnat annat än förorda att lösningen av denna fråga överlämnas åt förhållandena, såsom de undan för undan utveckla sig, med bibehållande av våra möjligheter att konkurrera inom de olika yrkena. Vi ha icke velat vara med om att utan tanke på eller hänsyn till konsekvenserna lagstifta över hela linjen på en gång.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som här blivit framställt i den av herr von Sydow m. fl. afgivna reservationen.

Herr Andersson i Knäppinge Herr talman, mina herrar! Som kammaren här fått av hans excellens herr statsministern en den allvarligaste tillrättavisning, hur kammaren bör förhålla sig i denna fråga, så kanske det är litet vågat att uppträda och ha en annan mening. Jag väntade att av herr statsministerns anförande på något sätt kunna få en klarhet i de stora fördelar, som just denna lag skulle tillerkänna och tillskynda landet, men dessa fördelar voro, såvitt jag kunde uppfatta, av mycket ringa värde. Något reellt i det hänseendet kunde jag icke få fram mer än det, att arbetarna i Sveriges land skulle vara i behov av den frihet, som de genom den förkortade arbetstiden skulle få, för att därigenom på rätt sätt lära sig lägga sina röstsedlar i valurnan. Det är det enda reella, jag kan få fram i herr excellensens anförande, såvitt jag icke missuppfattat det hela. Jag tror för min del, att Sveriges arbetare i stort sett betacka sig för ett sådant betyg, ty de äro säkerligen så pass hemma i sina stycken redan nu, att de förstå den saken.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Men det är egentligen icke detta jag velat säga. Jag vill vid detta tillfälle, vid denna betydelsefulla lags antagande — ty att den antages är ju sannolikt — säga min mening och använda min grundlagsenliga rätt att avgiva den protest jag kan mot ett lagförslag, som enligt min uppfattning aldrig kan giva några fördelar, men vilka kanske framskymta för dem, som ivra för förslaget. Jag har egentligen icke hört någon, som framlagt några skäl för att det skall bli några fördelar. Det är endast ett behov, en vilja hos en viss del av folket, som skall tillgodoses. Det är ett hot, som här uttalats av hans excellens herr statsministern, för den händelse man motsätter sig detta, och han insinuerade, att något farligt blir i görningen, som vi egentligen skola komma ut för, men det är icke omtalat, vad som skall hända. Den taktiken har använts förut i andra frågor för att driva dem igenom, och den tycks fortfarande gälla såsom varande det bästa medlet att få fram de lagar regeringen vill genomföra. För min del tror jag icke det är lyckligt i längden att fortsätta på ett sådant sätt; det innebär ju egentligen en diktatorsmakt att på detta sätt framföra lagar och reformer. Om icke reformerna äro av någon bärande natur, någonting som medför nytta för samhället i längden, så torde det icke gå så bra, och de lagar och reformer, som tillkomma på detta sätt, torde komma att vara mottagna med ganska stor ovilja.

En liberal lantman sade här, att han icke velat betrakta denna fråga såsom bonde utan från den sociala synpunkten. Jag för min del vill betrakta och har betraktat frågan såväl från bondesynpunkt som ur den allmänna sociala betydelse den har, men jag har icke kunnat, hur pass jag än försökt anstränga mig, komma till något annat resultat, än att några fördelar av förslaget egentligen icke kunna påvisas eller framkonstrueras. Tänker jag på arbetaren såsom sådan, så kan det väl sägas, att det är en fördel för arbetaren, ifall han arbetar tio timmar, att han slipper arbeta mer än åtta och ändå få lika mycket betalt; detta kan ju anses som en fördel, när arbetaren icke har lust att arbeta längre, men det tror jag kommer att

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

straffa sig självt. Det är min uppfattning av saken, ty det är icke så, som här sagts och som tydligen framhålls av hans excellens statsministern, att inte lantbruket skulle ha någonting med den saken att göra, om industrien och industriarbetarna framstälde krav. Jag har i stället den uppfattning, att industrien och lantbruket och alla våra näringar, de äro alla lika behövliga inom vårt land, såvitt att vårt land skall fortsätta att stå på den kulturella nivå, som det för närvarande gör och man icke skall gå tillbaka till gamla tiders sätt att leva. Som det nu förhåller sig, är det min övertygelse, att alla samhällets olika näringsgrenar äro såsom ett enda urverk i en mekanism, de måste vara beroende av varandra, gå den ena näringen tillbaka, så övar det inflytande på andra.

Jag sade, att arbetaren säkerligen med tiden skulle betacka sig för dessa åtgärder, där han genom lagtstiftning av samhället förbjöds att använda sin kraft, sin förmögenhet som han har, för sin levnadsstandard, för sin framtida bärgning. Det kan aldrig vara lämpligt. Om nu, såsom enligt detta lagförslag är fallet, huvudsakligen industrien skulle beröras av lagen, så kan icke förnekas, att detta kommer att ovillkorligen förorsaka, att produktionen inom de olika industrigrenarna kommer att minskas i den mån man nedlägger kortare tid på arbetet. När denna produktion minskas, så står naturligtvis däri nedlagt kapital och förmögenhet i samma värde i alla fall, som de stått förut; produktionen blir mindre, men arbetet är lika dyrt. Kostnaden för den frambringade produktionen blir sålunda fullständigt lika, trots att den är betydligt mindre. Vem är det som är förbrukare av industriens produkter? Jo, det är utlandet och det är Sveriges folk, arbetare såväl som alla andra. Var och en behöver alltid något av det, som industrien frambringar, men priserna stegras, och där tages det igen. Att jordbruket skulle vara oberört av sådana förhållanden är omöjligt och det är egenodmigt att detta kunnat utsägas från så auktoritativt håll, som här varit fallet. Jordbruket, som är en så stor avnämare, en så stor förbrukare av den svenska industriens alster, får dessa sina förnödenheter härigenom väsentligen fördyrade, dess förbrukningsartiklar bliva dyrare, och arbetskraften måste också bliva fördyrad, såsom det här framhållits. Vad blir följden? Jo, följden blir den, att jordbruket kan icke producera på samma sätt eller till samma billiga priser som det förut kunnat göra. Vål kan måhända majoriteten här tänka: det finnes medel, redan prövade under kristiden mot detta: Jordbruket kan tvingas att lämna sina produkter. Ja, men det blir kanske svårare att tvinga dem som bruka jorden att arbeta. Det kanske icke blir så lätt. Det måste nog finnas en vilja att arbeta även på detta område.

Alla dessa förhållanden komma säkerligen att inverka från den ena näringsgruppen till den andra på ett sätt, som med nödvändighet måste återverka även på arbetarna. Det är endast en kretsgång i det allmänna ekonomiska livet detta.

Men principen? Hans excellens herr statsministern sade, att han icke kunde frågå, att principen var riktig. Ja, jag har icke

hört någon motståndare till förslaget säga, att det var en oriktig princip att med straff och förbud belägga arbete, som utfördes å tider, då man kunde arbeta. Jag kan icke förstå, dem som påstå, att en sådan princip är riktig.

Vid ett samtal med en kamrat från socialdemokratiska partiet i detta ämne fann jag hans mening vara, att det måste bliva samma effektivitet med arbetet härefter, och bleve så ej efter denna lags införande fallet måste man naturligtvis genom lagstiftning sörja för att arbetet bleve mera intensivt. Ligger icke den tanken bakom förslaget, att om en viss arbetstid är genomförd och det då är någon, som icke vill fullgöra det arbete, som motsvarar samhällets behov, man då skulle kunna ålägga arbetaren att så och så mycket skall du arbeta. Ja, det skulle bliva skönt för våra arbetare, om det bleve på det sättet. Jag håller icke för otroligt, att om man håller på med att lagstifta på denna väg, så att det blir allt kortare och kortare arbetstid — och jag tror icke, att våra produktionsbehov komma att minskas, utan det blir samma konsumtion av alla produktionens alster — så måste följden bliva, att alla arbetare åläggas ett intensivare arbete. Och jag undrar, om det icke kan bliva så, som jag såg uppgivas i några tidningar — jag vet icke, om dessa uppgifter äro riktiga, men jag tror det, ty de voro hämtade från tidningar, som önska, att detta förslag skall genomföras och som alltså icke torde ljuga på denna punkt — nämligen att i Ryssland tvingades arbetarna, som icke ville arbeta på sådant sätt, som myndigheterna krävde, att det skulle arbetas. Ja, konsekvenserna kunna naturligtvis icke stanna vid annat om man fortsätter med att förkorta arbetstiden på lagstiftningen väg. Jag tror icke på denna princip, det vill jag säga till hans excellens herr statsministern om han icke hört det från någon annan motståndare till denna lag.

Det är sålunda icke underligt, att det framkommit så mycket gensagor mot denna lag då den nu, såsom saunolikt är, kommer att antagas. Men det förvånade mig, att så många av mina yrkesbröder bland liberala partiet som ändock tillhöra de borgerliga, icke vågat i detta fall uppträda och säga sin mening. Ty det går icke att övertyga mig om att deras tankar överensstämja med detta lagförslag. Men deras ställning till frågan är en sak, som jag icke har med att göra, därom få valmännen senare bestämma. Jag har endast för min del velat uttala min bestämda gensaga mot en lagstiftning, som går i den riktningen, att man vill förbjuda folk att arbeta, ty det gör denna lagstiftning och intet annat. Även, om man har vilja och förmåga att arbeta, så skall man ändå icke få göra det. Det är principen, och en lagstiftning, som går i den riktningen kommer enligt min uppfattning icke att bliva lycklig. Därför är det också av betydelse, att man vid kammarens protokoll får fästa den sanningen, så att den står kvar för kommande tider.

Herr talman, jag skall icke spilla flera ord på denna sak. Jag har med detta allmänna resonemang bara försökt visa, att jag för min del icke tror på riktigheten av den principen, att stifta lagar, som hindrar folk att arbeta.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr von Sydows m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservation.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr Lindman riktade nyss ett par repliker till mig med anledning av den kritik jag i förmiddags ägnat åt innehållet i hans och hans medreservanterns reservation. Herr Lindman framhöll sålunda, att han i sitt anförande i dag på förmiddagen sagt, att så gott som alla industrier behandlades lika i det här lagförslaget, och det uttalandet ville han stå för. Jag vill i anledning därav erinra, att jag riktade mig i första hand mot utskottsreservationen, däri det står, att man här med varandra likställde alla näringsgrenar och att detta icke kunde vara riktigt. Det var detta påstående, som jag kritiserade, och jag vågar hålla före, att denna min kritik står sig.

Vad vidare arbetsintensiteten beträffar, framhöll herr Lindman, att en högre arbetsintensitet såsom en följd av en minskad arbetstid förekomme i mycket få fall. I anledning därav vill jag erinra, att min kritik riktade sig mot utskottsreservationens uttalande, »att knappast några sakkunniga torde hysa förhoppningar om en ökad arbetsintensitet som en följd av arbetstidens förkortning». Även i detta fall håller jag före att min kritik står sig.

Vad slutligen beträffar förhållandet till främmande länders lagstiftning, så har redan herr statsministern svarat herr Lindman. Jag vill helt kort säga, att det redan är omkring 10 stater, som i lag infört åttatimmarsarbetsdag, och det är ytterligare 5 eller 6 stater, där lagförslag framlagts i ämnet och snart komma att antagas. Då beror det på vilket som är viktigast: att såsom jag och många med mig finna denna lagstiftning vara ganska nära sitt internationella förverkligande, eller att såsom herr Lindman säga, att ännu är det åtskilligt, som i detta hänseende återstår.

Vad slutligen beträffar den amerikanska lagstiftningen, så framhöll herr Lindman, att denna hittills varit sådan, att det stått arbetare och arbetsgivare fritt att genom frivillig överenskommelse sätta den ur kraft. Det är riktigt vad flertalet lagar på detta område beträffar. Lagarna säga, att så och så skall det vara, om det icke bestämmes annorlunda genom överenskommelse. Men, som jag hade äran framhålla för herr Lindman, då vi i våras diskuterade saken, har det verkligen på senare åren stiftats en del amerikanska lagar, som icke innehålla detta förbehåll, och jag nämnde bland dessa Missisippis 10 timmarslag av 1912, Oregons 10 timmarslag av 1913 och Alaskas 8 timmarslag av 1917.

Till sist skall jag be att få säga ett par ord i anledning av herr Normans i Läckeby anförande. Herr Norman uttalade sitt oförgräpliga ogillande av den föreslagna lagen. Herr Norman sade, att det var en dum lag, och han förklarade, att han komme att strunta i lagen, att han ämnade handla i strid mot den. Nu är det ju så, mina herrar, att här på detta rum råder en mycket vidsträckt yttrandefrihet. Detta är alldeles i sin ordning. Talmannen är mycket tålmodig, och det är bra, att han är det. Vi äro vana att i denna kammare höra

meningar uttalas, som skarpt strida mot våra egna. Vi äro vana att höra temperamentsfulla ogillanden av meningar, som äro oss själva dyrbara, och vi äro vana att icke taga detta så hårt. Om nu herr Norman säger, att han finner, att lagen är dum, så må det vara hans rättighet; det är ingen som fäster sig vid det. Något annorlunda förhåller det sig, när herr Norman säger, att han ämnar strunta i lagen, om den blir antagen. Det är nu visserligen så att det svenska rättssamhället, byggt på lagens grund, icke ramlar, om herr Norman struntar i den ena eller den andra lagen. Samhället har medel mot lagtrots och har Gud ske lov kommit till rätta med större och farligare lagtrotsare än herr Norman i Läckeby. Det är icke från den synpunkten som yttrandet är beklagligt. Men det finnes något, som heter känsla för vad som är värdigt och lämpligt. I det avseendet vill jag säga, att vi här i kammaren icke anse att ett sådant yttrande som det anmärkta passar på det här rummet. Det anstår icke en lagstiftare att uttala sig på det sättet. Herr Norman kan mycket väl säga, att han icke fäster sig vid mitt omdöme i detta fall. Det är hans rättighet. Känslan för vad som passar är så olika här i världen, och jag har icke stor förhoppning att i det avseendet kunna öva något inflytande på herr Norman. Men jag har den meningen, att det bör sägas ifrån, att kammaren icke delar herr Normans uppfattning om vad parlamentarisk anständighet kräver.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Carlson i Alvhöjd: Herr talman! Jag skulle icke tagit till ordet i denna debatt, framför allt icke vid denna sena timme, om icke från visst håll gjorts några inlägg, som jag anser så ovederhäftiga, att de absolut måste bemötas, i den mån så icke tidigare skett. Det gäller förnämligast ett uttryck av herr Norman, som påstod, att stora grupper av arbetareklassen i detta land skulle icke önska någon förkortning av arbetstiden utan vara av motsatt uppfattning. Herr Magnusson i Tumhult gick avsevärt mycket längre i liknande påstående i det han framhöll, att majoriteten av folket i detta land skulle vara motståndare till en förkortning av arbetstiden.

Dessutom framhöll herr Norman, att det skulle vara de sämre elementen bland arbetarna, som framför allt skulle sträva efter en förkortning av arbetstiden samt att dessa element, och väl också en del andra arbetare, skulle använda den så uppkomna fritiden till en del privata angelägenheter såsom flirt, kortspel och dans. Samma uppfattning hyste också herr Larsson i Kroken, då han ställde sig mycket skeptisk till frågan huruvida det vore klokt och nyttigt, att arbetareklassen fick större fritid, enär den härigenom otvivelaktigt skulle komma att demoraliseras. Det skulle naturligtvis kunna anses som tillräckligt starkt bevis för hur oriktig denna uppfattning är, om jag anförde de tusentals strider som arbetareklassen i detta land fått utkämpa i form av lönerörelser, vilka till sist blivit resultatet av arbetsnedläggelser av större eller mindre omfattning. Dessa strider hava också gått ut på en förkortning av arbetstiden, och man har också efter mycket hård kamp och

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

stora uppoffringar så småningom lyckats tillkämpa sig en halvtimmes inskränkning i arbetstiden då och då. Jag skall emellertid inskränka mig i min motivering och endast uppehålla mig vid den yrkesgren, i vilken jag själv arbetat under 20 år samt med stöd av min personliga erfarenhet och min kännedom om förhållandena försöka vederlägga de båda påståenden, som gjorts här, nämligen dels att arbetarna själva icke skulle vilja en förkortning i arbetstiden och dels att en sådan förkortning skulle komma att användas på ett sätt, som skulle försätta arbetareklassen i en sämre moralisk ställning än om den längre arbetstiden bibehölles.

Jag har arbetat under 20 år inom stenindustrien. Såsom var och en, som känner till de förhållanden, som råda inom denna industri, har sig bekant, var arbetstiden förr fullkomligt fri. Innan organisationerna kommo till, arbetade man i regel 12, 14 upp till 16 timmar per dagn. När sedan fackorganisationerna bildades, 1897 och de närmaste åren därefter, blev det deras första uppgift, när de samlades till gemensamma överläggningar att ena sig om en förkortning i den dittills rådande långa arbetstiden. Det blev som sagt ett genomgående, frivilligt krav, som arbetarna ställde till sig själva såsom varande absolut nödvändigt för att nå fram till bättre förhållanden. Det skedde således alldeles omedelbart och på frivillighetens väg en förkortning av arbetstiden med 2, 4, 6 timmar, ned till tio timmar, och på några platser, såsom där jag arbetade, ned till 9 timmar. Vad vittnar detta om? Vittnar det om, att herrar Norman och Magnusson i Tumhult ha rätt i sitt påstående, att arbetarna icke önska en förkortning av arbetstiden? Nej, det vittnar väl tvärt om, att så snart man fick den ringaste uppfattning om den väg man borde gå när det gällde arbetarnas intellektuella och moraliska lyftning, så var det en förkortning av den alltför långa arbetstiden, som man framför allt borde åvägbringa. Det visade sig också av förhållandena inom denna industri — och detta kan måhända tjäna till belysning av hela det föreliggande spörsmålet — ty alldeles betydelselöst torde det icke vara — att stenhuggarna vid de arbetsplatser, där man kommit ned till nio eller tio timmars arbetsdag, förtjänade en dagsinkomst, som var fullt ut lika stor som den de förtjänade, då man arbetade tolv eller fjorton timmar om dagen. Det var ju också så, och många i denna kammare kunna intyga det, att en stor del av denna arbetstid under vintern förlöpte vid lyktans sken. Arbetet bedrevs i små kojor eller hyddor, vilket naturligtvis var mycket osunt, då ju allt det damm, som uppkommer vid detta arbete, lätt lägger sig på bröstet och sålunda bidrager till ogynnsamma hygieniska förhållanden på arbetsplatserna. Genom frivillig överenskommelse inom organisationerna själva avskaffade vi detta arbete vid ljus under vintertiden, så att det fullständigt försvann, och numera arbetas endast vid dagsljus. Vi ha följaktligen under vintern en arbetstid, som håller sig vid 8 $\frac{1}{2}$ à 9 timmar. Till talet om fritidens användande ställer jag den moraliska nivå som stenhuggarna stå på nu, mot för 25 år sedan.

Detta är ett litet exempel ur det praktiska livet, och jag tycker, att det talar med oemotståndlig styrka mot de påståenden, som gjorts här, att arbetarna icke skulle sträva efter en förkortning av arbetstiden. Det har anförts, att utskottets förslag till lagstiftning på detta område icke framkallat den entusiasm här i kammaren, som särskilt herr Lindman efterlyste. Jag skulle för mitt vidkommande vilja säga, att om propositionen eller utskottets förslag, från arbetarnas synpunkt sett, icke företett så många brister, som verkligen är fallet, så skulle detta förslag hälsats med ovanligt stor entusiasm från arbetareklassens sida. Men jag vill även tillägga, att trots de bristfälligheter, som vidlåda förslaget, hälsas det dock med stor tillfredsställelse av hundratusentals människor i detta land. Jag syftar då närmast på de arbetare, som äro sysselsatta inom textilindustrien, vilka för närvarande arbeta 10 à 10 $\frac{1}{2}$ timmar. Jag är livligt övertygad om, att det unga Sverige och det äldre också, men framför allt den ungdom, som vid 15, 16 års ålder kommer in på arbetsmarknaden inom textilindustrien, skall gemensamt hälsa en förkortning av arbetstiden till åtta timmar med synnerligen stor entusiasm. Man har hänvisat till en frivillig överenskommelse mellan arbetare och arbetsgivare, men för min del får jag säga, att skulle t. ex. textilindustriens arbetare vänta, tills de genom egen kraft kunde genomföra denna förkortning i arbetstiden, skulle de säkert få vänta åtskilliga decennier ännu, innan de genom egen styrka, sådan de äga den i sina organisationer, skulle få arbetsgivarna att underteckna en överenskommelse om arbetstidens begränsning till åtta timmar.

Till sist vill jag till herr Norman säga, att vill man ha ett bevis för arbetareklassens sundhet, dess motvilja mot snusk och dess kärlek till renlighet, så finner man ett sådant i dess ställning till herr Norman. När han som folkförbundsagitator hycklade överdriven kärlek till arbetareklassen, då blev han bortsparkad av densamma, men när nu kärleken förbytt i hat, då hata icke arbetarna herr Norman, då skratta de ut honom. Jag ber att få instämma i den socialdemokratiska reservationen vid det föreliggande förslaget.

Herr Norman: Jag begärde ordet för att få rikta en vördsam och ödmjuk replik till herr statsministern, som bade vänligheten att något omnämna det anförande jag förut haft. Hans excellens hade vänligheten säga, att mitt anförande delvis var av den beskaffenheten, att det icke främjade min heder. Då hans excellens sålunda hade vänligheten att indraga min personliga heder i debatten här och föra detta till riksdagens protokoll, ber jag få säga, att jag funnit det vara med min personliga heder och min rätt som riksdagsman fullkomligt förenligt att hålla på min grundlagsenliga rätt att till riksdagens protokoll föra min mening i den föreliggande frågan. Vid en tidigare tidpunkt, innan det demokratiska genombrottet var så pass fullständigt som nu, hade det väl näppe-ligen kommit i fråga att från den plats, där hans excellens befinner sig, göra ett uttalande sådant som det nyss hållna.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

I hans excellens' anförande förekom vidare ett förvanskande av vad jag nyss yttrat, vilket föranleder ett bemötande från min sida. Denna förvanskning förefaller mig något oöndomlig, då hans excellens befann sig framför talarstolen och således måste ha uppfattat vad jag yttrade. Han ville lägga i min mun, att jag sagt, att kravet på förkortning av arbetstiden kom från håll, där man ville utnyttja denna förkortning till flirt och kortspel. Jag yttrade, och jag vill rikta detta även till den föregående ärade talaren, att det finnes delade meningar i denna fråga. På många håll råder nämligen icke alls någon entusiasm för en lag, som förbjuder folk att träffa frivilliga överenskommelser om arbetstiden. Men jag nämnde också, att bland dem som mest högröstat kräva denna begränsning finnes kanske närmast dem, som icke komma att använda den ökade fritiden till intellektuellt arbete och till familjeliv — detta redan av den anledningen, jag vill säga detta en passant, att de ingen familj ha — utan komma att använda den till helt andra saker.

Skall detta betraktas som en ohemul beskyllning från min sida, så vill jag erinra om, att det icke är så många dagar sedan som en ledamot av denna kammare tillhörande statsministerns eget parti, nämligen professor Kjellberg, höll ett offentligt föredrag, där han just påtalade detta förhållande och påpekade den tilltagande obenägenheten hos vår tids ungdom att ägna sig åt allvarligt intellektuellt arbete och sörja för en bättre fostran av och bildning åt sig själva, utan använda sin fritid och sin ökade fritid i många fall just åt sådana saker som jag pekade på.

Jag tror det blir något svårt att jäva, att det förhåller sig så på många håll, och jag anför detta som ett exempel, inte som något annat.

Herr statsministern nämnde vidare något om att man bör ge arbetarna tid till familjeliv och låta dem få tillfälle att bilda sig i allmänna angelägenheter o. s. v. Däri skulle då ligga den anklagelsen, att vi på högernsida, som nu motsätta oss dessa lagbestämmelser och detta fastslående vid det förslag, som nu föreligger, icke skulle unna arbetarna något gott. Statsministern erinrade i början av sitt anförande om att åtskilliga högertalare, och däribland även undertecknad, dock uttalat sympatier för vissa åtgärder i detta avseende. Jag får för min del förklara, att jag gärna ser ökade möjligheter beredas åt alla inom detta land att skaffa sig tillfälle till större, trevligare och rikare familjeliv, till ökad intellektuell utbildning o. s. v., men vad jag motsätter mig, är tvångslagstiftningen, och jag tillät mig att litet ironisera över huru just frihetspartierna i vårt land ådagalagt sitt frihetsintresse på det underliga sättet att de vilja insnöra folket i allt starkare tvångsband. Det är icke att tala lättsinnigt, som hans excellens herr statsministern yttrade sig, i fråga om åttatimmarsdagen, utan det är endast att framhålla den riktiga uppfattningen inom vida lager av vårt folk om en sådan tvångslagstiftning. Jag ber att få erinra hans excellens herr statsministern, och även herr Lindqvist i Kosta, om vad en talare, till-

hörande herr statsministerns eget parti helt nyss yttrade, nämligen att till honom hade från socialdemokratiska arbetare meddelats betänkligheter emot lagen. Det är alltså ett understrykande av riktigheten av vad både jag och mina partikamrater ha sagt.

Hans excellens herr statsministern erinrade vidare om att vår kritik, då vi säga, att påståendet i den kungl. propositionen om att arbetstidens begränsning vore ett nästan internationellt faktum är oriktigt, skulle sakna all grund. Hans excellens nödgades dock själv påpeka, att undantag finnas både i vår världsdel och utanför densamma — och utanför densamma beträffande sådana industriländer som Amerika och Japan, av vars konkurrenskraft vårt näringsliv nog kommer att få känning. Vi hade alltså fullkomligt rätt att kritisera det påståendet, att arbetstidens begränsning numera vore ett nästan internationellt faktum. Vår kritik var fullkomligt befogad.

Herr borgmästare Pettersson i Södertälje höll sedan ett anförande, som jag tyvärr icke var i tillfälle att höra annat än i dess allra sista del, men av denna tyckte jag mig finna, att herr Pettersson vände sig mot ett uttalande i slutet av mitt anförande, som jag gärna medger kanske kom att få en mindre lämplig formulering. Det kan väl hända litet var, då man icke utarbetat sitt anförande på förhand utan talar på rak arm och polemiserar mot strax förut hållna anföranden, att formen kan lämna åtskilligt övrigt att önska.

Vad jag i mitt anförande i det stycket framhöll var, att denna lagstiftning ledde till rent absurda konsekvenser, som rent av tvinga fram lagbrott, tvinga människor att handla emot de lagbestämmelser, som göras, och att detta skulle kunna hända t. o. m. en medlem av denna kammare. Handen på hjärtat, mina herrar, jag frågar, och jag vill t. o. m. ifrågasätta, om det finns så synnerligen många i denna kammare, som icke under de krisår, vi genomlevat, med eller mot bättre vetande tvingats att gå emot en eller annan kristidsbestämmelse. Dessa mången gång olämpligt tillkomna kristidsbestämmelser torde få utgöra en liten varning att, då det nu gäller en lag av så betydelsefull natur som den, som här föreligger, icke också ramla i väg med den forcerade fart, varmed allting nu skall drivas, så att vi få en olämpligt formulerad lagstiftning med luckor och hål och delvis inkonsekvenser, som rent av uppmanna till vanvårdnad för såväl lag som lagstiftare.

Jag anförde i mitt anförande exempel på hur pass absurda förhållandena kunna bli, där på två bredvid varandra liggande platser helt olika lagbestämmelser tillämpas. Det blir då absolut omöjligt att få in i vanligt sunt folks huvud, att detta kan vara en väl övervägd och välbehörlig lagstiftning, som de skola efterleva, då det under enahanda förhållanden finns en viss bestämmelse, som gäller för den ene, och en annan för den andre. Detta kommer som sagt att medföra en bristande respekt för lagstiftare och lag, som varken är gagneligt för oss själva eller för vårt land eller dess utveckling. För dessa påståenden står jag fortfarande, och jag tror.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning
(Forts.)

att litet var av er, mina herrar, skola, därest lagen går igenom, framdeles få tillfälle att komma under fund med att dessa anmärkningar äro fullt befogade.

Gentemot den siste ärade talaren skulle jag till sist vilja säga, att, då han vill lägga såväl i min som i herr Magnussons i Tumhult mun, att vi ha velat motsätta oss all rätt för arbetarna att önska förkortning av arbetstiden, citerar han våra ord fullständigt oriktigt. Jag erinrar ännu en gång om vad jag tidigare sagt, att stora lager av vårt lands befolkning, däribland även socialdemokratiska arbetare, reagera emot det tvång, som hindrar frivilliga överenskommelser, och som med böter belägger arbetsamheten. Det är mot detta, som vi rikta vår kritik, och det är detta, som föranleder oss att yrka avslag på förevarande lagstiftning.

Herr talman, jag vidhåller mitt förut gjorda vrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Jag måste börja med att be kammaren om ursäkt för att jag för tredje gången i dag begär ordet i denna fråga, och att jag gör det så sent. Det är dock nödvändigt, därför att jag icke kan låta det anförande, som hans excellens herr statsministern hållit vid denna sena timme på natten, stå alldeles oemotsagt. Herr statsministern började sitt anförande med att han under debatten i första kammaren och i denna kammare förgäves sökt komma underfund med, vilka principiella linjer, som följdes av dem, som voro motståndare till lagen. Han undrade, om det var emot en lagstiftning över huvud taget, som man uttalade sig, eller om det allenast var emot att en lagstiftning just nu kom till stånd. Jag skulle då vilja säga, att jag icke kan fatta, hur en man med statsministerns snabba uppfattningsförmåga kan draga en sådan slutsats av vad som här sagts. Jag tror, att alla de, som i denna kammare uttalat sig emot lagen — jag har icke hört debatten i första kammaren — uttryckt sig ganska tydligt i detta fall. Vi ha alla uttalat oss som tydliga principiella motståndare till en sådan lagstiftning som denna — det ligger åtminstone i mitt anförande — men det är ju klart, att omständigheterna i ett land kunna tänkas vara sådana, att en dylik lagstiftning skulle kunna vara fullkomligt nödvändig. Det är ju klart, att så kan vara förhållandet, men äro förhållandena sådana i vårt land? Nej, det äro de icke. Förhållandena äro ingalunda sådana på detta område, att de skulle behöva påkalla ett ingripande av en lagstiftning för att tillrättalägga något, som vore fullkomligt orimligt. Man talar om arbetstiden såsom om det vore kanske 12 à 14 timmar, under det att man i själva verket förbiser, att arbetstiden inom industrien genom frivillig överenskommelse undan för undan satts ned, så att överdrivet långa tider knappast kunna sägas förefinnas.

I övrigt finner jag det fullkomligt konsekvent och riktigt, att jag började mitt anförande med att tala om det principiella motstånd, som vi ha mot lagen, och att sedermera, då jag vet, att saken ligger så, att lagen antagligen antages i alla fall, söka påvisa de faror, som äro förenade med ett antagande av lagen just nu. Det är

fullkomligt klar logik i ett anförande, som är lagt på det sättet, och det borde knappast behöva bliva utsatt för någon anmärkning.

Är det värt, säger herr statsministern, att stoppa upp denna stora sociala fråga, en av de största angelägenheter, som vi ha, blott därför att stora uppoffringar äro förenade därmed? Ingen — det vågar jag säga — underkänner betydelsen av de sociala frågorna. Ingen vill underkänna dem, och ingen gör det säkerligen heller. Det är väl dock så, att möjligheten att kunna framföra de sociala frågorna är beroende på landets ekonomiska möjligheter att genomföra dem, och att hela nationen har en sådan förmåga, ty saknas detta underlag, kan man tala om sociala reformer huru mycket man vill, men de komma då icke heller till något utförande, därför att det är den ekonomiska grundvalen, som är underlag för det hela.

Herr statsministern fortsatte med att denna lag är ett oerhört stort intresse för de stora massorna. Ja, jag är övertygad om att ett sådant stort intresse förefinnes. Det är ju endast att konstatera faktum, men vad som skiljer oss åt, herr statsministern och mig, vid bedömandet av denna fråga, är, att han, därför att detta stora intresse förefinnes, endast vill taga hänsyn därtill och säga, att då måste man naturligtvis skapa en lagstiftning, som tillgodoser ett sådant intresse, under det att jag i hela min uppfattning mest tänker på den sidan av saken, om samhället verkligen har förmåga att kunna genomföra det. Jag tänker i främsta rummet på vad som är möjligt, och vad som icke är det.

Sedermera kom herr statsministern in på frågan om huru denna lagstiftning är tillämpad i olika länder, och han gav oss en exposé över huru därmed förhåller sig. Därvid uttalade herr statsrådet sitt ogillande över vad lagrådet anförde i sitt yttrande över saken. Jag vågar säga, att jag för min del icke skulle velat använt sådana uttryck om en sådan institution om lagrådet, som herr statsministern använde. Jag har inte med den saken att göra, men jag har aldrig för min del i lagrådets uttalanden trott mig finna någon tendens att vilja polemisera eller undandölja något för att starkare framhäva något annat, utan jag har alltid trott, att man absolut kunnat lita på denna institution, och det gör jag alltjämt, och jag har trott, att de framhållit fakta och intet annat.

För övrigt vill jag säga, att det är ju icke så helt med åttatimmarsdagens införande i alla länder. Det kan naturligtvis sägas, att det blivit genomfört i åtskilliga länder. Herr statsministern påpekade, att vi ju glömma bort våra grannländer. Vi ha Finland, där han dock gjorde den lilla reservationen, att många undantag göras från lagstiftningen, och Danmark, där han gjorde den reservationen, att den till stor del införts genom avtal och icke genom lagstiftning. På tal om Danmark, Norge och Finland skulle jag vilja erinra om att herr statsministern alldeles glömt bort en ändring, som regeringen gjort i det föreliggande förslaget, nämligen att regeringen satt tiden till åtta timmar per dag, medan, såvitt jag vet, både Norge och Finland ha åtta och en halv timme. Lika fullt säger herr statsministern, att det väl är lämpligt att jämföra oss med dessa mindre,

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

närliggande länder, Norge, Danmark, Finland och även Schweiz. Jag tror, att däri begär statsministern ett mycket stort misstag. Norge som industriland har icke alls den konkurrensmöjlighet, som de stora industriländerna ha, Finland har det ännu mindre, och Danmark som industriland kan icke jämföras på något sätt med Sverige som industriland. Nej, det är ett misstag detta att tro, att vi skola jämföra oss med dessa länder, som äro små liksom vi. Nej, vi skola jämföra oss med de stora länderna, med vilka vi ha att konkurrera, och som ha industriprodukter, som äro likartade med våra. Det är just därför, som jag kommer in på frågan om huru förhållandet är i Förenta staterna, och huru förhållandet är — jag vågar säga det — i Japan, även om det ger tillfälle till ett litet löje på stastrådsbänken att tala om det landet i det sammanhanget. Jag skulle vilja säga, att då man talar om Japan, får man icke glömma, att det kan finnas en gul fara på ett visst ganska viktigt område av den svenska industrien, nämligen beträffande tändsticksindustrien. Det är så lätt att säga, att det är nästan löjligt att tala om Japan. Jag anser det dock icke vara löjligt. Det vågar jag säga, att särskilt vad Förenta staterna beträffar, är den faran ingenting att skratta åt, ty den är allvarlig, och den föreligger. Amerika är ett industriland sådant, att det helt enkelt genom sina åtgärder kan, om det vill, krossa ett sådant litet industriland som Sverige.

Vi böra även beakta de ekonomiska synpunkterna, säger herr statsministern, men det är orätt av honom, da han säger, att man från det håll, som jag representerar, endast skulle ha sett på de ekonomiska synpunkterna och intet annat. I andra länder — så föllo hans ord — har en avvägning ägt rum. Ja, jag prisar herr statsministern lycklig, om herr statsministern med lätt hjärta kan säga, att den lag, för vars genomförande han varit den främsta drivkraften, icke kommer att bereda oss några bekymmer. Jag vågar säga, att han då är en ganska modig man, om han så utan vidare kan säga, att man kan taga detta förslag utan att behöva frukta något. Har herr statsministern och regeringen gjort den avvägning, som han talar om att andra länder gjort? Var finnes denna avvägning i den kungl. propositionen? Jag vågar säga, att den kungl. propositionen, som förelåg i våras, icke innehöll någon sådan avvägning, utan den innehåller ett tal, som delvis av mig måste betecknas som ganska lättsinnigt. Man säger ungefär som så, att låt oss nu göra det, folk vill ha det och det är väl icke så farligt. Man slår helt enkelt i luften de anmärkingar, som göras mot förslaget, men man glömmar, att de stora industriländerna arbeta under betingelser, som äro helt annorlunda än våra. Man glömmar helt enkelt deras möjlighet till massproduktion och deras befintliga massproduktion. Man säger, att vi skola införa åttatimarsdagen, så kunna vi sedan kämpa på jämn mark. Ja, mina herrar, jag tackar jag, att kämpa på jämn mark med Förenta staterna, det skulle Sverige just vara man till att göra. Då skulle vi säkert snart draga det kortaste strået. Jag frågar: Vad batar det till att tala om sociala reformer, om vårt land skall utmattas genom sådana åtgärder?

Är det praktisk politik, säger slutligen herr statsministern, att tala om att man skall införa detta genom avtal? Sedan följde hans framställning om de stora svårigheterna, som då skulle uppstå med strider på arbetsmarknaden o. s. v. Ja, tror verkligen någon av herrarna här, att vi äro befriade från stora strider på arbetsområdet? Tro icke herrarna, att denna strid kommer ganska snart och kanske även strid om arbetstiden? Man har genom denna lagstiftning fått en möjlighet att arbeta mer än åtta timmar. Kan det icke bli strid därom? Tror icke herr statsministern, att det kan bli strid om än kortare tid? Jag vågar hålla före, att den strid kommer ganska snart, som regeringen inbjudit till i sin proposition genom bestämmelsen om 48 timmar i veckan och åtta timmar om dagen i stället för åtta och en halv.

Då herr statsministern talar om avtalsvägen, förbiser herr statsministern alldeles den stora möjlighet till anpassning, som ligger i anordning med avtal. Genom avtal kan under dåliga tider arbetstiden förlängas, den kan förkortas under goda tider, den kan utsträckas för en industri och förkortas för en annan. Det innebär en möjlighet till anpassning, som icke alls föreligger i det nu föreliggande förslaget, och det har just varit en av de anmärkningar, som jag har haft emot detsamma.

Flertalet främmande länder, säger herr statsministern, kämpa med stora svårigheter, framkallade av kriget och deras stora kostnader härför. Ja, det är ju mycket lätt att säga, och det är ju alldeles klart, att så är, men även i det fallet återkommer jag till Förenta staterna, och jag återkommer även till Japan, men jag skall tillåta mig att endast hålla mig till Förenta staterna, eftersom herr statsministern icke tycker om att man talar om Japan. Har man möjligen icke observerat det kraftiga fartygsbyggande, som pågår i Förenta staterna, huru den ena miljonen ton fartyg efter den andra sättes på stapeln och sedan går i sjön? Har man icke observerat den kraftiga penetration, som Förenta staterna står i begrepp att göra i en mängd länder, huru denna rörelse understöddes av stort kapital, och huru kraftiga ansträngningar göras för att tränga in just på sådana områden, där vi förut varit, och där det ligger nära till hands, att vi skulle fortsätta att vara. Har man icke för övrigt i allt detta förbisett de stora skiljaktigheter, som förefinnas mellan de stora industriländerna och ett sådant land som Sverige. Då statsministern nu säger, att vi skola jämföra oss med de små staterna, har han alldeles förbisett skillnaden mellan de stora och de små staterna. Herrarna behöva endast ett ögonblick tänka på England med dess kolresurser, med vilka det behärskar världen, och vilka kol den svenska regeringen måste kompensera med trävaruskeppning på svenskt tonnage för att få kol till de svenska fartygen, utan att man lyckats tillförsäkra den svenska industrien något kol. England bestämmer priset på kol till Sverige. På många andra områden kan England göra på samma sätt, därför att det genom sina kolonier behärskar tillgången på råvaror som bomull, ull, tenn och andra metaller. Hur är förhållandet t. ex. med Förenta staterna? Jo, de ha sina koltill-

Andra kammarrens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 9. 6

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

gångar, de ha smörjoljor och brännolja, naturlig gas och råvaror som bomull o. s. v. Det är med dessa stater, som man vill jämföra oss, och man anser, att den svenska industrien skall konkurrera med dem på jämn fot. Det ena landet är dock rikt, det andra fattigt, men man fäster intet avseende vid detta utan vill leva i detta land alldeles som om vi voro ett rikt land, som kunde uppträda och inrätta sig alldeles som de stora staterna i tävlan med dem. Jag tror, att däri ligger ett grundfel i hela uppfattningen, som icke är att förbise.

Till slut endast ett ord. Det gäller sista delen av herr statsministerns anförande, i vilken herr statsministern ingår i en polemik mot högern som parti och framställer spörsmål, huruvida högern verkligen skulle, om det varit i ansvarig ställning, velat taga på sig ansvaret för att icke antaga lagen. Detta är en beskyllning emot ett helt parti, som jag för min del på det bestämdaste måste bedja att få avvisa, och som jag dessutom finner ganska opåkallad. Jag är övertygad om att den frågan då även kunnat göras många gånger, då herr statsministern varit i opposition, men jag kan icke erinra mig, att den blivit gjord och jag skulle ej vilja göra den. Beträffande denna sak, skall jag för övrigt be att få erinra om att i våras, då första kammaren hade förmåga att fälla förslaget, herr statsministern kanske erinrar sig att första kammaren också gjorde det, vilket ju talar för deras ansvarskänsla. Det vore ansvarslöst, sade herr statsministern, om icke han och regeringen i den ställning, de hade, hade handlat. Sedermera följde en exposé över hur regeringen handlat i olika fall, en exposé, som ju tydligen visar, att det var med en viss avsikt att få beröm för saken, och huru man handlat, och hur kraftigt man ingripit.

Herr statsministern tillät sig ett omdöme om vårt parti, att vi icke handlat så, som vi skulle ha gjort, om vi varit i ansvarig ställning. Det kan då också vara min rätt att fälla ett omdöme om herr statsministerns politik. Jag är icke aldeles säker på att det alltid varit så, att man velat handla, utan understundom har det ganska säkert berott på att man fallit undan för opinionen.

Herr Olsson i Berg: Herr talman, mina herrar! Om regeringen hade framlagt ett förslag om att varje svensk man eller kvinna, som är begåvad med god hälsa och krafter bör arbeta minst åtta timmar om dagen eller dygnet, hade man kunnat räkna ett sådant förslag för mera förnuftigt än det nu föreliggande förslaget. Jag vill härmed icke hava sagt, att ett dylikt förslag borde framläggas, ty överenskommelse, självbestämmanderätt, ansvarskänsla och frihet härutinnan äro väl att föredraga, och jag förstär icke, huru socialisterna kunna vara med om något tvång vare sig på ena eller andra hållet härutinnan, då deras valspråk ju är: »Frihet, jämlikhet och broderskap.» Detta läser man på överskriften av deras stora huvudorgan, Socialdemokraten, som väl nu får räknas som regeringsorgan. Detta stämmer icke alls överens med det framlagda förslaget i arbetstidsfrågan, ty det är ju ingen frihet att icke få arbeta så länge, man vill, och jag känner många redliga arbetare, som äro missnöjda

med detta förslag. Det är heller ingen jämlikhet eller något broderskap, att jordbruksarbetare skola hava längre arbetstid än andra arbetare, som icke ha mera ansträngande arbete än jordbruksarbetarna, ja, det finns industriarbetare, som ha mycket lättare arbete än jordbruksarbetare, t. ex. att vakta maskiner, och det är ju många arbeten, som falla under lagen, vilka i likhet med jordbruksarbetet utföras i fria luften, såsom husbyggnadsarbete, vägbyggnadsarbete m. m. Nej, det har gått bra, utan ett sådant tvång, utan en sådan lagstiftning, ifrån världens begynnelse, och då bör det nog kunna gå bra hädanefter också. Den frågan bör kunna lösas på överenskommelsens väg, arbetsgivare och arbetare emellan.

Jag skall ingalunda nu söka påvisa några skäl för att icke antaga förslaget på den grund, att följderna av denna lag, om den blir antagen, blir till stor skada för hela landets näringsliv, ty det har så tydligt och klart blivit framhållet av den förste ärade talaren i denna fråga, amiral Lindman, med vilken jag också instämde, men jag vill dock säga, att den första svåra följden av denna lag blir den, att med en så förkortad arbetstid kan icke vårt land konkurrera med utlandet i fråga om priserna varken på det industriella området eller jordbruksområdet, ty att jordbruket kommer att beröras därav, kan väl ingen förneka. Vad blir då följden av om detta lagförslag antages? Jo, det blir arbetslöshet, och vad blir följden av arbetslöshet? Jo, det blir hungersnöd, och vad blir följden av hungersnöd? Jo, det blir bolsjevism, och huru bolsjevikerna fara fram, det ha vi reda på från grannlanden. Vilja vi därför verka för deras framgång, få vi rösta för antagandet av detta lagförslag.

Såsom jordbrukare ser jag för min del stor fara för jordbruket, om denna lag antages. Flykten från arbetet med den utomordentligt viktiga modernäringen är mycket stor nu, och mycket större blir den, då denna förkortade arbetstid vid industrien ytterligare kommer att locka arbetsfolket dit, och att därför stora rubbningar i jordbruksdriften, skulle följa om förkortning av arbetstiden också där komme att krävas är säkert. Huru det skulle ställa sig både i skördetid och vid många andra tillfällen, borde varje förständig människa kunna inse.

Nu gå liberalerna med socialisterna om detta elände, de göra nu liksom många andra gånger tillförne, de buga sig för dem och följa dem i släptåg; de må också bära ansvaret för följderna; vi yrka avslag. Då jag anser, att det bleve till stor olycka för vårt land, om detta lagförslag antages, yrkar jag, herr talman, avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr von Sydow m. fl. avgivna reservationen.

Herr Magnusson i Kalmar: Jag brukar icke besvära kamraren så ofta med något anförande, och jag skulle icke heller nu gjort det, om icke herr Norman haft sitt sista anförande, vilket uppkallat mig.

Av herr Normans anförande fick jag det intrycket, att han skulle vilja vara med om att på andra sätt begränsa arbetstiden för

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

arbetarna och i övrigt ställa till rätta för dem endast för såvitt man icke i lag finge de bestämmelserna fastslagna. När herr Norman hävdade den ståndpunkten, rann mig i minnet herr Normans ståndpunkt till lantarbetarfrågan nere i våra bygder i somras. Här gällde det för dessa lantarbetare att just på den från många håll förordade vägen, frivilligt genom fackföreningsorganisationen, träffa uppgörelse med vederbörande arbetsgivare om en begränsning av arbetstiden och förbättrade löneförhållanden. Men där slog man ihjäl denna fackförening med hjälp av den gamla legostadgan, och i det arbetet har herr Norman tagit — det kan han nog icke förneka — en, kanske i sitt eget tycke, så ärofull del. När herr Norman står och deklamerar, att han vill vara med om att andra vägar skola tillämpas, när det gäller att begränsa arbetstiden, blott icke på lagstiftningens väg, har jag anledning att med den erfarenhet, jag har om herr Normans handlingar, ställa mig ganska tveksam gent emot ett sådant påstå-
ende.

Jag har även anledning att vända mig mot herr Normans sätt att just rikta en udd mot arbetareorganisationerna, när det gäller för oss att använda den eventuella fritid, som kan komma oss till del genom en begränsning i arbetstiden, då han sade, att vi skulle använda denna fritid på ett mindre hedrande sätt. Jag begär aldrig av herr Norman, att han skall ha reda på vilket arbete, då det gäller allmänbidning samt fostran och skolning av arbetarne, som våra organisationer bedrivit, fortfarande bedriva och säkerligen komma att bedriva. Jag begär som sagt icke av herr Norman, att han skall ha reda på det, men så mycket begär jag av honom, att man icke skall yttra sig i saker, som han icke känner till, vilket han i detta fall gjort. Ty han riktade absolut en udd mot våra organisationer på det sätt, han framförde sitt påstående, och det är mot detta jag vill inlägga min bestämda gensaga på grund av den erfarenhet, jag har om arbetarerörelsen och huru de organiserade arbetarna använda sin frihet.

Ingen kan förneka, att det är en väsentlig skillnad i arbetarnas uppförande och deras insikt och målmedvetenhet nu och för ett 25-tal år sedan. Jag säger, att tack vare en oerhört lång arbetstid med usel betalning och andra vedervärdigheter har arbetarklassen i fråga stått på en ganska låg ståndpunkt, men tack vare arbetareorganisationernas arbete har man lyckats åstadkomma en väsentlig förbättring, som säkerligen skall sträcka sitt välgörande inflytande över samhället i olika avseenden. Jag tror icke, att herr Norman kan förneka detta faktum.

Medan jag nu har ordet, skall jag passa på och andraga något med hänsyn till någon erfarenhet, jag har såsom gammal industriarbetare. Under debatten har av en del talare vidrörts vissa förhållanden, som jag anser hava rönt mycket för litet beaktande under denna alltför långa debatt, nämligen vad som yttrats av en del talare, att det är icke blott arbetaren, som producerar, utan även maskinerna, d. v. s. när det gäller industrien. Det är också en sanning. Vi skola komma ihåg, att speciellt inom industrien är det

arbetarens uppdrag och uppgift att betjäna dessa maskiner. I stort sett är det maskinen, som producerar. I fråga om produktionen beror det icke enbart på att dessa maskiner hållas i gång och skötas utan det beror på i lika hög grad *huru* de skötas för att det skall bli den produktion, och ekonomiska utbytte som man kräver. Det är ju ändå så — åtminstone har jag den erfarenheten från den industri, kvarnindustrien, som jag arbetat i ett 20-tal år — att det är lagt på det sättet, att ur ett visst råmaterial utvinna vissa procent som förädlad produktion. Men för att kunna utvinna dessa procent ur råmaterialet kräves, att arbetaren ständigt har sin uppmärksamhet riktad på maskinen och sköter den på ett sådant sätt, att den fullgör sin produktionskapacitet och som giver det beräknade ekonomiska utbyttet, för såvitt den skall vara räntebärande. Jag vill beträffande kvarnindustrien, som drives natt och dag med 2-skiftessystem på dygnet fråga de ärade kammarledamöterna: tror någon av eder, säger jag, att det finns någon möjlighet för arbetaren att de sista timmarna av en så lång arbetstid kunna ägna maskinen den uppmärksamhet, som är nödvändig för att avfordra maskinen den produktionskapacitet och det procentuella utbytte av råmaterialet som är avsett att erhållas? Absolut icke. Det är fysiskt omöjligt. Och om herrarna icke tro det, så är det på grund av saknaden av erfarenhet. Jag är övertygad, att om herrarna hade någon erfarenhet av sådant arbete, herrarna skulle ställa sig på alldeles samma ståndpunkt som jag och anse, att det är ekonomiskt och för produktionen fördelaktigt, att arbetaren kan med intensitet, uppmärksamhet följa maskinerna och ge dem den tillsyn som de kräva för att fylla sin uppgift. För att så skall kunna ske är en begränsning i arbetstiden nödvändig.

Jag har dock icke kunnat underlåta att understryka denna synpunkt angående förhållandet mellan produktionen och en lång arbetstid. Den arbetsgivare, åtminstone inom industrien, som praktiserat en begränsning av arbetstiden, och infört treskiftssystem vid den kontinuerliga driften, är fullt på det klara med att han gjort ur ekonomisk synpunkt ett fördelaktigt utbytte. Det kommer också inom de olika industrierna, i den mån man tillämpar denna sunda princip, att visa sig vara såväl ur ekonomisk som ur produktionssynpunkt fördelaktigt. Man får väl ändå icke hur som helst slösa med den mänskliga arbetskraften och tro, att den kan räcka hur länge som helst. Sjunker den kraften och arbetarens uppmärksamhet, då sjunker också maskinernas arbetsavkastning och därmed produktionen. Jag tycker att detta är ett så enkelt faktum, och att man borde förstå och erkänna det.

Herr talman! Jag skall be att härmed få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr Norman: Jag har endast nödgats begära ordet för en kort replik till den siste ärade talaren, då han ville beskylla mig för att jag å min sida beskyllt arbetarna för att använda sin fritid på mindre hedrande sätt. Det skall icke lyckas den siste

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

ärade talaren, att få fastslaget, att jag gjort någon generalisering. Jag har ej talat om arbetarna i gemen, icke ens om socialdemokratiska arbetare i gemen, men jag har talat om att det finns element som använde sin fritid på mindre lämpligt sätt. Jag har sagt, herr Magnusson, att det finns bland dem, som mest högröstat kräva denna lags antagande, en hel del som säkerligen komma att använda sin fritid på mindre lämpligt sätt. Det tror jag icke någon kan bestrida. Att härav draga den slutsatsen att jag beskyller hela landets arbetarkår för mindre hedrande vandel, är minst sagt otillbörligt. Jag har en mycket hög tanke om vårt lands arbetare, och jag vill påstå, att jag vill deras bästa i lika hög grad som någon annan, men jag vill sannerligen icke gå sådana vägar, om vilka jag har den uppfattningen, att de äro skadliga både för vårt lands arbetare och för hela vårt folk.

Sedan kom herr Magnusson för att bevisa min arbetarfientlighet — herr Karlsson i Alvhöjd talade ju också om mitt stupida hat till arbetarna, en fullkomligt orättfärdig tillvitelse — att yttra sig om en det föreliggande ärendet fullkomligt ovidkommande sak. Då måste jag med några få ord beröra detta. Det var lantarbetarstrejken i somras i våra bygder. Det förekom en avtalsstridig strejk, varvid arbetarna under den brådaste tiden bröto avtal, ställde till med skördestrejck och hotade med mjölkningsstrejk. Hade uppsåtet lyckats, hade värdefulla djurbesättningar blivit förstörda och en värdefull skörd under en mer än vanligt kritisk tid för vårt folk gått till spillo. Skörden och djuren räddades tack vare ett kraftigt ingripande, delvis från min sida, som gjorde att strejken misslyckades, kom av sig vid ingången och strejkorganisationen till och med sprack på kuppen. Jag anser, att jag vid detta tillfälle gjorde min plikt, och det får verkligen herr Magnusson ursäkta. Att åtskilliga nu känna en viss avoghet mot mig, därför att strejken misslyckades och att det på grund av agitatorisk verksamhet tillkomna spektaklet medförde att organisationen strök med, gör det förklarligt, att man uppträder som man gör på vissa håll, men de ledare, som föra arbetarna i äventyr, få skylla sig själva, om det går som här skett. Den saken har för övrigt icke med den nu föreliggande frågan att göra. Jag nödgas i alla fall inlägga en kraftig gensaga gentemot försöket att misstänkliggöra vad jag i detta stycke gjort, och mot försöket att föra in den saken i den nu föreliggande frågan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande första stycket av förevarande paragraf, nämligen på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av detta stycke, 2:o) godkännande av det förslag till styckets avfattning, som innefattades i den av herr Lövgren i Nyborg vid 1 § avgivna reservationen, 3:o) bifall till den av herr von Sydow m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen samt 4:o) bifall till herr Johan Johanssons i Kälkebo m. fl. likaledes vid utlå-

tandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) avgivna nu hava flertalets röster för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition antagits den under 2:o) avgivna propositionen, först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § första stycket i andra särskilda utskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning antager yrkandet om bifall till den av herr von Sydow m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det förslag till avfattning av ifrågakvarande stycke, som innefattas i den av herr Lövgren i Nyborg vid 1 § avgivna reservationen.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 129 ja mot 67 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöi följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § första stycket i andra särskilda utskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr von Sydow m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 126 ja mot 64 nej; och hade kammaren alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av första stycket.

Vid härpå av herr talmannen framställd proposition i fråga om andra stycket a) och b) blev utskottets förslag härutinnan jämväl av kammaren godkänt.

Härefter gav herr talmannen särskilt beträffande dels andra stycket c) dels andra stycket d) propositioner först på godkännande av utskottets förslag i nämnda delar samt vidare på bifall till herr Lövgrens i Nyborg vid 1 § avgivna reservation, i vad densamma avsåge berörda delar; och blev utskottets förslag av kammaren godkänt.

Efter av herr talmannen därå framställd proposition godkände

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

kammaren nu utskottets förslag till avfattning av andra stycket e) och f).

Sedermera gav herr talmannen vidkommande andra stycket g) propositioner på dels godkännande av utskottets förslag i denna del, dels bifall till det av herr Torgén i avseende härå under överläggningen gjorda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Torgén, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § andra stycket g) i andra särskilda utskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Torgén under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 97 ja mot 88 nej, vadan kammaren godkänt andra andra stycket g) enligt utskottets förslag.

Vidare framställde herr talmannen särskilt beträffande dels andra stycket h) dels andra stycket i) propositioner först på godkännande av utskottets förslag i dessa delar samt vidare på bifall till herr Lövgrens i Nyborg vid 1 § avgivna reservation, så vitt anginge nämnda delar, och godkände kammaren utskottets förslag.

Härefter blev på herr talmannens proposition utskottets förslag till avfattning av andra stycket j) och k) av kammaren godkänt.

Slutligen framställde herr talmannen i avseende å det av herr Jönsson i Fridhill under överläggningen framställda yrkandet om införande av ett nytt moment i 1 § andra stycket propositioner först på bifall till berörda yrkande samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Bengtsson i Norup, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren avslår det av herr Jönsson i Fridhill under överläggningen framställda yrkandet om införande av ett nytt moment i 1 § andra stycket av andra särskilda utskottets förevarande förslag till lag om arbetstidens begränsning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda yrkande.

Omröstningen utföll med 99 ja mot 68 nej; och hade kammaren alltså avslagit herr Jönssons i Fridhill ifrågavarande yrkande.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränkning.
(Forts.)*

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava denna lydelse:

4 §.

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränkning av arbetstiden för vecka icke däri- genom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till 8 $\frac{1}{2}$ timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt däri- genom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

Herr *Lövgren* i Nyborg hade uti en vid denna paragraf avgiven reservation yrkat, att i första stycket måtte införas bestämmelse om att väntetid skulle inräknas i arbetstiden, samt att sista stycket måtte omformuleras så, att väntetid och måltidsraster inräknades i arbetstiden, och att den genomsnittliga arbetstiden räknades inom en tidrymd av två veckor.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr *Karlsson* i Sandviken: Jag skall be att få yrka bifall till den av herr *Lövgren* i Nyborg vid utskottet fogade reservationen och även meddela, att jag kommer att begära en principvotering om denna punkt.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Jag får yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talman- nen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf dels ock på godkännande av paragrafen med de ändringar, som föreslagits i den av herr *Lövgren* i Nyborg avgivna, vid paragrafen fogade reservationen; och fann herr talman- nen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr *Karlsson* i Sandviken begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 § i andra särskilda utskottets föreliggande förslag till lag om arbetstiden begränkning. röstas

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 9. 7

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf med de ändringar, som föreslagits i den av herr Lövgren i Nyborg avgivna, vid paragrafen fogade reservationen.

Voteringen utvisade 151 ja mot 12 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt utskottets förslag till paragrafens avfattning.

Återstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkterna B)—D).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten E)*; och yttrade därvid:

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Vid denna sena timme är väl icke skäl att försöka med någon längre debatt. Jag bara ber att vid denna punkt få erinra om att herr Lindhagen har väckt en motion, i vilken han yrkat på en utredning angående lantarbetarnas arbetstidsförhållanden. Utskottet har yrkat avslag på denna motion. Dock ha vi socialdemokrater inom utskottet ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till det yrkande, som herr Lindhagen motionsvis har framfört. Och denna vår ståndpunkt ha vi uttalat i en reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Såsom av motiveringen till utskottets hemställan framgår, är frågan om lantarbetarnas arbetstid föremål för en ingående utredning av socialstyrelsen. Det är väl sannolikt, att den i sinom tid kommer att framläggas, att naturligtvis blir då också såväl Kungl. Maj:t som riksdagen i tillfälle att fatta ståndpunkt till den utan tvivel viktiga frågan, om en reglering av arbetstiden skall ske även på detta område. Att för närvarande besluta en sådan skrivelse, som här föreslagits och av den föregående talaren förordats, tror jag många av oss icke känna sig mogna för. Jag tror det är allt skäl att åtminstone något avvakta resultatet av den arbetstidsreglering, som den nu antagna lagen föreskriver.

Jag får därför, herr talman, hemställa om avslag på det förordade skrivelseförslaget och bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därpå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren bifaller andra särskilda utskottets hemställan i punkten E) av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 99 ja mot 67 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Efter föredragning härpå av *punkten F)* yttrade:

Herr Holmström: Herr talman! Ut i en av mig m. fl. avgiven motion har yrkats, att gruvarbetarna skulle erhålla en kortare arbetstid. Utskottet har i sin motivering sagt, att utskottet icke för närvarande kan biträda ifrågavarande yrkande, men ansett, att frågan förtjänar en allsidig utredning. Jag tror, att denna utredning skall komma att visa, att gruvarbetarnas krav i detta fall äro fullt befogade. Jag vill emellertid begagna tillfället att säga, att det vore önskligt, att denna utredning kunde ske fortast möjligt, så att gruvarbetarna kunna få sin arbetstid ordnad, som sig bör. I varje fall bör denna utredning göras så tidigt, att frågan kan komma under omprövning nästa lagtima riksdag.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Eriksson* i Grängesberg.

Her Lövgren i Nyborg. Jag hade vid denna punkt ämnat avgiva en reservation, men då jag vet, hur hopplöst det är, har jag ansett mig böra avstå därifrån. Men jag vill i stället göra ett tilläggsyrkande till utskottets förslag, vilket tilläggsyrkande stöder sig på de motioner, som avgivits från socialdemokratiskt håll, nämligen att efter uttrycket »verkställa utredning, huruvida vid gruvarbete under jord» i utskottets hemställan inflikas orden »och vid de öppna gruvorna i Norrbotten». Jag yrkar bifall till utskottets hemställan med detta tillägg.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje: I denna sena timme skall jag inskränka mig till att säga, att under frågans behandling i utskottet icke sådana skäl blivit förebragta, att utskottet kunnat övertygas om att det föreligger verklig anledning att skriva även om gruvorna i Norrbotten. Jag ber därför att få yrka bifall till föresvarande skrivelseförslag, sådant det av utskottet är formulerat.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Sedan herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Lövgren i Nyborg under överläggningen framställda yrkandet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten G).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Andersson* i Grimbo under 2 dagar fr. o. m. den 29 september.

Härefter föredrogs och bifölls en av herr *Nylander* gjord ansöknin g att på grund av resa till Nordamerikas förenta stater och Canada i offentligt samt ett flertal enskilda uppdrag erhålla ledighet under återstående delen av nu pågående urtima riksdag räknat fr. o. m. den 30 september.

Slutligen beviljades herr talmannen ledighet likaledes under återstående delen av riksdagen i anledning av offentligt uppdrag att deltaga i en konferens i Washington.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,10 på natten.

In fidem
Per Cronvall.